

ગો પી ચં દ.

નાટક ત્રીન બાબકા.

જિસકો,

મીઠો નૌશીરવાનજી મેહુરવાનજી ખાન સાહેબ

મરહુમકે લિખ્ખેલુયે નાટકસે, ખારે દિગર નયે તર્જીપર,

મુનશી વિનાયક પ્રસાદ તાલિખને તસ્નીફ કિયા,

ઐયર વાસ્તે ખાસો આમકે, ખાલિકાને

જિસને વિછોરિયા નાટકને ચાંથી ખાર છાપકે ઇજ્જદાર કિયા.

ખચત.

જલદ ખાજમે કિસી કા કામ ખર આતા નહીં.

લાખ સીંચો, પર શજર ખે ફરલ ફલ લાતા નહીં.

ALL RIGHTS RESERVED.

સખ હક મહરૂજ હયે.

૧૯૦૪.

કીમત છે આને.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૌપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૧૮૮૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ઝોપીચંદ્ર ના ૧૨૬

વિષય ૬૪૬૮:૨ ૩૬૮

ગો પી ચંદ.

નાટક ત્રીન બાબકા.

જિસકો,

મીં નૌશીરવાનજી મેહરવાનજી ખાન સાહેબ

મરહૂમકે લિખ્ખેહુવે નાટકસે, બારે દિગર નયે તર્જમર,

મુનશી વિનાયક પ્રસાદ તાલિખને તસ્નીફ કિયા,

ઐર વાસ્તે ખાસો આમકે, માલિકાને

ગિરોહે વિક્ટોરિયા નાટકને ઐથી બાર છાપકે ઇજહાર કિયા.

બચત.

જલ્દ બાજીસે કિસી કા કામ બર આતા નહીં.

લાખ સીચો, પર શજર બે ફસ્લ ફલ લાતા નહીં.

ALL RIGHTS RESERVED.

સખ હક મહૂજ હયે.

૧૯૦૪.

કીમત છે આને.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૦૧૮

અગ્રજી.

શ્રી નમશેષજી નસરવાનજી પીલીત પારસી ઑરફનેજ કૅપટન
પ્રિન્સીંગ વર્કસમે જાપા હય.

તખ્તયે નાટક.

જવાલિન્દ્રનાથ	}	મહાત્મા સાધુ.
મોક્ષિન્દ્રનાથ		
કાનિરૂ		જવાલિન્દ્રનાથકા ચેલા.
ગોરક્ષ		મોક્ષિન્દ્રનાથકા ચેલા.
ગોપીચંદ		ગૌર બંગાલેકા રાજા.
પંડિત		ગોપીચંદકા દરબારી.
લોટન		ગોપીચંદકે દરબારકા મસ્ખરા.
મયનાવત		ગોપીચંદકી મા.
મોહેના		ગોપીચંદકી રાની.
ચમ્પાવતી		ગોપીચંદકી બહન.
જોગન		એક તનહા, સચ્ચે દોસ્તકી તલબગાર ઔરત,
		ચમ્પાવતીકી જાન પહચાન, બચ્ચદ લોટનકી બાન.

ચોખદાર, સાધુ, બ્રાહ્મન, દરબારી, દોસ્ત, સિપાહી, દાસી,
બનિયા, પુરબિયા, મુગલ, દહકાની, નૌકર વગયરા.

મુકામ—સુંદર નગરી.

ઈતલાયે આમ.

રહે કિતાબ મુતાબિક ઍકટ નમ્બર ૨૦) સન ૧૮૩૭ ઔર ઍકટ
નમ્બર ૨૫) સન ૧૮૮૭ કે દાખિલે રજિસ્ટર હોકર તમામ હુકૂકે ઇસકે
પુરશેદજી મેહેરવાનજી બાલીવાલા માલિકાને વિક્ટોરિયા નાટક મંડલીકે
લિયે મહફૂજ હય. કોઈ સાહેબ બિલા ઇજાજત માલિક મજકૂરકે
સ્ટેજપર ગાને યા છાપનેકા ઇરાદા ન ફરમાય, નહ્અકે ઉમ્મેદ પર
નાહકે તુકસાન ન હોય.

વિનય હર ઓઈલ.

આ તેલ ખાલને લગાડવાથી ખાલ શુભળા ને લાંબા કરી, ખરતા ખાલને અટકાવે છે, ખાલને વધારી ચળકતા અને સદાઈદાર રાખે છે. માથામાં થતાં દરદો દૂર કરી, તાળવાને ટાહડક આપે છે, અને આ તેલમાં સજો ચીકાસ નહીં હોવાથી તેમજ સુગંધ હોવાથી અતી મનપસંદ છે.

કોં ખા. ૧ નો ૩. ૦ા.

—:0:—

ખાલનો એકજ શીશીનો સુગંધી કલક.

સફેદ ખાલને આ કલક લગાડવાથી અસલ જેવા કાલા કરે છે એટલુંજ નહીં, પણ જેમ ખીજ કલક લગાડવાથી જતે દીવસે ખાલ ઝાંખા દેખાય છે તેમ આ કલકથી ન થતાં ખાલ વધારે કાલા અને ચલકતા થાય છે.

આ કલક લગાડવામાં સેહેલો, જથુક રહે એવો અને વાસમાં સુગંધી હોવાથી, એ ત્રણે ગુણોને લીધે અતી ફાયદામંદ તથા ઉપયોગી જણાયો છે. કલકના શોકીન મહસ્થોએ આ કલકનો એકજ વખત ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરવી.

કોં સીસી ૧ ના ૦ા=

—:0:—

દાંતનું મંજન.

આ મંજનમાં ઉંચી કીસમના વસાણા સમાયલાં હોવાથી મોહડામાં ખૂશખો રહેવા સાથે દાંતનાં સઘળા દરદોમાં એકસરખી રીતે ગુણ કરે છે. આ મંજનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી દાંતનાં ગમે એવાં હડીલાં દરદો દૂર કરી તેમાં થતાં ખરાબ દરદોનો અટકાવ કરે છે.

મોહડાંતી દુર્ગંધ દૂર કરી દાંતને મોતી જેવા સાફ કરે છે. હાલતા દાંતોને મજબુત કરી કલતા દાંતોને આરામ આપે છે, અને દાંતમાંથી નીકલતું પીપ તથા લોહી જેવા પદાર્થ બંધ કરી, મોહડામાં થતાં જાલા-ઓને રૂજવે છે. દુકંમાં કહીએ તો દાંતની જલવણી કરવા આ એક ઉંચું સાધન છે. આ મંજનની ખરી ખૂબી એકજ શીશી વાપરવાથી માલમ પડશે. કોં શીશી એકના આના ૪.

ચેતવણી—હમારા જેવા મલતાં નામથી કે બલતાં માલથી ઠગાતા નહીં.

ડા૦ અબદુલ કાદર સુલેમાનજી.

પાયધોની-તાંબાકાંટા-મુંબઈ.

ૐ બનામે ચજહાં. ૐ

ગો પી ચં દ.

બાબ પહલા—દિખાવ પહલા.

—:૦:—

સુંદર નગરકા બન.

—*—

[જવાલિન્દ્રનાથ, મોક્ષિન્દ્રનાથ, કાનિફ ઔર ગોરક્ષ
દો સાધુઓંકે સાથ બજન કરતે દિખલાઇ દેતે હયે.]

કલ્યાન—પદ.

સખ—

દુનિયા સારી સમઝો ઝૂડી, ઝૂડા સખ સંસારારે,
કાયા ઝૂડી, માયા ઝૂડી, ઝૂડા જગ બેવહારારે.—દુનિયા.
માલ, ખજાના, ધન, દૌલત સખ, જોખન ઔર જવાનીરે,
આવે ઇતસે જાગે ઉતકો, જયસે જલકા ધારારે.—દુનિયા.
જલમેં, થલમેં, ધર, જંગલમેં, દલ, ખાદલમેં, કલ, બેકલમેં.—દુનિયા.
આરામમેં જો રામકો બૂલે તકલીફમેં બહો ડૂબેગા,
હરદમ તાલિખ હો તૂ હરકા, હર લે બહો જમ ભારારે.—દુનિયા.
આલી ગૌહર, વાલી જગધર, સખપર યાવર, સખકા દાવર,
ખાલા ખરતર, આલા અફસર, સાહિબ પરવર, હય જો સરવર,
નાગર નટવર, સુંદર ગિરધર, ઉસપર ચિત ધર, અય નર ખુદસર,
મત કર શસદર, મનકો ઇનબર, જાહર બજકર, રહે ધર તજકર.—દુનિયા.
અદલખ ! [બજન કરકે મોક્ષિન્દ્રનાથ જવાલિન્દ્રનાથસે શહરકા હાલ
દરિયાફત કરતા હય.]

પરજ કાલિંગશ—લાવની.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—

ચંતાંક આકે હરકે દયાસે કરતે નામ સદા પહુચે,
કૌન નગર હય, કૌન શહર હય, કહાં ચહાં હમ આ પહુચે ?

જવાલિન્દ્રનાથ—

સુંદર નગરી નામ હય ઇસકા, જહાં હમ અય દાતા પહુચે,
કોઈ શહર નહિં ઇસકી સફાઈ ખૂબીકો અસત્રા પહુચે.

કાનિફ—

રાની યહાંકી મયનાવત હય, ઉસકોલી કોઈ કયા પહુચે,

ગોરક્ષ—

પહુચે તો શાયદ ગોપીચંદ ઉસકાહી બેટા પહુચે.

જવાલિન્દ્રનાથ—

અય મેરે ચેલે કાનિફ ! યાં હમ દોનો ગુર ચેલા પહુચે,
વહીં ફકીરોંકા હય ધર, બ્હો જહાં રાતકો જા પહુચે.

કાનિફ—

આગે ઇરાદા હો જો તુમહારા ધ્યાન જહાં હરકા પહુચે,
જહાં કહો તુમ, જહાં રહો તુમ, ઉસી જગહ બંદા પહુચે.

સખ—

બ્હેતર હય રાહે દયરે જહાંસે જદદ ખુદાતક જા પહુચે,
સરપે ખરી હય મૌત અરી હય, દેર નહીં ગર આ પહુચે.

ફિકે.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—મુનાસીબ હય કે હરએકંકા રસ્તા યહાંસે ન્યારા હો.

જવાલિન્દ્રનાથ—હરેક અલગ હો; એકએકસે કિનારા હો.

કાનિફ—સ્વામી ! હમ કિધર જાયેં, હમેંલી ઇશારા હો.

જવાલિન્દ્રનાથ—હમકો મંતૂર હય યહી કે સુંદર નગર મુકામ હમારા હો.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—હમારી મરજી હય કે આસતરલિંગમેં અપના ગુજરા હો.

જવાલિન્દ્રનાથ—બહુત ખૂબ હય, મુઝે મરગૂબ હય. કાનીફ !
તુમબી ઉધર જવ; જિધર કુછ સહારા હો.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—ઔર ગોરક્ષ ! હરકે યાદમેં હમેં છોર યાત્રાકો
તૂબી પસારા હો.

ગોરક્ષ—બહુત અચ્છા સાંઈ ! જો કુછ હુકમ તુમારા હો.

જવાલિન્દ્રનાથ—ખિરાદર મોક્ષિન્દ્રનાથ ! આવ, યહાંસે રુખસત
હોનેકે પહલે હમ લોગ એક મરતબા ઉસ સાહેબકી પ્રાર્થના કરેં.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—જયસી મરજી.

કલ્યાણ—ગીત.

સખ—ચેત યાર ! ચેત યાર ! હરી નામ પ્રેમ ધાર,
 આસા, ત્રશના, મોહ, લોભ, માર,
 ખાક ઐગ, ગરે ધ્યાન હાર ડાર—ચેત.
 રામ નામ રસ આખ, દયા ધર્મ રાખ,
 જગત નાવ કર હર ભજનસે પાર.
 ચરન સરન નાથ પુરન ચંદ્ર સાથ,
 ભડિત ભાવ કર હેત ખાર ખાર.—ચેત.
 [સખ આદેસ કરકે જાને ચાહતે હૈય.]

મોક્ષિન્દ્રનાથ—સાંઈ ! આદેસ.

[જવાલિન્દ્રનાથકો ડંડવત કરતા હય.]

જવાલિન્દ્રનાથ—આદેસ સાંઈ ! આદેસ.

કાનિફ—(ગોરક્ષકો) ભાઈ ! આદેસ. [હાથ જોરતા હય.]

દાનો સાધૂ—(જવાલિન્દ્રનાથસે) આદેસ સાંઈ ! આદેસ.

જવાલિન્દ્રનાથ—આદેસ બેટે !

સખ—અલ્લખ ! [મોક્ષિન્દ્રનાથ, કાનિફ, ગોરક્ષ, ઐર દો સાધૂ
 જવાલિન્દ્રનાથકે ચરનપર ગિરકર એક તરફ,
 ઐર જવાલિન્દ્રનાથ દૂસરે તરફ જતા હય,
 પુરખિયા; બનિયા; ઐર કઈ શખ્સોં ગુફતગૂ કરતે
 આતે હૈય.]

પુરખિયા—કહા ભૈયા રનહોરદાસ ! આજ મહારાનીજી અખય
 પધારી નાહીં ? જખલગ મયં રાનીજીકા દરસન ન પાવું, તખલગ ભૈયા
 મોહકો સગરો દીન કલ પરત નાહીં. યાતે વાકે પ્રસાદ લિયે સિવાયે
 હમતો ટારે ન ટરેં ઐર મારે ન મરેંગે.

બનિયા—તમ વિશેષ સચ્ચા બોલ્યા. મને સારે ગજરાતમેં
 ઐશી નારી નહીં દેખી. ભલે ભલે સાધૂ શંતકા કોન કાપે વંશી એ પવિત્ર,
 સીતા શુન્દરી જૈશી સોહામની; જશોધા જૈશી સદગુણી ઐર પદમની
 જૈશી નિશકલંક હય. મેં સચ કેતા હું કે જખતલક રાનીજીકે શુનસે
 મેં અંજન થા, તખતલક અંશા સમઝતાથા કે અમેરી બાયડી જૈશી
 બાયડી દનિયાકે પરદેમેં નહીં હોગી, પરંતુ અમેરી પતીજ હુઈ કે
 મયનાવતકે આગલ તો વો પોણી ભરે.

મુસલ—આગ લગો તો પાની ભરો ! એ મી બકો ? મન હમા
 વિલાયત રહતમ, હમા જ દીદમ વ શનીદમ, મગર વલાહ ! ખીલાહ !

દયારે ખુશ-ગવાર, પુર બહાર, લૂતાફત ખાર, હમ ચૂં ઈં ગુલજાર બ
ખવાબ હમ ન દીદમ ! બાશદ કે અહવાલે કાબુલ, જાબુલ, ઇરાન,
સીસ્તાન, હમ શનીદાબાશી, બિસિયાર દયારે નાહમવાર વ તાજદારે
નાખકાર દીદાબાશી, વલે બ હેચ ગુલજારે ખાર જાર, હમ ચૂં ઈં ગુલે
ફારાર નચીદા બાશી.

પુરબિયા—આગા સાહબ ! ખાસી, તાજ તો કુછ સમજ
પરત નાહી ! કા કહત હો ? (બનિયેકે તરફ દેખકર) એ શેઠજીબી
કા ગિટપિટ ગિટપિટ કહ ગયે, જાન નહીં પરા !

મુગલ—જેંગલી ! તુમ ફારસી ન મી દાની !

પુરબિયા—નાહી સાહબ ! પારસી હમ કા જાની.

બનિયા—હમારેકુખી ખામર નહીં; તુમ સુન્તેમ, રખ્તેમ કયા
બોલિયા ?

મુગલ—ઓ બ ઇમાન અમ બોલો તુમારા રાજા ઔર-ઔર-
(પૂછતા હય) રાજા રેન્ડીકો કયા બોલેગા ?

પુરબિયા—રાની

મુગલ—ઓ રાની ! રાની ! તુમારા રાની ખાત અબ્યા ! અમારા
મુલક ખરા જુદમ ! કિધર માલ દેકો; લૂટો, મારો, ચમરી ઉતારો !
ચીંકો, (છીંકના) નાક કાતો ! કાંસો, સીર તોરો ! અમકો ઇધર મરના
પસંદ અસ્ત. અમારા મુલક બિસિયાર ગજંદ અસ્ત ! શાહે શુમા
આદિલ અસ્ત, બાજિલ અસ્ત, બાત અદલ ! બાત ઇન્સાફ ! અમારા
શાહ અયસા નેંઈ.

જિંઝોટી—દાદરા.

જાબુલમ કાબુલમ મીં ફિરેમ, જહાં દેકેમ,
હમ અરબો મિસ્ત્ર દેકેમ, રમ દેકેમ, શામ દેકેમ,
અયસા રાજ કહીં ન દિદેમ.—જાબુલમ.
દર વતનમ જર ન ચોરેમ, રુખી દેકેમ, હુદદી તોરેમ,
લુટેમ પિટેમ લેકરી જરેમ, મુક્કી મારેમ, ગરમાં ગરેમ.
અયસા રાજ કહીં ન દિદેમ.—જાબુલમ.

[રાની મયનાવત મઅ દાસીકે ઝરોખેપર દિખાઈ
દેતી હય, મુગલ ઉસે દેખકર સખકો જતાતા હય.]

ચુપ ચુપ ! મહારાની ! મહારાની ! જો તઅરીફકા ગાના ગાવ,
ફસીદા સુનાવ. [સમ હાથ જોરકર ફસીદા સુનાતે હય.]

જિંઝાટી—લાવની.

સખ—નગર સગર શુન ગાવે તિહારો મયનાવત જુશાન !

જિંધર નજર ભર દેખત, પાવત સુખ સમ્પત ઇન્સાન.

ગોર ઝંગાલેમેં તિહારો માતા જયસો માન,

ગોપીચંદ હય પૂત તિહારો પ્રભ દેહકી જન.

મુગલ—હૈમ અલાહસે હૈરદમ હકમેં તેરે દુઆ કરતૈમ,

તુમકો રકકો ચયન અમનસે ખુદા લલા કરતૈમ.

દહકાની—ઉદય અસ્ત તક ચાર ખૂટમેં ફયલે તેરો રાજ,

પૂત તિહારો શુન બલમેં હો સરતાજેંકા તાજ.

સખ—જુગ જુગ જિવજો માતા ! ધર્મી, કર્મી, પાલનહાર,

આશિશ રૂરા ફલજો મુઝના ઓ દેવી અવતાર.

[કસીદા સુનકર મયનાવત ખુશ હોકર દુઆ દેતી હય.]

મયનાવત—અય મેરી વફાદાર રઅધયત ! તુમારી ઇસ વફા-

દારી ઔર નમક-હલાલીકી યહસાનમંદ હૈં. તુમ લોગોંકે સુખસે મેરા

સુખ હય, ઔર તુમહેં દુઃખી દેખ મેરાલી દિલ દુઃખી હોતા હય.

નેક બખ્ત લોગો ! જયસે તુમ અપની રાની ઔર ઉસકે બેટે અપને

રાજકો આહતે હો, વયસાહી ઇશ્વર તુમકો અપને સાથેમેં રખજે.

સખ—ગોપીચંદ ઔર મયનાવત માતાકી જય ! [સખ જાતે

હય, જવાલિન્દ્રનાથ ભજન ગાતે દાખિલ હોતા હય.]

પહાડી—પદ.

જવાલિન્દ્રનાથ—

માયાકી હય જઅલ ઠગાઈ, જગમેં ચાર તરફ ફયલાઈ.—માયાકી.

જો હય સો મતલબકા બંદા, કયસા બાપ કહાંકા બાઈ !—માયાકી.

જગત ધ્રાની, સમઝ બ્યાની ! દેહ રહ હય, જન જની,

દેર મત કર, હેત હરપર, લગા બંદે ! લગા,

નિસ દિન દયા, વાકી મયા હોગી અય બાઈ !—માયાકી.

[મયનાવત જવાલિન્દ્રનાથકો દેખકર ખુશ હોતી હય.]

મયનાવત—દેખ દાસી ! ચહે કોઈ બરા સાધૂ નજર આતા હય.

જવાલિન્દ્રનાથ—અલખ !

દાસી—રાનીજી ! સચકે ચહે કોઈ બરા સંત હય.

મયનાવત—સચ હય. ચહે મેરે દિલકે દરપનપર લગી ફૂઈ

સિયાહી મિટાયગા.

જવાલિન્દ્રનાથ—અક્ષય ! [જવાલિન્દ્રનાથ જતા હય, મયનાવત દાસીકો ફૂકમ કરતી હય.]

મયનાવત—ઘૈર દાસી ! ઇસ ગુરૂકા અસ્થાન દેખ આ, તાકે મયે ચલકે ઇસિકા દરસન કરે. [દાસી ઔર મયનાવત મહલમેં જાતી હય, જોગન સોચતે હુવે આતી હય.]

જોગન—અપના દેસ ભેસ છોર, અયશ આરામસે મુંહ મોર, ફૂકત ખાતકી ખાતપર યહાં તક આઈ. કહતે હયે કે યહે વહી સુંદર નગર હય, જહાંકા રાજા ચમ્પાવતીકા બાઈ ગોપીચંદ, જી હુનર ઔર દાદગર હય. ઇસી ગોપીચંદકી ચંદ્ર બદન, ચંદે મહતાબ, ચંદસે હૂ ચંદ, ચંદ્રકલા બદન ચમ્પાવતી કહતી હય, કે “જયસે ચંદ્ર-જોતકી સોભા રાતસે, વયસે ઔરતકી ઉપમા મર્દકી જાતસે. જયસે સાંપ, ચંદનમેં ખસ્તે હયે, વયસે ઔરતકે મનકો મર્દાના મહખ્ખતકે નાગ ડસતે હયે. ચંદસે ચંદનીકા જુદા રહના, ચંદીકા આગમેં જમા રહના, ઔરતકા મર્દકે ચાહસે બચા રહના બહુત મુશ્કલ હય;”—મગર યહે કૌલ ચમ્પાવતીકા ગલત ઔર મહજ ગલત ! જો ઔરત કચ્ચી હય, બહ અલખત્તા જરાસી પુસલાનેસે મર્દકે દામમેં ફૂસ જાતી હય; મગર પક્કી હુશિયાર ઔરત કબી અપના દિલ હાથસે નહીં ગંવાતી. મયે મર્દોંકો હરાદેને ઔર અપના દિલ મર્દોંકે ઉલફતસે બચા લેનેકી શર્ત ચમ્પાવતીસે બદકર, સારા અયશ રદ કર, યહાં આઈ, જાહિરા ચેક બચદકા પેશા ઉઠાઈ. અબ ખુદ ચમ્પાવતીકે બાઈ ગોપીચંદકે દરબારમેં જાકર યહે બહસ ઉઠાવું, મર્દોંકો હરાવું, ચમ્પાવતીસે શર્ત જીતકે ગોપીચંદસે અપને ફત્વકી તસદીક કરાવું, જમાનેકો સાબિત કર દિખાવું, કે દુનિયામેં અયસી ઔરતબી હોતી હય, જો મર્દોંકે તીરે ઉલફતકા નિશાના નહીં હોતી, ઔર ન જઅશી મહખ્ખતપર દિલ અપના હાથસે ખોતી.

કતઅ.

હમ નહીં હાથસે દિલ અપના ગંવાનેવાલે,
હમ હયે દિલબરકોભી ચુટકીમેં હરાનેવાલે !
દિલ લુભાના કિસે કહતે હયે બહો હમબી દેખે,
આકે દિખલાયે હુનર અપના દિખાનેવાલે !

[જોગન ગુરૂરમેં જાતી હય.]

બાબ પહલા—દિખાવ દુસરા.

દીવાને આમ.

[રાજ ગોપીચંદ મચ્છ દરબારી, પંડીત, સોટન,
ચોખદાર વગયારાકે દરબારમેં બયઠા હુવા દિખલાઈ
દેતા હય, સખ તઅરીફમેં ગાતે હય.]

કેદારા—તિરાના.

સખ—નાદિર, નૂરાની, લાસાની જાત તેરી પહચાની,
હો આની! દાની! સુલતાની તેરી હમપર જાવેદાની—નાદિર.
નાદિર સરકાર શાહાના કાર, ચાર સૂ દાના,
રાજ તાજ શાહાના, ઇન્સાફકા બયઠા થાના,
દૂર દૂર તેરા શુહરા, તેરી પરજ, આલા, અદના,
શાદ તેરે દમસે શાદમાન, જાન નજરાના—નાદિર.

[ગોપીચંદ તઅરીફ સુનકર અપની ખૂખીકા
અપના ફજ્જ જાહિર કરતા હય.]

રાજલ—તહતુલલફજ.

ગોપીચંદ—ખિયાલ ચાહિયે શહકો બરા રઅઘયતકા,
કે બાદશાહ હય નોકર સદા રઅઘયતકા.
મેરી વહો અયન બલાઈ હય જિન્દગાનીમેં,
અગર હો હાથસે મેરે બલા રઅઘયતકા.
જુરર શાહ વહો દોનો જહાંમેં ખવાર ફૂવા,
ખિયાલ જિસને ન કુછબી કિયા રઅઘયતકા.
ખુદાસે હય રહ દુઆ રાત દિન અય દરબારી!
મુઝે ગુલામહી રખમે ખુદા રઅઘયતકા.
કરં અવામકી ઇન્સાફસે મયં દિલદારી,
રહે શઆર હમેશા વફા રઅઘયતકા.

[પંડિત, ગોપીચંદકો રઅઘયતકે તરફ જાનિસાર
દેખકર દુઆ દેતા હય.]

પંડિત—અય બાગે જહાંનકે ખુશતુમા ફૂલ! જિસ તરફ તુને
અપની ઇતની જિન્દગી અમનો અમાંમેં ગુજારી, ઉસી તરફ ઉસ
સાહેબકી કૃપાસે સદા બહારે શાદમાનીસે ફૂલા ફૂલા રહ.

ગાપીચંદ—પંડિતજી ! આપહી દુઆ કુબૂત્ર હોની મુશ્કિલ હય. ઇનસાન ફાની હય; મૌતકા ગમ કમ નહીં, સચ્ચી પુશી કબી નસીબે આદમ નહીં.

મુસદ્દસ.

કયા જાને ધરી કૌનસી મનહૂસ થી નાકામ,
જિસ વફત મિલા જાનકો વહ જિસ્મ બદ-અન્ગમ !
જખતક રહે દુનિયામેં રહા ગમસે સદા કામ,
જાતે હયેં અદમકો તો વહાબી નહીં આરામ !
વાં હશ્રફિ દહશતસે ફરાગત નહીં મિલતી,
તન છોરકેબિ રહેકો રાહત નહીં મિલતી !

પંડિત—અય રાજન ! અયસે અનુચિત ખિયાલમેં ન જાધયે; બહારકા મૌસમ હય, કિસી રૂપવતી રામજનીકો ફરમાધયે ઔર જલસા જમાધયે. [લોટન પંડિતકી બાતકો કાટતા હય.]

લોટન—વાહ ! પંડિતજી વાહ ! “જખ કિસાનહી ખેત ખાય તો રખવાલી કૌન કરે ?” તીન હાથકા ટીકા લગાના, કુવેકે રસ્સીસેબી લખ્યા માલા બુલાના ઔર ઉસપર ખોટી સલાહ બતાના ? ગુરૂ પંડિતકો રામજનીકા ધ્યાન ? “ઉંચી દુકાન ઔર ફીકા પકવાન ?” જાહિરમેં તો વહે આન બાન, વહે શાન ગુમાન, કે ગોયા છે શાસ્ત્ર ઔર અઠારહ પુરાન છાન છાનકે ચાટ ગયે હયેં ! અપને જખાન ઔર બયાનકે આગે જહાનકો નાદાન, ખે ઈમાન, અન્જાન જાન લિયા, અપનેકો દૂસરા ભગવાન માન લિયા ! બયકુઠ કયલાશકા તો બસ ઠેકા લિયે બયઠે હયેં ! અપનેકો પુજના ઔર સ્વર્ગ પહુચાના તો કુછ બાતહી નહીં; મગર ફેઅલ દેખો તો વાહી વાહ ! જમાનેકો જૂઠે બાતોંસે ડરાના, બહકાના, અવામકો કુવેમેં ગિરાના, ઠગના, ઠગાના, વહે પંડિતોંકા બાના !

પંડિત—લોટન ! જિસ બાતમેં તુઝે દખલ નહીં; ઉસમેં દમ ન માર, “અંધા કયા જાને લાલીકી બહાર !”

લોટન—તો સમજવાસે પંડિતજી ! જરા આપહી મુઝે બતાવ કે આપને કિતના ખજાના સમજકા જમઅ કિયા હય ?

પંડિત—ગધોંકો અકુલમદોકે બીચમેં આના બલા નહીં.

લોટન—જખ ગધા; અપનેહી સફકે એક ખરકો નાહકું ચિલ્લાતે મુન્તા હય, તખ ઉતકો બીચમેં બોલનાહી ફર્જ પડતા હય.

ગોપીચંદ—હર લોટન ! પંડિતને મુઝકો જો સલાહ મેરે ગમ દૂર કરનેકી દી, ઉસપર તો તુને ય્હે બહુસ કી. અબ મુઝે બતા, કે મેરા ગમ દૂર કરનેકા દૂસરા ધલાજ તેરે ખિયાલમેં કયા હય ?

લોટન—મહારાજ ! વ્હો બહુત સહલ ઐર સમ્યા હય.

પંડિત—મયેં તેરી તમામ તદબીરેં જાનતા હું. શાયદ તૂ રાજાજીકો શિકાર ખેલનેકી સલાહ દેગા.

લોટન—મેરે પંડિતજી ! તુમ અગર ચુપ રહતે તો બ્હેતર હોતા ! કયું કે આપકી દાનાઈકા દૂસરા નમૂના દેખ મુઝે આપકે લિયે ઐરહી ખિયાલ આતા હય.

પંડિત—અગર શિકાર નહીં તો સફરકી સલાહ દેગા, પર તેરી વ્હે રાય ગતત હય. સફર કરનેસે રાજાજીકા ગમ ગતત ન હોગા.

લોટન—દેખ લીજિયે પંડિતજીકે અફલકા તીસરા નમૂના.

પંડિત—પૃથીરાજ ! ઇસ લોટનકી બે-તમીજીપર ખિયાલ કીજિયે.

લોટન—ખિયાલકી આગ, બરક પહલી !

પંડિત—“ બિચ્છુકા મંત્ર ન જાને, સાંપકે બિલમેં હાથ ડાલે,” વ્હોં મસલ ઇસકી હય.

લોટન—ફયલસુરીકા નિશાના, ગોલી દૂસરી.

પંડિત—અનદાતા ! આપ મુન્સિફ હો, ઇસ બેઅદબીકો જરા ગૌરસે ખિયાલ કરો.

લોટન—પુશામદકી ખાશત, ગોલા ધરપછાંટ.

પંડિત—વ્હે સમજતા હય કે વ્હે દરબારકા મસ્ખરા હય, ઇસ લિયે જો આહે સો ખોલ સકતા હય !

લોટન—ફાંસ ફરેબકા નાટક. બાબ પહલા—દિખાવ પહલા.

પંડિત—ફરેબ ? અય બેશકીર ! મયેં ફરેબ કરતા હું ?

લોટન—બાબ દૂસરા. મુકામ ગાલી ગલોજ.

પંડિત—અય અહમક ! અગર તુઝકો અપની દાનાઈ ખર્ચ કરની હો, તો આ મેરે સામને, બિધામેં બહુસ કર !

લોટન—હારા જીવારી હમેશા જિયાદ ખેલતા હય.

પંડિત—અગર રાજાજીકા ડર મુઝે ન હોતા, તો બાતોંકી તોપસે તુઝે ઉરા દેતા !

લોટન—શાખાશ ! “આપ ન ફારે ઠીકરી, બેટા ગોલ અંદાજ.”

ગાંધીચંદ—લોટન ! દિલ-લગીસે બાજ આ, ચાર મેરે દિલ બહલાનેકા ઇલાજ બતા.

લોટન—મહારાજ ! આપકે દિલબસ્તગીકા ઇલાજ એક હય, વ્હો સખસે નેક હય. [ચોખદાર આદાબ બજાવર જતા હય.]

પીલૂ—લાવની.

આઈ રાહત કુછ રોજ રહી, ફિર રંજ આયા, કુછ આન રહા, શબકો આદો તારે આયે, ચડકે બાદલ કારે આયે, દિનકો સૂરજ આકે મિહમાન રહા.

કાયમ દાયમ કય આલમમેં કોઈ હરદમ જ્ઞાન રહા ? આલા, અદના, અફસર, કમતર, ઇસ દુનિયાસે ગુજરે આકર, રહનેવાલા લેકિન રહમાન રહા.

સચ્ચા દોસ્ત ખુદા સખકા હય, ઉસપર જો કુરબાન રહા, આલમકે વ્હો ગમસે છૂટા, હયરતકે આલમસે છૂટા, હર હાલતમેં ખુશ વ્હો ઇન્સાન રહા.—આઈ.

[ચોખદાર દાખિલ હોકર આદાબ બજાવર લાતા હય.]

ચોખદાર—મહારાજ ! ચેક જોગન દરબારકે દરવાજેપર ખરી હય ચૌર અંદર આના ચાહતી હય.

ગાંધીચંદ—જોગનકો મુઝસે કયા કામ પરા ? શાયદ કોઈ મંગન કુછ માંગને આઈ હોગી. ચોખદાર ! ઉસકો લા. [ચોખદાર આદાબ બજાવર જતા હય, પંડિત લોટનકી શિકાયત કરતા હય.]

પંડિત—ખુદાવંદ ! ઇસ વફત એક ચૌરત આતી હય, ઇસ લિયેસ લોટનકો ફરમાઈયે કે જરા જમાન સંભાલકે બોલે.

લોટન—ભાઈ પંડિત ! આપકો આપકે સરકી કસમ હય, સચ્ચ કહના કે કોઈ દિન અયસાબી ગયા હય કે જિસ રોજ આપ નેશ મારનેસે બાજ રહે હો ?

ગાંધીચંદ—લોટન ! પંડિતોંસે તુ ઇતના કયૂં ચિડતા હય ?

લોટન—મહારાજ !

કખિત.

આજ કલકે પંડિત હયેં ખંડિત ગુન વિદ્યામેં,
કામ જો કરેં સો હજારમેં ખુરા કરેં,
ઝૂક, સચ, બતા, દિખા, સુના, બનાકે ખાત સાત,
લૂટ, ફાંસ, માલ કાટકે, સદા મજા કરેં.

કર ફરેખ માલ મુદત નોચકો ખસોટકે,
હર તરફસે જોર તોર કરકે ધર ભારા કરે,
માલ મારનેહિકે ખિયાલમે રહે સદા,
રામ રામ છોર છોર માર માર જપા કરે !

પંડિત—આજ તૂ અપની ચાલાકી ખૂબ દિખા લે, મયંબી કિસી દિન ચાલાકી દિખાવુંગા, તુઝે ઠીક બનાવુંગા.

લોટન—મેહરબાની ફરમાકે અપની ચાલાકીકા તોપખાના અપને ધર રખો; અગર યહાં લાવજે તો આગ લગાવજે, સારી દરબારકો જલાવજે, ઔર નિશાનેપર ઉગાવજે ! [જોગન મચ્છ ચોખદારકે દાખિલ હોટર આદાખ બજા લાતી હય.]

પંડિત—(દરબારીસે) રામ રામ ! ચહે બલા યહાં કહાંસે આઈ ! (ગોપીચંદસે) મહારાજ ! ચહે જોગન શાયદ પયસેકી ઉમ્મીદસે યહાં આઈ હય.

લોટન—વાહ ! વાહ ! ચહેતો વહી મસલ હુઈ કે, “ખિલ્લીકા દિલ જિહરમે !” પંડિતજીકો રાતો દિન પયસેકા ખિયાલ હય, ઇસ લિયે ચહે સમજતે હય કે જિતને દરબારમે દાદકી ઉમ્મીદસે આતે હય, બહો પયસેહીકે લિયે આતે હય.

જીલા—ખરહુન્સ—દોહરા.

જોગન—સોના મુઝકો ચાહિયે ન રૂપા હય દરકાર,
કાર મેરા કુછ ઔર હય, અય મેરે સરકાર !
ધર મેરે હરકા દિયા ધન દોલત હય પાસ,
હોતી હય પૂરી નહીં મેરે મનકી આસ.

પંડિત—અગર જરકે લિયે ન આઈ હો, તો શાયદ કુછ ફરિયાદ લાઈ હો.

લોટન—પંડિત મહારાજ ! જોગનકે દિલમે કુછ હો, આપ કયૂં સર ફાર રહે હો ? “કાજીજી દુખલે કયૂં ? શહરકે ફિકસે.” વહી મસલ !

ગોપીચંદ—જોગન ! તૂ કિસ દુઃખસે યહાં આઈ હય, કયા તેરી ફરિયાદ, કયા દુહાઈ હય ?

લોટન—દુઃખ ! ઇસ ઔરતકે ચહેરેપર દુઃખકા તો કુછબી નિશાન નજર નહીં આતા, બલકે આંખે ઔરબી ચંચલપન ઔર ચપલાઈસે બરી હુઈ નજર આતી હય.

अभ्यासः

क्या आंखें हय मतवाली, क्या आंखमें लाली हय !
 लालेकी कटोरी हय, या भयकि पियाली हय !
 सुआंभे सियाहीने रंगत वह निकाली हय,
 गुलशनमें धटा गोया छार्छ दुर्घ काली हय.
 ताक धंसके निशानेकी कय चूकने वाली हय,
 हो आंख नहीं हय रहे, अंङ्क हो-नाली हय.

पंडित—जोगन ! किस प्रियालमें हय ? कयूं नवाय नहीं देती ?

अभ्यासः

जोगन—अय महाराज ! न दुनिया, न पिरोगन हूं भयें,
 येक मतलबके लिये अन गछ जोगिन हूं भयें.
 लोग कहते हयें के मर्दों प हयें औरत भाईल,
 मर्दके धंसकेसे औरतका हय अयना मुश्किल.
 भयें रहे कहती हूं के औरत न जे दिल हाथसे दे,
 क्या कोई मर्द जपरदस्ति उसे छीनके ले ?
 जे कोई मर्द महज्जतमें पूँसा ले मुअक़ा,
 लौंडी जे-दामकी जेशक जेहो अना ले मुअक़ा.

गोपीचंद—जोगन ! तू यूँ न गुमान रख के मर्दके नामके
 तुअसी ओके औरतसे अट्टा लगेगा ! अगर तू यूँ प्रियाल करती हो
 के तेरा दिल महज्जतके तीरोंसे जफ़मी न हो सकेगा, तो रहे तेरा
 प्रियाल मुझल हय. दिलको दिलसे राह, आहनेवालेकी मअशक़के
 आह होती हय.

जोगन—महाराज ! आप जे कहते हो उसको अगर साबित
 कर दो तो भयें नदूं. भयें तो यही जानती हूं के अगर औरत
 दानिशमंद हो, तो मर्दकी महज्जतके जलसे दिलको अया ले.

गोपीचंद—जोगन ! भयेंने तेरी शर्त कयूल की. योअदर !
 ला पानके पीरे !

योअदर—आज़ा महाराज. [योअदर आदाय अजकर जाता हय.]

गोपीचंद—अय मेरे दरबारीयो ! अपनी, मेरी, अलके तमाम
 महोअरी आअर अगर तुम्हें अजानी हो, तो हिम्मतसे निकलो आहर.
 उहा हो पीरा और जोगनको धंसकी ज'अरमें नकरनेकी तजवीज
 करो. अगर कम हिम्मत हो अयठ रहेजे, तो ओके नायिज औरत

તુમને ફલ્ગુન હોગી. રખ્ખો આગે ફલ્ગુન ઔર મદ્દની ફલ્ગુનને ખાન-
નેકો બચાનેકો ખીરા ઉઠાવ.

લોટન—ખેઅદખી મુઆફ ગરીબ પરવર ! મુઝે તો યકીન હય
કે ઇતનોમેંસે કોઈલી બાહર નિકલનેવાલા નહીં. યહે તમામ દેખનેહીકે
પુતલે હય ! “ હિલાવ ન ડોલાવ, મુઝે બયઠે બયઠે ખિલાવ,” યહે
ઇનકી દુઆ હય.

બયત.

પૂલે હુવે અગરચે યહે હાથીકે તોર હય,
“ ખાંનેકે દાંત ઐર, દિખાનેકે ઐર હય.”

પંડિત—તો કયા મહારાજને સખ અહલેકાર બેકાર રખ્યા
હય ? કયા યહે અધેર નગરી ચાપટ રાજ હય ? અય નમક-હરામ !
ને નિસકા ખાતા હય, બહો ઉસકા ગાતા હય, મગર તૂ માલિકકે
સામનેહી ઉસે અયખ લગાતા હય ?

લોટન—(પ્રુદસે) ઓહો ! યહે તો ફિર કફન ફારકે બોલા !
(પંડિતસે) પંડિતજી ! ગુસ્તાખી મુઆફ. સમઝે ન બૂઝે, નાહકકો
બોલ. ઉઠે ? અય અફલકે દુઆમન ! કયા તુમને સુના નહીં, કે “ નિસકા
કામ ઉસીકો ઇાને, ઐર કરે તો સોંટા બાને ! ”

ગોપીચંદ—કયું દરખારીયો ? કયા કોઈલી ઇતની હિમ્મત નહીં
કર સકતા ? કયા મેરી તખ્તે સલ્તનત કે પાયે ઇતને કમજોર હય,
કે ઉનસે ઇતના બોઝ ઉઠ નહીં સકતા ?

પંડિત—ગરીબ નિવાજ ! ઇસ બારી બોઝકા ખીરા કોઈલી
ઉઠા ન સકેગા.

લોટન—હું ! દહી ઐર પેરા મિસે તો ચેક બયઠકમેં ઘોતી
ઢીલી કર કરકે પાંચ પાંચ સેર ઉરા જાય, મગર બહાદુરીકા ને ચેક
ખીરા ખાના પરા તો મૌત આઈ ! [ચોખદાર પાનકે ખીરેકી ચાલ લાતા હય.]

ગોપીચંદ—ચુપ લોટન ! (સખકો) જખ કયા સખકે સખ તુમ
ઐરત બન ગયે હો ?

લોટન—નહીં મહારાજ ! બંદા યહે ખીરા ઉઠાનેકો હાજિર હય.

ગોપીચંદ—લોટન ! યહે જિમ્મા તૂ ઉઠાયગા ?

લોટન—હાં પ્રુદાવંદ. [લોટન ચાલમેંસે ચેક ખીરા ઉઠા લેતા હય.]

ગોપીચંદ—પ્રુદા તુઝકો ફલ્ગુન કરે. (જેગનસે) જેગન ! ઇસ
જવાનને તુઝકો ફૂસાનેકો ખીરા ઉઠાયા હય, અખ ખબરદાર રહના !

જોગન—અબ દેખના હય કે કિસકે હાથ ફિરોજીકા જવાહિર આતા હય ! અગર ઇસને મુઝે દામેં મહબ્બતમેં ગિરફતાર કિયા, તો મયં ઇસકી લોંડી હો રહૂંગી, ઐર ઇસે શાદી કરકે જોગ દોર દૂંગી, નહીં તો અપની સારી ઉઝ જોગનહી રહકર ગુજરૂંગી.

[જોગનકી ખાતેં મુનકર લોટન હસતા હય.]

રાજલ—તાહતુલલફ.

લોટન—કબ મદ કોઈ હિમ્મત ઐરતસે હારતા હય ?

તુમ ઐરતોંકી હિમ્મત મદોંકે આગે કયા હય ?

જોગન—ખાંધો હજર હિમ્મત, ઐરતકો ખોદ કયા હય ?

ઐરત છ ગૂના હિમ્મતમેં મદસે સિવા હય.

લોટન—મદ આસમાન જયસા, ઐરત જમીન જયસી, સાયા જમીનપર તો નિત આસમાનકા હય.

જોગન—સચ હય; મગર જમીને પાલા હય મિસ્કે માદર, પર આસમાનને તો આજરહી દિયા હય.

લોટન—લાલચ, ફરેખ, જલ્દી, ઝૂઠ ઐર બેવફાઈ, બેરહમી ઐ નિહાલત ઐરતકા ખાસ્સા હય.

જોગન—ચહે ઝૂઠ હય સરાસર, ખુદ મદ મતલબી હય, ઐરતને જન ઉસે દી, નિસકો કે દિલ દિયા હય.

ગાપીચંદ—લોટન ! તુ કબસે અપને કામકો શુર કરેગા ?

લોટન—આજસેહી મહારાજ ! ઐર દેખિયે કે કિતને વફતમેં બહે પૂરા કર દેતા હં.

જોગન—બારહ ઐર બારહ ચાખીસ બરસ ખીત જય, તોખી ન અપની મુરાહ પાય.

લોટન—અજ દેખો તો સહી, લોટન મિયાં કયસે લોટતે લોટતે જોગન-જનકો લપેટ લેતે હય !

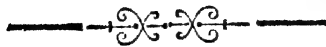
પંડિત—દાતા ! મુઝે સચકરોં અદેશે આતે હય, મગર યફીન તો હય કે આયન્દા ફલ હોગી—

ગાપીચંદ—કિસકી ?

લોટન—લોટનકી ! [પંડિત આંખેં નિહાલતા હય, લોટન મૂંછેં મરોરતા હય.]

બાબ પહલા—દિખાવ તીસરા.

જંગલ.

[દાસીયોં જવાલિન્દ્રનાથકી તાલાશમેં આતી હયૈં.]

૧ દાસી—(નાજસે) કહાં હય ? યહાં તો કોઈભી નજર નહીં આતા ! બહના ! મયં થક ગઈ, મુઝસે તો અગ ચલા નહીં જતા !

૨ દાસી—વાહરે તેરી નજાકત ! “ચલા નહીં જતા !” “પરદેકી બીબી ચટાર્છકા લહૈંગા ?” જોગી અતીતકે તલાશમેં ચાર કદમ ચક્ષી તો પાંચમેં પહે છાલે ! મગર વારી જન્યું ! જો કોઈ રંગીલા, છબીલા, સજીલા, નોકીલા જવાન મિલે તો દોરે બે કસાલે, ઉંચે હો યા ખાલે !

૧ દાસી—ઉવેરે તેરા મટકના ! કયા ઝૂક હય ? મહાકી દાસી, બનમેં ફિરં ભૂખી પ્યાસી તો કયું ન થકું ? ઔરત હં યા કોઈ બચલ ? ચલ ચલ મયં તુઝસે નહીં બોલતી !

૨ દાસી—(મટકકર) “બોલ તો બીબી મેરી, નહીં તો હરકારબી નહીં તેરી !”

૧ દાસી—ઔર ફિર કયા ? તુઝે તો હંસી સૂઝી હય ! બહો મુવા જોગી રમતા કયા જાને કહાં હય ! ખુદિયાતો દીવાની હુઈ હય, જો ઉસીકી સેવા દાની હુઈ હય ! કયા વહી એક સાધૂ જગતમેં ન્યારા હય ?

૨ દાસી—ચુપ બંદી ! મુંહ સંભાલ ! સાધૂકે હકમેં અયસા સુખન મુંહસે ન નિકાલ ! ચલ જરા થોરી દૂર ઔર ચલ ! મોમતો નહીં કે ગલ જાયગી ? ચરબી તો નહીં કે પિથલ જાયગી ? (સામને દેખકર) અરે અગ કયા કરેં ! ખુદીતો આ પહુચી, ઔર અખતક ઉસ સાધૂકા પતાં ન મિલા !

૧ દાસી—કહેગે દંઢકર હારે, બહુત સર મારે. કહીં ન મિલા, મતલબકા ગુલ ન ખિલા. [મયનાવત મઅ દાસીયોંકે આતી હય.]

મયનાવત—કયું ? અખતક પતા ન મિલા ?

૨ દાસી—મહારાની ! તમામ બન જાન મારા, પયરબી ચલતે ચલતે આખિર થકકે હારા, મગર સાધૂકા અસ્થાન બે નિશાન કહીં ન પાયા, હમ લખપર આયા.

મયનાવત—રાસ્તેમેં મયંને હરકારેસે સુના; ઇસી બનમેં ઉસ સાધૂકા આસન હય; દેખો દૂંઢો, દર્સન બિન ભેચયન મેરા તન મન હય.

૧ દાસી—સરકાર ! જરા ઠહરિયે. (દાસીસે) બહન ! સામને દિહકાનીકી ઝોપરીમેં જા, પૂછકે પતા લા.

૨ દાસી—એઅદબી મુઆય હો, મયેં તો હરગીજ અકેલી ન જાવું ! કોઈ મુત્રા બદ નજર મિલે તો અપને નાજુક બદનકો કિસ તરફ બચાવું ? આજ કલકે મદં ચલતે ચલતે નજર લરાતે હયેં, અપની હવસકી આગ પુરી નીયતસે ખુઝાતે હયેં.

[દૂરસે જવાલિન્દ્રનાથકે ભજનકી આવાજ આતી હય.]

મયનાવત—સુતો, યહે કિસકી આવાજ હય ભણા ? (સુનતી હય.) હાં ! યહેતો ઉસી સાંધૂકી હય સદા ! ચલો અસ્થાન નજદીકહી હય. [સખ જતી હયેં.]

બાબ પહલા—દિખાવ ચૈથા.

જંગલ—મઠ.

[એક ઝોપરીકે પાસ જવાલિન્દ્રનાથ ધૂની લગાયે ભજન કરતે દિખલાઈ દેતા હય.]

તિલક કામોદ—લાવની.

જવાલિન્દ્રનાથ—

આનકે ઇસ જગમેં ગાદિલ માલિકસે બશર હરઆન રહા, જન યહે તનમેં રહી જખતક બંદા અંજન રહા. તાનકે સોયા બેદિકા, બેધ્યાન રહા, મરતાન રહા, માનકા અપને હરયક સૂરતસે ઇસે અરમુન રહા. કાન દિયા ખાતોં પ ન હરકે જખતક કુછ ઈમ્કાન રહા.—જન. જો થા અપના લખતે-જિગર, પૂછાલિ ન ઉસને ખાત, ગયા, શામ સવેરે ગયા, કોઈ દિન, કોઈ રાત ગયા, બાઈ બંદ, અપના, બેગાના કોઈ ન અપને સાથ ગયા, ખાલિ હાથ થા તુ આયા, આખિર ખાલી હાથ ગયા. કુછ અઝેહા ક્ષાનપત્ની “તાલિખ” ક્યા ક્યા તૂફાન રહા !—જન.

[મયનાવત મઅ દાસીયોંકે આકર જવાલિન્દ્રનાથકી આરતી કરતી હય.]

મયનાવત—મહારાજ ! ચેરીકી તરફ જરા નિગાહ કરો.

જવાલિન્દ્રનાથ—માઈ ! તૂ કૌન હય ?

મયનાવત—અય દાતા ! મયં ઇસ શહરકે રાજા મોપીયંદકી માતા હું, નામ મેરા મયનાવત હય.

જવાલિન્દ્રનાથ—માઈ ! તૂ યહાંસે જા. રાનીકો હમારે જયસે એક મુશ્લિસ જોગીસે કયા કામ ? તૂ કયા ચાહતી હય ?

મુસદ્દસ.

મયનાવત—આરામ ક્રિયા, અયશ ક્રિયા, લુલ્હ ઉઠાયા,
જો ચાહિયે ઇન્સાનકો દુનિયામેં બહ પાયા.
દુનિયાકિ મહબ્બતમેં ન દિલ હરસે લગાયા,
ઐથાપન અબ ઐયામ ખુદાપેકા હય આયા.
ફૂચા મુઝે મહબૂબે ફકીફીકા દિખાદો,
દાતા મેરે અબ રાહે ખુદા મુઝકો બતાદો.

અયત.

જવાલિન્દ્રનાથ—રાની ! તુઝે ઇસ રાહસે કયા કામ હય માઈ ?
આરામસે તકલીફમેં પરને તુ કયું આઈ ?

મુસદ્દસ.

મયનાવત—જમા મુઝે ઇન્સાનકા જિસ રખને પિન્હાયા,
જિસને મુઝે ખિલકતમેં ખરી સખસે બનાયા,
જિસને મુઝે એ મર્તબા શાહીકા દિખાયા;
હર વકતમેં, હર હાલમેં, જો કામ હય આયા,
ઉસકીહિ મહબ્બતમેં અગર દિલ ન લગાવું,
તો કૌનસા મુંહ જાકે મયં ઉસ રખકો દિખાવું ?

જવાલિન્દ્રનાથ—માઈ ! ખયરાગ જોગકા પંથ ખરા કહિન હય !
દુનિયાદારીમેં રહકે જો અપને મનકો માર, સખ વિકાર છોર દે, બહો
ઇસ બાનેકે લાયક હોતા હય. ફકીરી બાના લેકે જો ફિર કુછ ખોટા
કામ કરે, તો ખેશક ઇસ બેસકો બદનામ કરે.

મયનાવત—સચ હય ગુરુ ! મગર એ દાસી સચમુચ
દુનિયાકે લજજતોંસે હાત ઉઠાયે ખયહી હય. આપ જયસે ચાહિયે
આજમા લીજિયે, મુઝે મંત્ર દીજિયે, ના-ઉમ્મેદ ન કાજિયે.

[મયનાવત ચરનપર ગિરતી હય.]

જવાલિન્દ્રનાથ—ઉઠ માઈ ! ઉઠ. તુને મુઝે આજ લાચાર
ક્રિયા હય. સુન,— [મયનાવત ચરન છોરતી હય, જવાલિન્દ્રનાથ
ઉપદેશ કરતા હય.]

મુસદ્દસ.

જવાલિન્દ્રનાથ—દુનિયાકિ જો હય રાહ વહ તલવારકી હય ધાર,
 ઈસ રાહસે ઈન્સાંકા ગુજર સખત હય દુસ્વાર !
 ચુલતે હયેં હસદ, હિસેં અદાવતકે યહાં ખાર,
 હય ગર્મ સદા મકો દગાખાણકા ખાખર !
 બદકો વહ બદાતી હય, ઘટાતી હય ભલોંકો,
 કાંટોંકો બચાતી હય, લુટાતી હય ફલોંકો !
 જોંકિ યહાં જીત હય, સચ્ચોંકિ યહાં હાર,
 ઈન્સાફકે ગરદન પ રવાં જુદમકિ તલવાર !
 ગુલકા હય જિગર આક; મગર તેજ હય હર ખાર,
 મક્કાર વહ દુનિયા નહીં સચ્ચોંકિ તલબગાર !
 નાફરીકા સચ્ચોંકિ સુખત ચેક ખરા હય,
 જો મોતી કે સચ્ચા હય, વહ પાનીમેં પરા હય.
 દુનિયાસે અગર ફિરકે તુ માઈલ હય ખુદાપર,
 તો દિલકો સદા લજજતે દુનિયાસે જુદા કર.
 મત બેસ બના, કપરે રંગા, મકો રિયા કર,
 દિલ સાફ કર, ઔર ઉસમેંહિ દીદારે ખુદા કર.
 મત બૂલ તુ નેકીકો, ન તૂ બૂલ ફજાકો,
 સખ કુછ તુ બુલા, પર ન બુલા યાદે ખુદાકો !

મયનાવત—મહારાજ ! મયેં હરગિજ ઈસ ઉપદેશકો ન બૂલૂંગી.
 તુમ્હારે હરયક સુખનકો માનિન્દ મોતીકે, અપને મનકે કાંટોંમેં
 તોલૂંગી.

જવાલિન્દ્રનાથ—માઈ ! તૂ હિમ્મત રખ. દિલ પાક કર,
 દુનિયાકા ખિયાલ દિલસે નિકાલ. રામકા સુમરન કર, બદીસે હાય
 ઉઠા. નેકીકો ખ્યારી રખ, સચ્ચકો સાથી સમજ ઔર ભલાઈકો
 હમરાહ લે.

મયનાવત—ગુરજી ! મયેં આપકી ચેરી હં.

જવાલિન્દ્રનાથ—રાની ! આ અપની દાસીયોંકે સાથ, મયેં
 તુઝે ડિગમ્બરકા મંત્ર સુનાતા, તુઝે નિરંજનકી રાહ દિખાતા હં !

[સખ જાતે હયેં, દુસરે તરફસે લોટન અકરમેં
 આતા હય અરબકે બેસમેં.]

જિંઝારી—નકા.

લોટન—ચંચલ ચિતવનકી બરછી હય્ જો ખાચે હુવે,
બનકે દીવાને ફિરતે હય્ ધબરાયે હુવે.
કાલે કાકુલ બહ નાગિનસે બલ ખાચે હુવે,
કારે મતવારે દો નયના શરમાયે હુવે.
ગોરસે ગાલોંપર ગેસૂ લહરાયે હુવે,
ચંદાપર ગોયા કે બાદલ હય છામે હુવે.
યા રખ કિસ જાલિમકે હય્ બહો બહકાયે હુવે,
રખતે હય્ હમસે દામનકો ઝટકાર !

નાચારી નાકારી હય બારી, દુશવારી, ખેઝારી હરબાર. ચંચલ.

[લોટન અપનેકો દેખકર તઅજબુઅમે આતા હય.]

અહા ! યહે દાટ ! યહે ખાટ ! યહે આન ! યહે બાન ! આજતો બંદા
ખેશાન, ખેગુમાન બન ગયા ખીસ બરસકા યેક પકા જવાન ! કૌન
કહેગા કે યહે હય્ મિયાં લોટનખાન ! અરે દુસરા તો દુસરાહી હય,
આજ તો અપનેકો મય્ આપહી નહીં પહચાન સકતા. રાસ્તેમેં
પુરાને પુરાને યાર, રાત દિન પાસ બઘઠનેવાલે દોસ્ત મિલે, કિયાને
ન પહચાના ! જબ અયસે લોગ મુઝે પહચાન ન સકે, તો જોગન
કયા પહચાનેગી, જિસને રાજકે દરબારમેં ફકત એક બાર મુઝે
દેખા. યહેતો સાબિત હય, કે “સીધી ઉગ્ગીસે કબી ધી નહીં નિકલતા.”
યું અગર જાવું આર જોગનકે પયરપર સરબી કાટકે રખ દૂં, તો
કબી બહો ઇસ જિદપર અપની હોનેવાલી નહીં; લેકિન તરફ તરફકે
ફત ફરેખ, છત્રબલસે ઉસે લુભાના, અપની હોશિયારીકા સિકા ઉસકે
દિલપર બિઠાના ચાહિયે. અચ્ચા લોટન ! તેરા જીતો જોગનકો દેખતેહી
લોટ હો ગયા હય હું ! તેરા દિલ ઉસે ચાહતા હય, ફિર કયા જિસે
તૂ ચાહે, બહો તુઝે ન ચાહે યહે કાઈ ખાત હય ? અરે જોગન તો
કયા ? જો જિન્નતકી હૂર આહું તો મરકે વહી ભૂં ! યહેતો સચ હય
કે જોગનકા હાથ આના કુછ દાલ બાતકા નિવાલા નહીં હય. અયસી
પકી, ખિલારી આરત જહાંનમેં ન હોગી. [સોચકર] મગર કયા હુવા ?
આખિર હય તો આરત ! કહાંતક, “કયતક છિપેગી લોમરી ટટ્ટીકે
આરમેં ?” બેસ મયંને અયસા કિયા હય, સાંગ અયસા લિયા હય કે
ખુદા ચાહે તો આજહી બંદા ઉસે ખ્યાહે ! મુના હય કે જોગન મુલમે
તિંબમેંબી માહિર હય. બહો અગર મેરે આનેકા સખખ પૂછેગી તો
કહુંગા, કે આપકી તઅમરીફ મુનકર મલાજકે લિયે આયા હું. અખ
લોટન ! આસ્તીન ચડા કર, દિલ કરા કર, નસીબ લરા કર, પયર
બઢાકર, જોગનકે ધરમેં ધુસ, ફિર આગે અક્લાહ હય.

છંદ્રેશ—તર્જા.

જો લાજ આજ ધર છપ્પર પર હર ધર હો આતે હયે,
સજ સાજ તાજ કલ ખલ છલકા ખલખલ જો જાતે હયે.
કર ઢંગ સંગ, હો કર જગમે, રગરગ ફરકાતે હયે,
હર આંખ ખીચ અનજન ખન અન ધન, રંજન પાતે હયે.
હમ તરહ તરહકે અપને નિત ખલકે ઢંગ,
કર સદા દગા; રિયા, જફા; વફાસે ઢંગ તંગ,
જા ખજારે મીઠે મીઠે સુરમે મોરચંગ,
કયા ઉમંગ ! કયા તરંગ ! રંગ હય ! રંગ હય રંગ !—હા.
[લોટન અકરમે જાતા હય.]

ખાખ પહલા—દિખાવ પાંચવાં.

જોગનકા ધર.

[જોગન મહાખ્યતકી મુજમ્મત કરતે દિખલાઈ દેતી હય.]

કાફી—હુમરી.

જોગન—

કિસીસે નહીં પ્રીત લગાની બલી, સખ દિલખર હયે છલી.—કિસીસે.
જખતક જવાની, તખતક હય જાની, ફિર જાનીસે આનાકાની,
જખકે જવાની દલી.—કિસીસે.
જો ભંવરા કલિયોંપર ગૂજે, બહો આખિરકો ખાત ન પૂછે,
જખ ખેરસ હો કલી.—કિસીસે.

[ખાહરસે લોટનકી આવાજ આતી હય, જોગન ચોકતી હય.]

લોટન—અરે કોઈ ધરમે હય યા નહીં ? (જવાખ ન આનેસે)
કયા નોકર આકર સખ મર ગયે !

જોગન—કૌન હો ?

લોટન—આદમી.

જોગન—મયંતે કખ કહા જાનવર ! આદમી હો, પર કૌન હો ?
કહાંસે આયે ?

લોટન—જી મયં એક સૌદાગર હું, ઐર ઇલાજકે લિયે ઇસ્ક-આખાદસે આયા હું.

જોગન—(પુદસે) ઇસ્ક-આખાદ ! યહે મિયાં લોટનતો નહીં ! જીવું ઐર દેખુંતો સહી ! (જોગન જાકર લોટનકો લે આતી હય ઐર ઉસકો દેખકે હયરાન હોતી હય.) સાહેબ ! આપ કૌન હો ?

લોટન—મયં ? હાં—મયં—ઇસ શહરકે એક અમીર સૌદાગરકા બેટા હું. મુઝે એક બરા બારી મળું હુવા હય. બહુતસે તખીબકે ઇલાજ કિયે; મગર કિસીકા કુછ ન ચલા. મયંને આજ સુના કે એક બરી પરહેજગાર જોગન ઇસ શહરમે આઈ હય, ઐર ઉસે ઇદમે તિબમેલી રસાઈ હય. મયંને ખિયાલ કિયા કે અપને દર્દકી દવા આપસે લૂં, શાયદ આપકે ઇલાજસે આરામ પાવું.

જોગન—(પુદસે) ઓહો ! સમઝી ! સમઝી ! ચેતો મિયાં લોટન હય ! (લોટનસે) સાહેબ ! મયંતો અયસે બારી ખીમારીકી દવા જરા કમ જાનતી હું; પર મેરી એક પરોસન મુગઝાની હય, વ્હો હર મર્જકા ઇલાજ જાનતી હય, વ્હો તુમકો દવા બતાયગી.

લોટન—બરી મેહરબાની. પર—અગર આપહીકે હાયસે ઇલાજ હો તો બહુત ખૂબ. (પુદસે) મુગઝાનીકો કયા કર ? ખીખી સાહેબ ! હમકો તો તુમસે કામ હય ! (જોગનસે) મયં કલ આવુંગા.

જોગન—અજી કલકી બાત છોર હો, તુમકો મુફતમેં તકલીફ હોતી હય. મયં અલી ઉસ બુદિયાકો બુલા લાતી હું. [જોગન જાને ચાહતી હય, લોટન ઉસે રોકતા હય.]

લોટન—નહીં નહીં. આજ કુછ જુરર નહીં, કલ મયં આવુંગા.

જોગન—આજ જો કામ હોતા હો. ઉસકો કલપર ડાલના અચ્છા નહીં. તુમ જરા બયડો, મયં અલી ઉસે લાતી હું. (પુદસે) મયંહી મુગઝાની બનકર આતી હું, ઐર મિયાંજીકો તમાશા દિખાતી હું.

[જોગન જલદીમેં જાતી હય, લોટન ધબરાતા હય.]

લોટન—હત તેરી ! યહેતો ગઈ ! બેટા લોટન ! તુતો કમબખ્તીકે ગરેમેં પરા ! હાય હાય ! અબ કયા કર ? ભાગનાબી મુશ્કિલ હય, કયું કે દરવાજા ઈસી તરફ હય ! બુદિયા કોઈ જાન પહચાન હો, ઐર મુઝે પહચાને તો ફતી ગુસીબત હય ! લોટન ! બાજી બિગરો, ફૂસાનેકે ઇવજ તૂ ફૂસા ! ખયર ! જો હો સો હો, હિમ્મત નહીં હારની ચાહિયે. જાબ આખલીમેં સર દિયા તો ખૂસબસે કયા કર ?

(સામને દેખકર ચોંકતા હય.) અરે બાપરે ! બુઢીતો આઈ ! હૂ બૂ હૂ ચુરેલકી બોળઈ ! આઈયે અમ્માજી ! આઈયે. (પુદસે) ઇસકો તો દેખતેહી તપ આતી હય, તો દવા કયા કરેગી ! [જોગન બુઢિયા મુગલાનીકા બેસમે લકરી ટેકતે આતી હય.]

જોગન—બાબા ! તુમ વ્હો બીમાર હય ? મુઝકો જોગનને બેળ હય.

લોટન—જી હાં જી. આપકા મુબારક નામ ?

જોગન—મેરા નામ જુગન. (નખજ દેખકે) ક્યું ? કયા મર્જ હય ?

લોટન—નખજ આપ દેખતી હો, ઐર મર્જ મુઝસે પૂછતી હો ?

જોગન—બાબા ! મર્જકો દેખતેહી પહચાના, મગર હકીકત જુરર અસ્ત.

લોટન—દિલકા ધખરાના, ફિકકા આના, પેચોતાબ ખાના. આંખોમેં જલન, દિલમેં અગન, પયરકા થરથરાના, સરકા ચકરાના, બહુત બેચયની હય.

જોગન—બલે. બલે. વ્હો મર્જ બહુત ખરાબ ! સરમેં ખત્રલ હોનેસે વ્હો બીમારી ખરપા શુદા અસ્ત. આદમી પુદ અપનેકો ઇસ મર્જમેં ફરામોશ મી કુનદ. (સર તા પા દેખકર) અપના નામ, જાત, ફેમ, સખ ફરામોશ મી કુનદ. ઇસ બીમારીમેં પોશાક બદલના અચ્ચા મચ્છલૂમ શવદ !

લોટન—હૈં ! દીક ! દીક ! (પુદસે) મુઝે પહચાના કયા ?

જોગન—તુમ બિગોઈ, હમ સૌદાગર અસ્ત; મગર મન મી ગોયમ કે તુમ સૌદાગર નેઈ અસ્ત. વ્હો સખ દર્દકા તાસીર અસ્ત. બાબા ! અમ બુદા હુવા, જમાના દીદા અમ. અમ તુમારા શિતાબ તદખીર કુનમ. આજ હમ એક જમાલગોટેકા જુલાબ મી દિહમ.

લોટન—(પુદસે) અરર ! ખાના ખરાબી ! (જોગનસે) અમ્માજી ! મયં જુલાબ તો ન લૂંગા ! જમાલગોટેસે તો મયં જહન્નમ વાસિલ હૂંગા ! મુઆફ કરો, મુઝે કુછ નહીં હય.

જોગન—કુછ નેઈ ? અચ્ચા ! અચ્ચા ! દેખો, દવાકા નામસે બીમારી ફરાશવદ, તો ફિર પીનેસે કિતના ફાયદા ખચાહદ શુદ. આજ જુલાબ જરૂર પિલાના હોગા.

લોટન—અરી તો કયા બૂઢી ! મુઝકો જૈરો જુદમસે પિલાયગી

જોગન—તુમ પુશીસે નહીં પિયેગા; જુદમસે પિલાયગા, અમ જોગનકા હૂકમ બજાયગા.

લોટન—મુઝે કયા છોટા બચ્ચા વચ્ચા સમઝતી હો ? મયેં જાતા હું, કલ આવુંગા. (પુદ્સે) તેરી દવાઈ તૂઢી પી, મરતી કયું નહીં !
[જાને ચાહતા હય, જોગન હાથ પકરકર રોકતી હય.]

જોગન—બાબા ! કિધર જાયગા ?

લોટન—જહન્નમમેં ! (પુદ્સે) ચ્હે ખુદી હય યા બલા હય !
જોગનકે સિખાનેસે મેરે પીછે પરી ! મયેં તો રોજેકો આયા, નમાજ ગયે પરી.

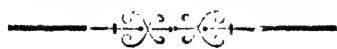
જોગન—જહન્નમ જાનેકા તુમારા વફત ન આમદા અસ્ત. ચ્હે દવાઈ પીયો, પીછે જાવો. (જોગન જખરદસ્તી દવા પિલાતી હય, લોટન યક બ યક નિગલ જાનેસે ધમરાતા હય.) ધમરાના નહીં. સખ ! સખ ! અચ્છા હોગા, પીછે જોગનકો છતના.

લોટન—કૌન ? જોગના ! [જોગન ખુફ્કા નિકાલકે મુંહ દિખાતી હય.]

જોગન—હાં, જોગન ! [લોટન હયરાન હોકર ચુપચાપ ચલા જાતા હય, જોગન હુંસતે હુંસતે ઉસકે પીછે રવાના હોતી હય.]

અભિનય

બાબ પહલા—દિખાવ છઠા.

હરમામ.

[ગોપીચંદ અસ્નાન કરતેકે બચ્ચા કપરા પહનકે સખકે સાથ બજન કરતે દિખાઈ દેતા હય.]

છંદ્રેશ—તર્જ.

સખ—શોક હારન ? જગજીવન ! તારન ! નિસ્તારન !
તીન લોકકે સરજનહારે ! પરતે હમ ચરનન.
નાથ ! પરમેશ્વર ! કરતાર ! દાતા ! દુખ બંજન !
શ્યામખરન રઘુનાથ ! કરેં હમ નિત તેરો સુમરન.
હેત ધારી, ન્યાય કારી, કશ્ટ હારી, જાતે બારી.
કાટ ભારી પાપ બંધન,

લે અંદન, પ્રેમ દરપન, ધ્યાન દરશન,

દેત અરપન હમ સખ જન તન મન ધન.—શોક.

[ગોપીચંદ ચૌકીપર બચઠતા હય, દાસી પંખા કરતી હય.]

મુસદ્દાસાત.

૧ દાસી—મલમલ ગુલાબ જલસે બદનકો નહા ચુકે,
 અપને સુન્દરે રંગકો કુન્દન બના ચુકે.
 સોના તપાકે ચાર દમક ઉસમેં પા ચુકે,
 મનકોભી હર ભજનસે સફાઈમેં લા ચુકે.
 આરાસ્તા તન અબ તો સિંગારોંસે કીજિયે,
 દૂના જમાલ ચાંદકા તારોંસે કીજિયે.

ગોપીચંદ—ખાકસે જિસને બનાઈ શકલો સૂરત દિલરુખા,
 ગંદે પાનીસે કિયા પયદા પરીર મહલકા.
 કયૂં ન અયસે કારિગરકો આફરી કહિયે બલા?
 જિસને આદમજાતકો યહે હુસ્નકા જોહર દિયા.
 હુસ્ન ચિહરેપર હસીનોંકે નહીં ઉસકા હય નૂર!
 સૂરતે મખલૂકમેં હય ઉસકી કુદરતકા જુહર!

બયત.

૧ દાસી—ચાર કયા હમ લાંડિયોંકા હુકમ હય સરકારકા ?

ગોપીચંદ—જલદ અબ જેવર પિન્હાવો, વકૂત હય દરબારકા.
 [દાસીયોં ગોપીચંદકો જેવર પહનાતી હયેં ચાર
 તનકે સિંગારપર ગાના ગાતી હયેં.]

માંડ—ગરબી.

સખ—આવો સખવો સિંગાર બહના ! આવો સખવો.

કુંગન કુંડલ હાર, બહના ! આવો સખવો.—આવો.

[હાર પહનાતી હય.]

દોહરા.

હાર ગલેમેં ડારકે દૂની શોભા પાય,
 જયું નિરમલ આકાસપે છાઈ રહતી ચાંદની આય.—બહના.

[બાજૂબંદ પહનાતી હય.]

સોહે બાજૂબંદ કર સોભા કહીં ન જાય,
 જયસે સુંદર કમલપર લેવરા ગૂંજે લુભાયે લુભાય.—બહના.

[કુંડલ પહનાતી હય.]

કાનન કુંડલ સાજિયે ગોરે મુખકે પાસ,
 બયઠે શુકો અહરપતી આકે જયું સૂરજકે રાસ.—બહના.

[દરીચેપર મયનાવત આકર ગોપીચંદકો સિંગાર
 કરતે હુવે દેખતી હય, ચાર દનાકા ખિયાલ]

ગુજરતેસે અફસોસ કરતી હય. ગોપીચંદ આઈના દેખતા હય, દાસીયોં પંખા કરતી હય, મયનાવત ગમ ખાતી હય.]

મયનાવત—અફસોસ ! યહે સુંદર તન, યહે સુહાના બદન, યહે સુરત પાક, યેક રોજ હો જયગા ખાક !

[યેક દાસી મયનાવતકો દેખતી હય.]

દોહરા.

હસ તનકો તૂ મલમલ ધોવે, ચંદન અતર લગાયે હય,
હય હય ! યક દિન જો સુંદર તન મિટીમેં મિત્ર જાયે હય !

[મયનાવત આંસુ પોંછકર જતી હય, દાસી મહારાજકો જતાતી હય.]

૧ દાસી—મહારાજ ! રાજમાતાકા હ આજ બહુત બેચયન નજર આતા હય !

ગોપીચંદ—કયું ? કયા હય ?

૧ દાસી—અભી કોઠેસે મહલમેં પધારી, ઉનકે આંખોંસે આંસુ થે જરી.

ગોપીચંદ—આંસુ ? માતાજીકે આંખોંસે ? ચક્ષો, દેખેં તો કયા હય ?
[સખ જતે હયે.]

બાબ પહલા—દિખાવ સાતવાં.

રાસ્તા.

[લોટન બગલમેં પોથી લિયેહુવે બ્રહ્મનકે લિખાસમેં આતા હય.]

લોટન—સૌદાગર બનકે તો અચ્છા બનિજ કિયા. ચાલાકી આર દાનાઈકા તમામ અસખાળ લુટાયા, આર દવા પીકે ભાગ આયા. ખુદા જને કમખજતને હસ રોજ કયા પિલાયા, કે સખ ખાયા પિયા નિકલ આયા ! (ઝઝકના) યુ ! યુ ! ખુદા જને, તેલ થા યા અરક, યા સર્રા હુવા પાની ! ખયર ! યહેલી સહી. અપની મતલબકે વારતે સખેં કુછ સહના પરતા હય, વહી ગિરતા હય જો ચડતા હય. સૌદાગર બનકે છકા, તો અખ દીલી ધોતી પહનકર પંડિતજી બન ગયા. યહેલી ખુન્વાનેકા આજ કલ બારી નુરખા હય. અચ્છા ખુર

કોન જનતા હય ? જો ફન ફિતુર કરકે ખતાદો, વહી આદમી સચ માનતા હય. કોનસે ખુબ્બકા સિતારા કોનસે ગદેમે ગિરા, ઉસકી તો ખબર નહીં, મગર રંગ વ્હો લાયે હય કે કોઈ હમસા નુજૂમીયોમે જૂ દૂનર નહીં. અચ્છા હુવા જો અપને મહારાજકે પંડિતસે કુછ જ્નેતિશ, નુજૂમ, લગન, મહરત દેખના ઉરાન પુરાન રીખ લિયા થા, જો આજ કામ આયા. રાહુ, મંગલ, બૃહસપતી, શુક્ર, સની, માહદિશા, ધાતવાર, નક્ષત્ર, શુભ જોગ, વિષ્ટી, ઔર અયસે દૂસરે કઈએક કાન ફારે, જીભ તોરે સુખન નિકાલે, ઔર પંચક ઔર દિશાકે લિયે એક અચ્છા શ્લોક સુના કુચ્છ સંસ્કૃત જયસા ખરખરાયા, કે પંડિતજી ! પંડિતજી ! (હંસતા હય) હત તેરા બલા હો લોટન ! રાજકા મુસાદ્દિખ હોકર બાજી ખાવુ, દાલ ચાટૂ પંડિતજી ખન ગયા ? અરે યાર ! સખ ઇફ્તખાલકી ખૂબીસે કામ ચલતા હય, જુડે કમા ખાતે હય, સચ્ચા હાથ મલતા હય. દુનિયાકા આજ કલ યહી કારોખાર હય. તેરી પગડી મેરે સરપર ઔર મેરી પગડી તેરે સરપર રખનેવાલા ખૂબ હય, જહાંમે વહી મદ્દગૂબ હય, હરએકકો વહી મરગૂબ હય. ઇસી તરફ મયંબી ફરેખકી ખાજી ચલાવું, જોગનકો કિસી ન કિસી તરફ ફાંસમે ફૂંસાવું, રંગ જમાવું, દેંગ દિખાવું, લોડી ખનાવું. (ચલકર રુકતા હય) પર સખ ! ફિર વ્હો ખુદી મુગજાની દવાકી શીશી લાઈ તો ! ઉસ દિન તો દવાને પેટમે ખરી ગરખર મચા દી ! સખ નિચેસે ઉપર ઔર ઉપરસે નીચે હોને લગા ! દો દિન દુખના જરી રહા. નસીખ તેરા કે ઇતનેહીમે ખચા, નહીં તો જમાલગોટકી ગોલી સોલી દેતી તો તૂતો સિધાહી ઉપર ચલા જતા ! આજ ચલકર દેખે કે કયા હોતા હય.

ખયત.

ખુદા ખન કબી, વ કબી તો ખન જવાન,
પંડિત ખના હું આજ, તો કલકો ખન પકાન.

ગૌરી—હુમરી.

હર ઠાટ ઝમકમે નઈ હો, જમ વ્હો લાવું—હર.
ખાજીકા દાવ, કબી સેર; કબી પાવ,
ખદલ લેસ આવ જાવ કહે રોજ ચાર ચાર.—હન ઠનનનનન.—હર.
કોઈ દિન માર, કબી હાર, કબી ખાર,
ઇસી તોરસે હરખાર ખને કાર ખાર ખાર—ઝન ઝનનનનન—હર.
કરના હો પાર, જિસે મતલબકી ધાર,
ઉસે મોજેકી માર, ગુલોંકી હય બોહાર—છન છનનનનન—હર.

[લોટન જતા હય.]

બાળ પહલા—દિખાવ આઠવાં.

દીવાનખાના.

[ગોપીચંદ, અપની માતાકો દુખી દેખ ઉસે મનાતા હય.]

ગોપીચંદ—અગર યું ન હો તો મેરી રાનીને તુઝે કુછ બદ સુખન સુનાયા હોગા !

મયનાવત—નહીં, ગોપીચંદ ! નહીં. અયસા બેઅદબ તેરી રાની નહીં હય, જો મેરા દિલ દુખાવે. મયંને કિસીકો કલ્લી નહીં સતાયા; ફિર કોઈ કયસે મુઝે બેજાર કરે ?

ગોપીચંદ—માતા ! પ્યારી માતા ! ફિર કિસને તુઝે આજુદા ક્રિયા ? કયા વ્હો તફસીરવાર મયં તેરા નાખકાર બેટા હું ? બતા દે કે મયં મુઆશી ચાહું.

મયનાવત—બેટા ! કયું જિદ કરતા હય ! મયંને તુઝે એક મર્તબા કહા કે મયં ગમગીન નહીં હું. અગર એક બારગી ગમને મુઝપર ચુંગલલી મારા હો, તોલી મુઝકો સજાવાર નહીં કે અપને રંજકે મજસે તુઝંલી હલાક કરે !

ગોપીચંદ—નેક માદર ! યહે કયસે સુખન ! કયા મયં તેરે સુખ દુખદા સાથી નહીં હું ? તુઝપર ગિરતે હુવે આફતકી બિજલી મુઝે અપને સરપર રોક લેના ન ચાહિયે ? માતા ! તુ હરગિજ અપની રંજિદગીકા સખખ મુઝસે ન છુપા. તુઝે મેરી જાનકી ફસમ ! જલ્દ બતા.

મયનાવત—અફસોસ ! તેરી ફસમસે દિલકા બેદ તુઝસે કહનાહી પરા ! સુન ગોપીચંદ ! મુઝે યહે રંજ હય, કે ઇસ ચંદ રોજા દુનિયામેં તૂને અજીતક કોઈ મુશીદ નહીં ક્રિયા, જો તુઝે નજાતકી રાહ દિખાય ઔર મકાર દુનિયાકે દામે ફરેબસે બચાય. ઇસ લિયે બેટા ! કોઈ સમ્યા ગુર કર, તાકે દોનો જહાનમેં હો વ્હો તેરા રહબર.

ગોપીચંદ—ગુર ? ઇસ ઝૂકી દુનિયામેં સમ્યા ગુર કાન હય ? મયં કિસી ગુરકો પહચાનતા નહીં હું. મેરા સમ્યા ગુર તો વ્હો કરતાર સરજનહાર હય.

મયનાવત—બજા હય બેટા ! સખ ગુરઓંકા ગુર તો વહી હય; પર ઉસ કરતારકે પાને ઔર પહચાનનેકો દુનિયાકા યેક કામિલ મુશીદ કરના જુર હય, જ્યસં રાજતક પહુચનેકો દરબારીસે મિલના જુર હય.

ભોપાલી—ગજલ,

ગોપીચંદ—ફજલ હય ખુદાકા મુઝપર, તેરી મિહરબાની હય,
 વફત શાદમાનીકા હય, બખ્ત યાર જતની હય.—ફજલ.
 ગુલશને જહાંમે ફિર મયે કયૂં પિયૂં ન જામે અશરત,
 મૌસમે બહાર આયા હય, આલમે જવાની હય.—ફજલ.
 અયશ હય ગનિમત, જિસકો ગમસે દે જમાના દુરસત,
 આલમે ફનામે અપની યોરી જિન્દગાની હય.—ફજલ.
 હયે જહાંમે જિતને મુશ્ફિક, કમ નહીં કિરીસે મયે તો,
 મુશ્ફિકોંકિ ખાતે સારી હરે લન્તરાની હય.—ફજલ.

મયનાવત—ગોપીચંદ ! તફ્ફુરસે બાજ આ. તેરે ખાતને સાબિત કર દિયા કે સચ્ચે રસ્તેસે તૂ બે ખગર હય. અગર તૂ માહિર હોતા તો હરગિજ યહુ ગુરર તેરે મુંહપર ન જાહિર હોતા. બેટા ! ઇસ વફત તૂ નાદાન બે-શગીર હય, ઇસ વારને કિસી ગુરકા ઉપદેશ તુઝે લેના જુરર હય.

ગોપીચંદ—માતેશ્રી ! તેરા કહના મેરે ધ્યાનમે અમતક નહીં આયા. કયા મયે રાજ તાજ છોર સદતનતસે મુંહ મોર લૂં ?

મુસદ્દસ.

મયનાવત—ખુદાસે દિલ લગા, રખ હાથકો મશગૂલ દુનિયામે,
 ખિલે હયે જિસ તરફ કાંટોમે રહકર ફૂલ દુનિયામે.
 ન અપના ફર્જ અય બેટા ! તુ હરગિજ ભૂલ દુનિયામે,
 ખુદાકો બન્દગીકા રખ સદા મઅમૂલ દુનિયામે.
 યહુ દુનિયા નહીં પાનીપર હય, યા હય ખેલ પાનીમે,
 રહો ઇસ તોરસે દુનિયામે, જ્યમે તેલ પાનીમે.

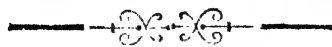
અખયાત.

ગોપીચંદ—સોચકે ઇસ ખાતકો ખિદમતમે ફિર આવુંગા મયે,
 હો સકા મુઝસે તો આંખોસે બગ્ગ લાવુંગા મયે.

મયનાવત—જા મેરે લખ્તે-જિગર ! તુઝકો ખુદા તૌશીફ દે,
 રાહે હકપર ચલનેકો મૌલા સદા તૌશીફ દે.
 [મયનાવત ગોપીચંદકો ગલે લગાતી હય.]

બાબ પહલા—દિખાવ નવ્વાં.

જોગનકા ધર.

[જોગન તસખીલકે દાને પિરોતે દાખિલ હોતી હય.]

જોગન—એક બાર તો મયંને લોટન મિયાંકો મુગલાની બન દવાઈ પિલાઈ, અબ દુસરે બાર આયેંગે તો ફૂલ નઈ તદખીર કર નયેહી લિખાસમેં નઈ તરફસે ફજલત કરંગી. લોટન ! તૂ અપનેકો બહુત ચાલાક સમજતા હય, પર તુજે ઇતની ખબર નહીં હય, કે મયં તેરી ઉસ્તાદ બયકી હાં. હાં, મયં ઇતના તો બન ગઈ, કે તૂ હર ફનમેં તાક હય, પર અબ દેખના હય; કિસકી છત હોતી હય. (લોટનકો સામને દેખકર.) યહે સામનેસે કૌન આતા હય ? [લોટન પંડિતકે લિખાસમેં દાખિલ હોકર નમસ્કાર કરતા હય.]

લોટન—બાઈ સાહેબ ! નમસ્કાર કરત હૌં.

જોગન—તુમ કૌન હો ? કહાંસે આયે ? કયા કામ હય ?

લોટન—હમકો જોતિશ, લગન; મહરત બિચારનકો કામ ખૂબ આવત હય. તુમકો કુછ દિખાવયકા હોય તો કહો, હમ દેખ દેઈ.

જોગન—તુમકો કુછ ઇદમબી આતા હય, યા આજ કલકે જુઠે તુબૂમીયોંકી તરફ સિફ ઠગનેંકો પોથી લિયે ફિરતે હો ?

લોટન—હમકો તુબૂમ; રસાયન; જંતર, મંતર; તંતર; દવા દાર, અગરમ બગરમ માર ઝાર, સબ આવત હય, પરંતુ લિખે પહેતે કા હોત હય ? આજ કાલ પંડિત બિઘાવાન ભૂખન મરત હય, આ ઠગ પરપંચી બધકે ખાત હય.

ચરણાકુળ—છંદ.

સકલ પદારથ યહે જગ માલી,

કરમ હીન નર પાવત નાલી.

જોગન—હીક. અચ્છા; બતાવો તો સહી, આજ કઈ દિનસે હમારે મનમેં કયા અરમાન બસા હય ?

લોટન—અરે યૂ કૌન બરી ખાત હય ! યૂ તો કાલકો છોકરો બતાવ સકત હય. લેવ; સુનવ, અશ્લોક સુનવ.

[લોટન પોથી દેખકર જૂઠા શ્લોક કહતા હય.]

શ્લોક.

સુખમા પ્રદાનમ ગૌદાન લાભમ,
 નયનંગ મિલાપંગ ચંદ્રાન ખરતમ.
 આલિંગ કીડા સત તીર્થ પુન્યમ,
 લગનાન્ય ભાવમ વયકૂંઠ વાસમ.

અર્થ યૂ કે ચંદ્રમાં સુરજકે ધરમાં આયો હય, ઐ સ્વાંગરૂપી રાહુકો આંખ વાપર પરેવ હય, યાતે આજ થોરો ગરહન હય. (પુદ્સે) તેરે ઐર મેરે ખીચ. (જોગનસે) પરંતુ યૂ ગરહનકો ઉમ્મહ સહજતે હો જાયગો. (પુદ્સે) કયૂં કે મિયાં લોટન આજ અપની પૂરી ચાલાકી દિખલાયેંગે. (જોગનસે) જખ સ્વાંગરૂપી રાહુકો નજર હટ જાયગો, તખ ચંદ્રમા, સુરજ, દૂનો પ્રકાશ કરેંગે. (પુદ્સે) વચ્ચને ચાંદ જયસે મિયાં લોટન, સૂરજમુખી જોગનસે મિલ જાયેંગે.

જોગન—મહારાજ ! તુમ કયા કહતે હો; મેરે સમજમે અચ્છી તરહ નહીં આતા.

લોટન—(પુદ્સે) મેરા કહા મયેં પુદ નહીં સમજા તો તૂ કયા સમજેગી ? (જોગનસે) જોતિશ બિધા બહુત ઠઠિન હય. 'યૂ કા સખકો સમુજમાં આવત હય ? સુનો. ધન; મકર; કુંભ; મીન; મેશ્વ; અસ બારહ મહકો નાવ હય. ઇનકો સિતારો, આદિત; સોમ; મંગલ; બુધ; બૃહસપત; શુક્ર; શની ભૈયો. આદિત; સોમ; મંગલ; યે તીનો યેક ઐર બધે હયેં, ઐ બૃહસપત; શુક્ર; સની, યે તીનો યેક ઐર લોટે હયેં. બુધ, ખીચમા ખરો ચોડી કરત હય. યાતે જાન પરત હય, કે લટકનખાંવ યાતો લોટનખાંવ કોઉ જવાન તુમપર આસિક ભયો હય, તુમરે પીતમે ફૂંસ ગયો હય. (પુદ્સે) વાહરે લોટન ! જમાઈ તો ખૂબ !

જોગન—હાં, મગર મયેં તો ઉસ મંગલ મૂરતકે મુંહપર થૂકતીબી નહીં. વ્હો નિરા જંગલી ગધા હય !

લોટન—(પુદ્સે) દેખ તો સહી; વ્હો મંગલ મૂરત તેરી કયસી સૂરત બનાતા હય ! (જોગનસે) બાઈ સાહિબ ! વ્હો જંગલી હોય, કી ગધા હોય, પરંતુ તુમ્હરે ઉપર તો મરત હય. હમરે પોથીમાં તો અસ નિકસત હય કી તુમરો બિયાહ વાકે સાથ જરૂર હોયગો.

[લોટન પોથી દેખતા હય, જોગન લોટનકો દેખકર જૂંઝાર કરતી હય.]

જોગન—(પ્રુદ્સે) ઓહો ! યહે તો લોટનકે બરે તરફદાર નિકલે ! કહીં ઇસ લેસમેં મિયાં લોટન પ્રુદ્ધી તો ન તશરીફ લાયે હોં ! (ગૌરસે દેખકે) નહીં ! નહીં ! (લોટનસે) શાખાશ મહારાજ ! શાખાશ ! તુમારા જોતિશતો ઠીક હય. વાહ વાહ !

લોટન—અરે યહમાં કોન વાહવાહકો ખાત હય ! યાતેં બરે બરે પરાકરમ મયેં દિખાવન હૈં. સુરુજકો જાદૂકો થપ્પર માર ચંદ્રમાકો ચક્રમા લાવત હૈં, કહૂ ખજના ગરા હોય તો વાકો બિઘાકે બલતે ખતાવત હૈં. (પ્રુદ્સે) દેખ તો સહી તુજે કયસા ચંકરમેં લાતા હં !

જોગન—ખજના ! ઓહો મહારાજ ! યહે હુનર તો બહુત અચ્છા હય ! યહે ઇંદમ હમકો સિખાદો તો બરા ચહસાન હો, જો કુઝ ઓહો હમસે લો.

લોટન—યૂ બિઘા ખતાવનકો ધન માલકો કામ નહીં હય. જો કોઉ અપનો હોય, અપને ઘરમાં આવય; વાહીકો હમ યૂ બિઘા ખતાવત હયેં, જોહમા હમરો હુનર બાહર જાય ન પાવય.

[લોટન ઢંગસે પોથી પઢતા હય, જોગન; લોટનપર શક લાતી હય.]

જોગન—(પ્રુદ્સે) ઠીક ઠીક ! યાતોંસે તો યહે લોટન મિયાં મિદૂ નજર આતા હય ! દેખિયે ઇનકા ઢંગ આજ કયા રંગ લાતા હય ! આજ દૂસરી જાલ બિઘાવું, મયેં હૈંસૂ; ઇનહેં રુલાવું. (લોટનસે) મહારાજ ! તુમ અપને લાયકુ મુઝે સમજો તો મુઝે બીબી બનાવ, અપને ઘર લે જાવ. મેરે બરે નસીબ કે મયેં આપ જયરો પંડિતકી ઓરત બનું.

લોટન—હાં, પરંતુ ચેક દૂસરો ખાત યૂ હય કે બિયાહ ભયે બાદ અયસો ન સમજેવ; કી લુગાઈ ઉત્તમ હોત હયેં, ઓ મરદ લુગાઈતે કનિશ્ટ હયેં. તુમકો ખબર હોયગો કી કાલ્હ ચેક લુગાઈ રાજકો દરબારમાં જાયકે બહુત ગર્વ કિહિસ હય, અયસો કહીં તુમબી મિજાજ ન કરેવ, હમરી સેવામાં હાજિર રહેવ.

જોગન—મહારાજ ! ઠીક હય. બહુત અચ્છા, મગર આપકા નામ ?

લોટન—હમારો નામ લદ્દલાલ જોતશી.

[લોટન પોથી દેખતા હય, જોગન; લદ્દલાલ નામ

સુનકર લોટનકો પહચાનતી હય.]

જોગન—(ખુદસે) હાં ! મયં મરંગી તો અપની મૌતબી પહચાનંગી ! મયંને પહલેહી જના કે મિયાં લોટનલદૂં બજરબદૂં બનકર આયે હયં, મુઝે ફાંસેમેં ફૂંસાનેકો વહે સ્વાંગરૂપી જલ બિછાયે હયં. (લોટનસે) બહુત ખૂબ મહારાજ ! તુમહારી બટાઈકી ખટાઈસે મેરા જી લુભાયા, તુમહારા ઇદમે હુનર મુઝે બહુત બાયા. મયં જરૂર તુમસે ખ્યાહંગી. તુમ પોથીમેં અચ્છી સાચ્ચત દેખો કે શુભ મહરતમેં શાદીકી સૂરત ઠીક બને.

લોટન—બહુત ખૂબ.

જોગન—(જાતે જાતે) તૂ દેખ તો સહી કે તેરી મંગલસી મરતકી સૂરત મયં કયા બનાતી હૂં ! [જોગન જાતી હય, લોટન ઢંગસે પોથી પદકે અગરમ બગરમ બકતા હય.]

લોટન—(ખુદસે) વાહ ! મિયાં લોટન ! આજ બેરા પાર હય, સચકે સરપર સેહરેકા સિન્ગાર હય. આખિર ફૂંદમેં જૂંસી, જો પહલે હંસી. લોટન ! તુને કૌનસા કામ સર લિયા જો પૂરા નહીં કિયા ? ફિસમતકા રૌશન સિતારા મુશ્કિલકી બદલીકે પરદેસે નિકલ કર ટેર અમકા હય, ફિકમતકી અધેરી રાતમેં જુગનૂસા ઝમકા હય. અચ્છા હુવા જો મંગલ ઐર શુક રાસત આયા, સરપર જો જિમ્મા થા ઉસકી ફિકસે આજાદી પાયા. દરબારમેં ફૂંપસે જાતા હૂં, જલે પંડિતકો જલાતા હૂં, ખિલઅતે ફાખેરાના પાતા હૂં. મૂછપર તાવ હૂં, અકરકે જાવું, દુશમનોકા મુંહ કાલા કરાવું. જબકે જોગન હારે, તય;-

ચૌબોલા.

લોટન મિયાં લટપટ, જાતે કરતે ચટપટ,
જોગનકા તુમ ઝટપટ, ચુમ્મા લેના ચટપટ.
જોગનકે લંમ્મે હયં જાલ, લોટનકે લિયે હયં જાલ,
હોંઠ ઐર ગુલાબી ગાલ, લાલોંસે હયં લાલમલાલ.

ફાલને અયસા માલામાલ કર દિયા કે અયસી ખુશી જિન્દગીમેં પહલેહી મરતબા પેશ આઈ હય. ધનસે ધન પાયા, મકાનેં મકા સિખાયા. તુલાને અયસી રતિ કી હય, કે મેરી મતિકી ગતિ માશાબર તેજ કર દી હય. નસીબ કહતા હય, અય જીશાન ! જોગન જીતેગા લોટનખાન. [લોટન ખુશ હોતા હય, જોગન લિખાસે પુરબિયા પહનકર હાતમેં ચાખુક લેકર આતી હય, ઐર લોટનકો

ચાખુક ચટખાતી હય.]

જોગન—ક્યું લૈયા નિડર નટવર ! હમારે કામ મુકામ કરનેકો કૈનસો કારન ભયો ?

લોટન—(ધમરાકે) મહારાજ ! હમકો તો જોગનજી બોલાઈન હય ! (ખુદસે) કમખપ્તી લોટન ! ધેર ફૂંસા !

જોગન—કયા હમરી જોગનકા તૂ યાર બના હય ? જનત નાહી કે લૈયા ઝટકસિંગકી વહો મેહરાર હય ? [ભારતી હય.]

લોટન—અરે બાપરે ! ક્ષમા કરૌ મહારાજ ! ક્ષમા કરૌ. ચૂક ભયો. (ખુદસે) ઝટકસિંગ તો ખૂમ ઝટકતા હય !

જોગન—કહા ચૂક ભયો ? [ભારતી હય.]

લોટન—મહારાજ ! હમ તો હીયાં જન્મપત્રી દેખનકો આયે હય. (ખુદસે) લોટન ! યહે તો મુગલાનીસેલા બદતર હય !

જોગન—જન્મપત્રી જનત હય તો ક્યું નહીં જન લિયા કે આજ મહારાજ ઝટકસિંગકે હાથ માર ખાના હય. [ભારતી હય.]

લોટન—જન દેવ મહારાજ ! (ખુદસે) મુગલાનીને તો દવા પિલાઈ થી, પર યહે તો આટાહી નિકાલેગા !

જોગન—ભટજી ! પોર્થામે દેખો આજ ગ્રહન ભયો હય ?

લોટન—હાં મહારાજ ! આજ ગ્રહન અહે. (ખુદસે) ગ્રહન તો મુઝે આપ લગા હય.

જોગન—પંડિતજી ! મંગલ સિતારા આજ કૈનસે ગ્રહમે હય ?

લોટન—ચક્રરકે ગ્રહમે. (ખુદસે) યહે સળ મંગલને તો મેરા મસાલા બનાયા ! (જોગનસે) મહારાજ ! ક્ષમા કરૌ, મયં જાત હૂં. રામ રામ. [લોટન જાને ચાહતા હય, જોગન રોકતી હય.]

જોગન—કહાં જાવત હો ? કહો તો સહી, સની સિતારા આજ શુક્ર દિસાકે તરફ કાહે ચકરાત હય ? [ભારતી હય.]

લોટન—સની ગયો ચુદહેમાં આ શુકરકો કા કહો ! (ખુદસે) હાય હાય ! યહેતો પીઠકી ચમરી ફરેગા !

જોગન—પંડિતજી ! તેહારી શાદી ભઈ હય ?

લોટન—નહીં મહારાજ ! (ખુદસે) શાદીને તો તમામ બરબાદી કી !

જોગન—મહારાજ ! તુમકો સળ પરાક્રમ આવત હય, પરંતુ નિર્ત કલાલી તોહે ખમર હય ?

લોટન—નાહીં મહારાજ. (ખુદસે) મુઝે કયા કંજરી બનાના ચાહતા હય !

જોગન—અભી તો તુમને કહા કે સખ પરાક્રમ તુમકો આવત હય ? ખયર ! ચલો મયેં તોહે સિખાવત હું. મયેં છસ પયરપર ચામુક મારું; ઉસ પયરકો ઉડાના. (જોગન એક પીછે એક દોનો પયરપર ચામુક મારતી હય, લોટન ઇંધર ઉંધર દોરતા હય.) વાહ ! પડિતજી ! વાહ ! શાઆશ ! પડિતજી ! જો બિધા સિખાવે ઉસકા નામ કયા ?

લોટન—ઉસ્તાદ મહારાજ ! ઉસ્તાદ. (ખુદસે) ઉસ્તાદ ગયા જહન્નમમેં ઔર શાગિદ ગયા મસાનમેં !

જોગન—તો હગને તોહે નાયના સિખાયા તો હમ કૈન ?

લોટન—તુમ હમરે ઉસ્તાદ !

જોગન—તુમરે ઉસ્તાદકો તુમ પહચાનત હો ?

લોટન—નાહી મહારાજ ! કૈન ?

જોગન—જોગન ! [જોગન ખુદ્ગમ ઉઠાતી હય, લોટન; જોગનકો પહચાનકર ભાગતા હય, જોગન ખુશ હોકર જતી હય.]

બાબ દૂસરા—પરદા પહલા.

દીવાનખાના.

[પડિત, જવાલિન્દ્રનાથકે લિયે ફિક્ક કરતા આતા હય.]

પડિત—ઓ ફરેબકી આલમ-સોજ આગ ! ભરક ઔર જંગ, દિખા અપની લાગ ! કરક બે ધરક. જહાં મુઝસા આગ લગાનેવાલા હો, વહાં કૈન ખુઝાનેવાલા હો ! મયનાવત સલામત રહે, તો મેરી ફિર કયા હિકમત રહે ! ઉસ ખુદિયાને અજબ ઢંગ નિકાલા હય, ગોપીચંદપરબી નસીહતકા જલ્લ ડાલા હય. શાયદ અપની તરફ ઉસેબી સાધૂ બનાયગી, દુનિયાકા મજા છુરાયગી. ગોપીચંદ સાધૂ હોગા તો બંદા બિલકુલ બે ફાળૂ હોગા. જખસે મયનાવત જવાલિન્દ્રનાથકી ચેરી હુઈ હય, અપની ફર ધટી હય. સખ પૂજા ઉસીકી કી જતી હય, મુઝે કૌરીબી નહીં હાથ આતી હય. ઇસ લિયે વહે જખલ બિછાવું, કે મયનાવતકો રાજકે નજરોંસે ગિરાવું, મયેં નેકો

પાક બનૂં ; ઉસે ખુરી બનાવું ! (સામને દેખકર ચોંકતા હય) અરે !
ગોપીચંદ આતા હય. બેટા પડિત ! અબ અપની બાજીકા પાસા
પ્રેંદ, ઔર બહે ચાલ ચલ કે ચેક હાતમેં દુશમનકી માત હો.

[પડિત સોચતા હય, ગોપીચંદ આતા હય ઔર
પીછે ખરે હોકર પડિતકી બાતોંકો સુનતા હય.]

મુસદ્દસ.

નહીં બાત યહે હય છિપાનેકે ફાગિલ,
હય રાજકે યહે તો સુનાનેકે ફાગિલ,
બહે રાની હય ફાંસી દિલાનેકે ફાગિલ.

ગોપીચંદ—(ખુદસે) રાની ! કૌન રાની ! (પંડિતસે) પંડિતજી !
કિસ ફિકમેં હો ? રાની કૌન ? [પંડિત ફરેબ કરતા હય.]

પંડિત—નહીં, કુછ નહીં. યંહીં કુછ થા કહા.

અચન.

ગોપીચંદ—સુના મયંને કુછ; મત છિપાવો, કહેા,
અમસ બાત અબ મત બનાવો, કહેા.

મુસદ્દસ.

પંડિત—(તુલાકે) કહૂં કયા, અબજબ તોછરી બાત હય,
કે છાટા હય મુંહ ઔર બરી બાત હય.

ગોપીચંદ—સુના તૂ, બરી યા કરી બાત હય,
મગર મેરેપર આ પરી બાત હય.

પંડિત—અગર જનકી અપને પાવૂં અમાન,
તો નાચાર સરકાર ! જોલૂં જબાન.

અબબાત.

ગોપીચંદ—તુ કહ બે ખતર,

પંડિત—કયા કહૂં જી હશમ !

ગોપીચંદ—નહીં, મત છિપા તુઝકો મેરી ફસમ !

પંડિત—ફસમ આપને દી, તો સુનિયે જનામ !
કિયા આપકે માને દામન ખરામ !

ગોપીચંદ—મેરી માને ?

પંડિત—હાં,

ગોપીચંદ—બેહ્યા ! બેઅદબ !

જુઆં કાટ લૂંગા, કહેગા જો અબ !

પંડિત—કહું કિસ લિયે મયે, મુઝે ગર્જ કયા ?
કિયા આપને જિદ્દ તો મયેને કહા.

ગોપીચંદ—તુઝે કયસે મચ્છલૂમ હય રહે ખખર ?

પંડિત—મુઝે કયા ? ખખર હય રહે હરએક પર !

ગોપીચંદ—રહે જૂઠી ખખર હય !

પંડિત—તો જૂઠી સહી,

હો અયસી ને મરજી તો અયસી સહી !

ગોપીચંદ—મેરી માં હય પરહેજગાર ચૌર નેક,

પંડિત—ખતા હો ગર્થ હય મગર ઉસે યેક !

ગોપીચંદ—ખતા હો ગર્થ ગર તો હય કયા સુખૂત ?

પંડિત—જમાના કહે, હય રહ થોરા સુખૂત ?

ગોપીચંદ—ખરાબ ઉસને દામન કિયા કિસકે સાથ ?

પંડિત—ગુર હય ને નેગી વહ જવાલિન્દ્રનાથ !

મુસદ્દસ.

ગોપીચંદ—કહે લાખ ગર બદ કોઈ નાખકાર,

સુખન રહે નહીં કાળિલે એતખાર.

મેરી વાલિદા નેકો પરહેજગાર;

ઘણાદતસે દિન રાત હય જિસકો કાર:—

પુરે કામમે રખતિ વહો ધ્યાન હય ?

ગલત હય ! મહજ્ જૂઠ ! ખુલતાન હય !

અખયાત.

પંડિત—ને કપરા સુફેદ ચૌર ને રંગ હય,

બહુત જદ્દ આતા ઉસે રંગ હય.

ઈસી તૌરસે દિલ ને હય પાકો સાફ,

બદલ જતા હય વહો. ખતા હો મુઆફ.

ખશરતો ખશર હય, ફરિસ્તોંકિ ચાલ;

બદલતા હય શયતાન, અય નેક ફાલ !

મયે ખાકે નમક આપકા નેકનામ,

કહું આપસે જૂઠ ! અરે રામ રામ !

કઈ અમોતખિર આદમીસે સુના;

મગર પહલે મુઝકોબિ શુખહા હુવા,

વલે યેક દિન છિપકે દેખા હુન્નૂર,

તો સચ પાયા લોગોંકા કહના હુન્નૂર !

કસમ ખાકે કહતા હું ભગવાનકી,
ગલત હો તો કટવા દો ગરદન મેરી.

[ગોપીચંદ પંડિતકી ખાતે સુનકર અફસોસ
કરતા હય.]

ગોપીચંદ—ખુદાયા ! તું કયસા સિતમ ! કયા અજ્ઞાના
ક્રિયા મેરિ માદરને દામન ખરાખ !
મરા કયું ન મયં આજ અય દાદગર !
કે સુન્તા ન બે-હુરમતીકી ખખર !
કુછ અખ અયસે જીનેસે હાસિલ નહીં,
મયં અખ મુંહ દિખાનેકે ફાખિલ નહીં !
પંડિત—કરો ફિક્ક કુછ, મત કરો શોરો શર,
કરો કયદ જોગિકો અય જ વફર !
ખુલાવો બહાનેસે ઉસકો યહાં,
જખ આયે તો બાંધો ઉસે બે શુમાં !

ગોપીચંદ—નહીં હોશ મેરે કિકાને, તુ જા,
ઉસે કોઈ દખસે ખુલાને તુ જા.

પંડિત—ખુદ આયે જહ, હું ઉસકો અયસા ફરેખ,
(ખુદસે) કિયા કામ મયંને, કયું કયસા ફરેખ?

ગોપીચંદ—(ગુસ્સેસે) લા જદદ બે ઈમાનકો.

પંડિત—લાવું અલી શયતાનકો.

ગોપીચંદ—મત છોરના બે ધ્યાનકો !

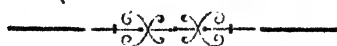
પંડિત—ડરતા નહીં કયા જાનકો ?

[પંડિત જતા હય, ગોપીચંદ અફસોસ
કરતા હય.]

ગોપીચંદ—કિયા અય ફલક હાય ! કયસા સિતમ !
ગિરાયા મેરે સર પ કોહું અલમ !
અય માદર ! કિયા તૂને દામન ખરાખ !
ન હો ઇસ તરહ કોઈ દુશ્મન ખરાખ !
તેરે પેટસે કયું મયં પયદા હુવા !
કે યું નામવર હોકે રસવા હુવા !
દિખાવુંગા કયા મુંહ જમાનેમેં હાય !
રહા કયા હય અખ મુંહ દિખાનેમેં હાય !
ઈલાહી ! મુઝે અખ તહે ખાક કર !
જહાં મુઝસે બદ બખતસે પાક કર !

[ગોપીચંદ ગુસ્સેમેં જતા હય.]

બાપ દૂસરા—દિબાવ દૂસરા.

જંગલ—મઠ.

[લોટન ફિક કરતે હુવે દાખિલ હોતા હય.]

લોટન—અહા હા હા હા કયા ખરાબ થી ઘરો !
 ઓહો હો હો હો હાય ! નસીબ કયા લરો !
 પરો ચાપુકડી વહ મારલી કરો !
 જરો જાલિમને કયા પાંવ પર છરો !
 માર પરી કયસી ! ધૂલ ઝરો કયસી !
 વાર પરી કયસી ! ધાર પરી કયસી !—અહા.

કિયા અદરંગ ! અરરર હાય ! રંગમે' ભંગ ! અરરર હાય !
 હુવા મયે' તંગ ! અરરર હાય ! હુવે પાલંગ ! અરરર હાય ! હા—અહા.

નચાયા ! આખિરશ નચાયા ! નાપાક ઔરતને મુઝે ન ફકત
 હયરાન કિયા, પર નાચલી નચાયા ! પહલે મુગલાની બનકર દવાઇ
 પિલાઈ, ફિર પુરબિયેકી બેસમે' ચાપુકસે મારકર નાચ નચાયા. અચ્છા,
 ચહેલી ખૂબ હય. જિતની નેકનામી તેરે હાથસે હોતી હો ઉતની
 કરલે. મયે'લી તુઝે જબ મેરે પેચમે' આયગી, તબ હંગલી પર
 નચાવુંગા, ઉગ્લાપર ! દો બાર તો ફજલત કરકે નિકાલા, દેખે
 તીસરે બાર કયા હોતા હય. અગર સૌ બાર તુઝસે હાફંગા, તોલી
 તેરા પીછા ન છાડંગા. જિસ તરફ આદમીકે સાથ સાયા લગા
 રહતા હય, ઉસી તરફ મયે'લી તેરા સાયા બનુંગા, તુઝે બારી બારી
 સતાવુંગા. જિતની ફજલતી મેરી ફી હય ઉસે દૂની તેરી કરંગા,
 તબ મયે' ચયનસે બચડુંગા. આજ એક રાહકા થકા હુવા ખુદા ખીમાર
 બનકે જાવું, ઔર ઉસે પેચમે' લાકે અપની ચાલાકીકા નક્કે ઉસકે
 દિલપર જમાવું. જોગન ! તુઝમે' સૌ ફન હય તો મયે' લાખોં મઠસે
 ભરા હૈં. તૂ ફરેબકી ચાલ ચલનેમે' ગર ચાલાક હય, તો મયે' ફિતુરકી
 બાજી જીતનેમે' હોશિયાર હૈં. જોગન ! ખૂબ ખખરદાર રહ ! કયું કે
 લોટન હાત ઘોકર તેરેહી પીછે પરા હય ! [લોટન જાતા હય, જવાલિન્દ્ર-
 નાથ ઝોપરીમે'સે આનકર બજન કરતા હય]

દેસ—૫૬.

જવાલિન્દ્રનાથ—

ખખરદાર હો અય મુસાફિર ! સંબલ જા !

ખતરનાક હય રાહ, જલ્દી નિકલ જા.—ખખરદાર.

जहाँके गुज़रेका रस्ता हय चिकना,
 कहीं हो न अयसा के तूली किसल ज !
 लगे धातमे हयँ हवसके लूटेरे,
 अय उनसे तो धर अपने तू जे अलन ज.—अपरदार.
 मुसाफिर तू हय और दुनिया सरा हय,
 द्रुत हय रहे रहनेकी हो बार पन, ज.
 यहाँ आके रहनेका हय रहे नतीज,
 के आन आके कर बिस्तार और कल ज.—अपरदार.
 लरा जहरसे हय शकर दारे शानी,
 न अच्योंसा छसके लिये तू भयल ज.
 गुनाहोंका भोजा न ले सर प “तालिज,”
 अजब क्या के छस भोजसे तू कुयल ज.—अपरदार.

[जवालिन्द्रनाथ प्रियात्रे पुद्गमे सर जुकाये अयहता
 हय, पंडित आनकर नमस्कार करता हय.]

पंडित—भटारज गुरुनाथ ! छस तरफ़ कृपाकी नजर.

जवालिन्द्रनाथ—भेटा ! कैन हय ? किस लिये आया हय
 और क्या आहता हय ?

पंडित—मयँ छस शहरके राजा गोपीचंदकी दरबारका पंडित
 हूँ. भटारज ! जिस दिनसे राजा गोपीचंदने आपका नाम सुना
 हय, तयसे आपके दरसनका शोक रभता हय. व्हो रहे आहता
 हय, के तुम अपने पाकीण कदमसे उसके दरबारको पाक करे.

जवालिन्द्रनाथ—भाई ! मुँजे सरकार दरबारसे क्या काम हय ?
 मयँ कदमदरनाथका भोगी हूँ. रहे जंगल मेरी दरबार हय, भोग
 मेरा राज, और जंगली जनवर मेरे दरबारी. तू राजसे कह, के
 मयँ ओक गरीब मुद्दिस हूँ. मेरे आनेसे उसकी दरबारको क्रियादा
 रौशनी आनेके पहले सियाहिका साया परेगा. शाहोंके यहाँ मेरे
 जयसे सर-मस्तोंका क्या काम हय ?

पंडित—नाथजी ! रहे आपकी जाते सुन मयँ निहायत हयरात
 हूँ. छस मुहकके राजने आपको अहुत आनजिसे पुलाया हय,
 और आप उसको नामुराद करना आहते हो रहे बेहतर नहीं हय.
 छससे व्हो अहुत आनुराद होगा.

અખયાત.

જવાલિન્દ્રનાથ—

(સોચકે) નહીં રાખાડી મરજીસે મેરા મુંહ મોરના અચ્છા ।
કિસી માલાકે બંદેકા નહીં દિલ તોરના અચ્છા,
પુલાઈમેં ભલા હોતા હય રાખસે જમાનેકા,
પુરા હય, ગર કરેં મયેં કરદ ઉસકે દિલ દુખાનેકા.
અગર આનુદા હો જાયેગા વહેા મેરે ન જાનેસે,
તો મયેં ચલતા હું, કયા ઇન્કાર હય ઉસકે પુલાનેસે.

પંડિત—(પુદ્સે) શિકાર ફૂંસાતો સહી । (જવાલિન્દ્રનાથસે)
મહારાજ ! બહાર મિયાના રાખ્યા હય, ઉસમેં બપઠ મેરે સાથ
દરબારમેં ચલો.

બયત.

જવાલિન્દ્રનાથ—

હયેં સલામત પાંચ તો ઘોરા મિયાના કિસ લિયે ?
ચલ સકે તો ગયરકે સર ચઢકે જાન કિસ લિયે ?

પંડિત—જયસી મરજી ગુરજી । [દોતોં જાતે હયેં.]

બાબ દસરા—દિખાવ તીસરા.

જોગનકા ઘર.

[મહાગુપ્તજી આગ ભરકનેસે જોગન લોટનકે આહમેં
ગાતી હય.]

ઝિંઝોટી—દાદરા.

જોગન—

કિસી શીરીં અદાકી વધાને દિલકો હમારે મજા દિયા,
મેરી આખોંપર પરદા પરા થા, સો ઉસને આકર ઉઠા દિયા.—કિસી.
લોટનકે ઉલટકા સોદા હુવા હય, દિલ ઉસકે જુદેકોંમેં ઉલટા હુવા હય,
ઉસને જો ફૂંદા લગા દિયા, હમનેભી દિલકો ફૂંસા દિયા.—કિસી.
અબરકે ખાંજરસે જખમી હુવા દિલ, કિતના બચાયા ન હમસે બચા દિલ,
ઉસને જો ખાંજર ચલા દિયા, હમનેભી ગરદન ઝુકા દિયા.—કિસી.

उसका दिल मुँहपर, मेरा उसपर आया, आहतने दोनोंको आहत दिखलाया,
उसको शमयसा जला दिया, मुँहको परवाना बना दिया.—किसी.
कहतीथी, गँदाको देगे न दिल लभ, आतोसे आपनेही अग्न लयँ भिजिबल्ल लभ,
सय लय, सर जिसने उदा दिया, अल्लाहने उसको गिरा दिया.—किसी.

[गहारसे लोटनके भांसनेकी आवाज आती लय.]

किसी दुप्याकी आवाज आती लय. देजे तो डेन लय !

[नेगन जाती लय, लोटन पुढ़के बिभासमे नेगनके
साथ भांसते आता लय.]

लोहन—अल्लाह ! अल्लाह ! भरता हूँ भीणी ! भयँ भरता हूँ !
(भांसता लय) अरे अल्लाह ! इस पुढ़ापेमे मुँहपर क्या सितम !
(पुढ़से) आहा ! कयसा भयभलके जयसा कांधा ! [भांसता लय.]

नेगन—अयर ! हहरिये, भयँ भूष ध्वज करती हूँ.

लोहन—(पुढ़से) इस मुगलानी और पुरजियेने जयसा किया,
वयसा वास्ते पुढ़ाके न करना ! (भांसता लय) पुढ़ा आपको छती रजे.
भीणी ! जरा मेरा हाथ पकड़ कर जिहाव, (पुढ़से) और आपनी
मेरे साथ जयठ जय.

नेगन—हीक लय. जयठो पुढ़े जावा ! [झोकी लाने जाती लय.]

लोहन—(पुढ़से) जावा न कह ! भयँ तो तेरे साथ जयाहने
आहता हूँ. (नेगनसे) मेहरजानी ! (पुढ़से) अरे जयठरे जरा जयठ !
[लोहन जयठकर साथ नेगनको जिहाने आहता लय.]

नेगन—पुढ़े जावा ! तुमको क्या भर्ज लय, तुमारी अयर-
गीरी मुँह पर झर्ज लय.

लोहन—कई दिनसे नींदसे हरान हूँ, झिंकसे परेशान हूँ,
जिस्से जोड़े जंगर होनेसे भांसी पयदा दुई लय. (पुढ़से) झिंक तो
तेरीही लय. (भांसता लय.)

नेगन—इस भीमारीमे कली घरसे अकेला न निकलना ! कोई
तुमारे जेश अकारण लय या नहीं ?

[नेगन आते सुन्ते नज्ज देपती लय.]

लोहन—औरत लय सो जेयारी कमनसीज लय ! मां, आप,
हमाह, नानी और आला पुढ़ाकी दरगाहमे पहुँचे. आठ जेटा
जेटीमेसे दो जेटा जेटीको अल्लाहके इवासे किया, आरको हुनियाको
सोपा. हो जहने, कमनसीजीके साथ अपना गुजर करती लयँ. हो

ਘੜਨ, ਐਕ ਘੜੀ ਘੜਨਾਈ ਕਰਾਈ, ਐਰ ਦੋ ਭਾਈ ਮਰ ਗਏ। ਭਾਈ
ਘੋੜਾਰੀ ਐਕ ਘੋੜੇਈ ਮਾਂ ਘੋੜਾ ਫੜਾ। ਪਾਂਧਰ ਫਿਰਸੇਦਾਰਾਂਮੇਂਸੇ ਐਕ ਅਲਗ
ਛੋ ਗਯਾ, ਤੀਨ ਘੁੜਾਈ ਰਹਿਮਤਛੋ ਪਹੁੰਚੇ, ਐਰ ਮਯੰ ਘੜਾ ਘੋੜਾ।
ਫੁਨਿਆਛੋ ਤਮਾਸ਼ਾ ਫਿਯਾਨੇਛੋ ਲਿਏ ਘੜਾ ਫੁੰ। (ਘੁੜਸੇ) ਤੇਰੇ ਸਾਥ ਸ਼ਾਦੀ
ਕਰਨੇਛੋ ਲਿਏ। (ਯੋਗਨਸੇ) ਘੀਘੀ ! ਫੜਾ ਪਾਨੀ ਪਿਲਾਵ।

ਯੋਗਨ—ਨਯਯ ਤੋ ਪਰਾਧਰ ਫੜਾ, ਮਗਰ ਕੁਛ ਫਿਕਸੇ ਘੋੜਧਨੀ
ਐਰ ਫਿਲਕਾ ਧਧਰਾਨਾ ਫੜਾ, ਆਰਾਮ ਛੋ ਯਧਗਾ। ਮਯੰ ਫੜਾ ਲਾਤੀ ਫੁੰ,
ਪਾਨੀ ਪਿਲਾਤੀ ਫੁੰ। ਗਰੀਘ ਘੀਮਾਰ !

[ਯੋਗਨ ਯਤੀ ਫੜਾ, ਲੋਟਨ ਫੁੰਸਤਾ ਫੜਾ।]

ਲੋਟਨ—(ਘੁੜਸੇ) ਫੜਾ ਤੋ ਸਫੀ, ਗਰੀਘ ਘੀਮਾਰ ਤੇਰੇ ਛੋਸ਼ਾਈ
ਕਧਸੀ ਫੜਾ ਕਰਤਾ ਫੜਾ ! ਵਾਫ਼ਾਫ਼ ! ਲੋਟਨ ! ਆਯ ਫੜਾ ਫੜਾ। ਅਧਤਕ
ਤੋ ਨਹੀਂ ਪਫ਼ਾਨਾ, ਮੁਛੇ ਘੀਮਾਰਫੀ ਯਨਾ। ਮੈਕਧ ਪਾਕਰ ਤਾਲ ਯਮਾਧੁੰ,
ਫੁੰਸਮੇਂ ਫੁੰਸਾਧੁੰ, ਅਪਨੀ ਧਨਾਧੁੰ। [ਘੁਸ਼ੀਮੇਂ ਨਾਧਤਾ ਫੜਾ, ਯੋਗਨ ਆਨਕਰ
ਫੁੰਕਤੀ ਫੜਾ, ਲੋਟਨ ਧੁਪਧਾਪ ਧਧਕ ਯਤਾ ਫੜਾ।]

ਯੋਗਨ—ਗਰੀਘ ਘੀਧਾਰਾ ਪਾਗਲ ਤੋ ਨਹੀਂ ਫੁਵਾ !

[ਯੋਗਨ ਪਾਨੀ ਫੇਤੀ ਫੜਾ।]

ਲੋਟਨ—ਘੁੜਾ ਆਪਕਾ ਭਲਾ ਕਰੇ ! (ਪਾਨੀ ਪੀਕਰ ਆਂਸਤੇ ਆਂਸਤੇ
ਯੋਗਨਛੋ ਪਫ਼ਲੁਮੇਂ ਫੜਾਤਾ ਫੜਾ, ਯੋਗਨ ਗਿਲਾਸ ਲੇਕਰ ਮੁਸ਼ਿਕਰਾਤੀ ਫੜਾ।)
ਘੀਘੀ ! ਮੁਝਾਫ਼ ਕਰਨਾ। ਆਲੀ ਪੇਟ ਪਾਨੀ ਪੀਨੇਸੇ ਆਂਸੀਨੇ ਧਫ਼ੁਤ
ਯੋਰ ਕਿਆ ਤੋ ਆਪਕੋ ਪਕਰ ਲਿਆ !

ਯੋਗਨ—ਫਿਕ ਨਹੀਂ ਯੁਫੇ ਆਵਾ ! ਫੜਾ ਫੜਰਿਏ, ਮਯੰ ਗਿਲਾਸ
ਰਧਕਰ ਅਭੀ ਆਤੀ ਫੁੰ, ਕੁਛ ਫੜਾ ਪਿਲਾਤੀ ਫੁੰ।

ਲੋਟਨ—(ਘੁੜਸੇ) ਤੋਯਾ ! ਫਿਰ ਆਵਾ ਕਛਾ ! (ਯੋਗਨਸੇ) ਮੇਫ਼ਰਧਾਨੀ।
(ਯੋਗਨ ਯਤੀ ਫੜਾ, ਲੋਟਨ ਧੁਸ਼ ਛੋਤਾ ਫੜਾ।) ਵਾਫ਼ੇ ਫੁਨਿਆ ! ਵਾਫ਼ੇ
ਤੇਰਾ ਮਕ ! ਯੋ ਧੂੰ ਕਛਤਾ, ਕੇ ਯਨੇਮਨ ! ਫੜਾ ਗਲੇਸੇ ਲਗ ਯ, ਤੋ ਘੀਸ
ਨਧਰਾ ਧਤਾਤੀ ਐਰ ਮੁਗਲਾਨੀ ਵ ਪੁਰਧਿਏਈ ਯਗਫ਼ਪਰ ਕੋਫ਼ ਐਰਕੋ
ਧੁਲਾਤੀ; ਲੇਕਿਨ ਆਯ ਤੋ ਆਂਯੋਮੇਂ ਆਕ ਤਾਲਕੇ ਧਗਲਗੀਰ ਫੁਵਾ;
ਫ਼ਤਨਾਫੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਐਰਭੀ ਮੁਸ਼ੀਫੋ ਪੀਰ ਫੁਵਾ ! (ਫੁੰਕਤਾ ਫੜਾ) ਧਿਧਾਧ
ਆਤਾ ਫੜਾ ਕੇ ਐਰ ਰੰਗ ਯਮਾਧੁੰ, ਗਲੇ ਤੋ ਲਗਾਧਾ ਅਧ ਛਾਤ ਧੁਮਾਧੁੰ,
ਯਧ ਮਯੰ ਸਧਧਾ ਲੋਟਨ ਕਛਾਧੁੰ। (ਲੋਟਨ ਛਾਤ ਪਕਰਕਰ ਤਰਪਤਾ ਫੜਾ।)
ਧਰੇ ਅਫ਼ਾਫ਼ ! ਯੋ ਕੋਫ਼ ਆਵੋ ! ਮਯੰ ਗਰਤਾ ਫੁੰ ! ਅਰਰਰ !

जोगन—क्यूँ ? जुड़े जावा ! क्या हुआ ?

लोहन—तुम्हारा जावा भरता है । ओके लैवरने काटा ! हाथ हाथरे ! [लोहन तरपता है।]

जोगन—हाथ हाथ ! यह क्या सिताम ! मुसीबतपर मुसीबत ! अयर ! परेशान न हो, यह दर्द तीन दिनसे जियादा नहीं रहता, भयँ कुछ दवा लगाती हूँ।

लोहन—तीन दिन ! भयँ तो अभीसे भरता हूँ ! जे साथ मेरा नौकर होता तो अच्छा होता ! दवा छसपर जे दायदा है !

जोगन—तुम्हारा नौकर क्या करता ? कहाँ रहता है ? कितने दूर है ?

लोहन—जो अगर जहरको यूँसे लेता तो अभी आराम पाता। भयँ यूँसेता अगर मेरे मुँहमें ज़रूर है ! अररर !

जोगन—ठीक है, ठीक है ! दिक मत करो, भयँ यूँसूँगी, तुम्हें आराम दूँगी। [जोगन हाथको यूँसती है।]

लोहन—हा ! क्या आराम होता है ! जीजी ! बलाबलीकी राहमें अयसी बलाबली कर ले। [जोगन यूँसती है।]

जोगन—आराम होता है कुछ ?

लोहन—आराम पूछती हो ? हा ! अज आराम पाया ! आपने जन्तका भज्ज खाया ! मेहरणानी जीजी ! मेहरणानी ! अयसी मेहरणानी हमेशा करना। [जड़ी रीझी करते लट जाती है, जोगन लोहनको पकड़ानती है।]

जोगन—(जुद्धसे) हँ हँ ! यह तो मियां लोहनने छतनी देर घोका दिया, हाथ यूँमवाके भूँससा भज्ज लिया ! (मुस्किराती है।) अरी अराण जांसी !

लोहन—और जदनमें तपबी बहुत रहती है। देपिये, हाथ कयसा गर्म है ! [लोहन, जोगनको हाथको अपने हाथमें लेकर दयाता है।]

जोगन—यहतो अजण किसमकी तप है ! क्यूँ के हाथ बहुत ठंडा है।

लोहन—हां। उली ठंडा उली गर्म ! और आंभेबी बहुत जलती हैं। देपिये, गर्म हैं या नहीं ?

[लोहन जोगनको हाथोंको आंभमें दयाता है।]

जोगन—मेरे ठंडे हाथोंसे कुछ आराम हुआ होगा ?

લોટન—ખેશક ! ખેશક ! (ખાંસતા હય.)

જોગન—ઘબરાના નહીં, આરામ હો જાયગા. મયં ધંધાજકે લિયે જતી હું ઔર આકે દૌરન તમામ દર્દ મિટાતી હું.

[જોગન જતી હય, લોટન ખુશ હોતા હય.]

લોટન—આહ ! આજ બખ્ત યાવર હય, મેહરબાનીયે દાવર હય. આંખોંસે હાથ લગાયા, ગલે લિપટાયા, હાત ચુમાયા, છતે છ બહિસ્તકી સયર કર આયા; અબ આગે દેખિયે કયા હોતા હય !

[જોગન હાથમેં ગર્મ સીખ લેકર આતી હય, લોટન ઘબરાતા હય.]

જોગન—ખુદે બાવા ! અબ થોરી દેરમેં આરામ હો જાયગા. તુમારે સરમેં સોદાકા બેર હય ઔર ઉસીસે ખાંસીકી ઠોંઠોં ઔર ઠાંસીકા શોર હય. ઇનશાઅલ્લાહ ! ચેક દાગ દેનેસે દૌરન આરામ હો જાયગા.

લોટન—મેરી મરખરી કરતી હો, યા સચમુચ કહતી હો ?

જોગન—ઇસમેં મરખરી કાહેકી ? દેખિયે કિતના ફાયદા હોતા હય ! [જોગન હાથ પર સીખ લગાતી હય.]

લોટન—અરે અલ્લાહ ! મયં જલા ! ચહે કયા કરતી હો ? (ખુદસે) આઈ કમબખતી !

જોગન—જરા ઠયરિયે. હિમ્મત રખિયે. થોરી તકલીફ; બહુત આરામ, થોરા દામ; બહુત કામ. એક દાગ ઔર લગાને દો, જરા નસીબ અજમાને દો. [જોગન ફિર દાગ દેતી હય, લોટન ચિદ્વાતા હય.]

લોટન—અલ્લાહ ! કયા મુઝે માર ગલનેકા તો ઇરાદા નહીં ? (ખુદસે) લોટન ! મુત્તા ! [લોટન જઈશીકા બૂલ જતા હય.]

જોગન—દેખિયે ઇસકા અસર ! તુમ આયે તબ ખરે હોને-કીબી તાફત ન થી, ઔર અબ ઠયસી પુર્તીસે ઇંધર ઉધર દૌરને લગે ! ખાંસીકા તો નામહી નાખૂદ હો ગયા ઔર તપબી ફરાર હો ગઈ.

લોટન—ખેશક ! તાફતબી આઈ, ખીમારીબી ભાગી, તપબી નાખૂદ હુઈ.

જોગન—દેખિયે, સિવાયે તિબાબતકે મયં જદ્દકાબી ફન જનતી હું. અબ ખુદે ! જવાન બન જ. [જોગન ચક બ ચક નફ્ફી દાઢી ઔર બાલકી ટોપી નિકાલતી હય, લોટન ઘબરાતા હય.]

લોટન—જસા ! જસા ! જસા ! ખૂબ જવાન જના ! અખ મુઆફ કરો !

જોગન—યું કુછ મુઆફ કિયા જતા હય ? મક્સે કિરીકે ધરમેં ધુસના કયા આસાન હય ? અલી સિપાહી ખુલાતી હું, હવાલાતમેં બેજવાતી હું, નહીં તો ધરી આન સર ઝુકાકર મેરે પાંચ પશે, મુઆશી ચાહો.

લોટન—ખીખી ! ફૂસર હુવા; મુઆફ કરો, રસવાઈકા ટોકરા સરપર ન ધરો. [લોટન ભાગ જતા હય, જોગન લોટનકે ધસ ફર રંજ ઉઠાને પર આફરીન કરતી હય.]

બુપાલી—હું મરી.

તન મન ધન સખ વારા,
વારા, નિસારા, ખિસારા, ખલિહારા.—તન.
અયસા ન કોઈ અખતક દેખા હય, ઔજ વફાદારીકા તારા.—તન.
આફતેં ઝેલા હય, સરપર ખેલા હય, આહમેં મેરે હય આવારા.—તન.
આશિક મેરા જો યહે પાક નજરમેં હો, કયું ન મુઝે ફિર હોગા પ્યારા?—તન.
[જોગન રંજ કરતે જાતી હય.]

ખાખ દુસરા—દિખાવ ચૌથા.

દીવાને આમ.

[સખ દરબારિયોં ખયડે નજર આતે હવે, ચાખદાર મહારાજકી આમદ સુનાતા હય.]

ચાખદાર—મહારાજ અધીરાજકા સતારી પર ધ્યાન રહે.

[ગોપીચંદ આતા હય.]

ગોપીચંદ—પંડિત કહાં હય ?

લોટન—કહીં ઔર આગ લગાતા હોગા.

ગોપીચંદ—લોટન ! તુને કયા કહાં ?

લોટન—મહારાજ ! મયેંને યું અર્જ કરી, કે કહીં આગ લગાતા હોગા. (લોટન પંડિતકો આતે હુવે દેખતા હય) લો, જો ગંદકકી કાંડી, લાલ મસાલેકી દિયા સલાઈ આઈ.

[પંડિત આનકર આદાખ જગનતા હય.]

ગોપીચંદ—હું પંડિત ! બહો કામ કિયા ?

પંડિત—હાં મહારાજ ! ગુરુ આ ગયે.

ગોપીચંદ—જળ તો તમામ દરવારી જલ, ચાર જોગીકો બરી ઇજ્જતસે લે આવ. (સખ જાતે હયે) પંડિત ! મયંને સુના હય કે ઇસ જોગીકો શહરકે તમામ લોગ બહુત ચાહતે હયે, ચાર અગર હમ ઇસકો માર ગમેગે તો શાયદ બરા તૂકાન મચેગા !

પંડિત—મહારાજ ! આપ કિસ લિયે ફિઠ કરને હો ? મયંને ઉસકીબી તજવીજ કી હય. જવાલિન્દ્રનાથ જળ અંદર આવે, તમ ઉસકો બરી ઇજ્જતસે બિઠાકે કોઈ ભજન ગાનેકો ફરમાના. ભજન ગાતે ગાતે બહો ઇસ ફર બે ધ્યાન હોગા, કે ઉસકો ઉડા લે જાના આસાન હોગા. આપ યહી ફરમાના કે, દરસનકે લિયે બુઝાયા હય.

ગોપીચંદ—સલાહ તો અચ્છી હય. જોગીકો દયાવા કરકે જોગીકો ચલન ચલે, ઇસકો જુરર સજા દેની ચાહિયે. [સખ દરવારિયોં જવાલિન્દ્રનાથકે સાથ આતે હયે, જવાલિન્દ્રનાથ આતેહી મિર્ગ છાલા બિઠાકે બયઠતા હય.]

લોટન—(ખુદસે) પંડિતકા રહે જોગી નયા શિકાર નજર આતા હય.

ગોપીચંદ—ગુરુનાથ ! ઇસ તખ્તપર બયઠિયે.

જવાલિન્દ્રનાથ—ગોપીચંદ ! તખ્ત ચાર તાજ ઉઝેડી મુઆરક. હમ જંગલકે ભટકનેવાલે હમકો તખ્તસે કયા કામ ?

પંડિત—આવાજ ! મહારાજકી ઇતની અર્જ કયૂલ કીજિયે.

લોટન—(ખુદસે) આજ પંડિતજી ઇતની ગરબરમેં હયે, ઇસમેં કુછ ન કુછ મસાલા હય !

મુસદ્દસ.

જવાલિન્દ્રનાથ—મુઝે તખ્તસે તાજસે કામ કયા ?

ફકીરોંકો અયશ ચાર આરામ કયા ?

ખિયાલ અપના જોગી કરે ખામ કયા ?

હયે યક રોજ આખિરકો અંજમ કયા ?

રહે કિસ લિયે તખ્તકે તાકમેં ?

કિસી રોજ મિત્રના હય જળ ખાકમેં ?

ગોપીચંદ—પંડિત ! પૂગકી તમામ તૈયારી કરનેકા હુકમ ફરમા, ચાર ગુરુકે વાસે ખાસ ભોજન તૈયાર કરવા.

પંડિત—આત્મા મહારાજ. [પંડિત સર ઝુકાકર જતા હય.]

ગોપીચંદ—જોગીરાજ ! આપકે લાયક કુછ પ્રિદમત હો ન સકેગી, ઇસ લિયે હમેં મુઆફ કીજિયેગા.

જવાલિન્દ્રનાથ—બાબા ! ખુદ મયેં પ્રિદમત કરનેકે લાયક હું, ફિર દુસરોંસે કયું ફરમાબરદારી કરાવું ? મેરે લિયે આપ તસદીઅ ન ઉઠામયે. [પંડિત આતા હય.]

પંડિત—મહારાજ ! પૂજનકા સખ સામાન તૈયાર હય.

લોટન—પૂજનકા સામાન તો તૈયાર હય, પર પૂરી દૂધપાકભી મસાલેદાર હય ?

પંડિત—ગુરનાથ ! આપ સખ સતોંકે સંત ઐર સાધુઓંકે સાધૂ હો, ઇસ લિયે કુછ અયસા કરો કે આપકે પ્રતાપસે હમારા બલા હો.

લોટન—પંડિતજી ! અયસી કરની પર ભલાઈકી આસ નાહકું ન કરો. ખેહતર તો રહે હય જલ્દી મરો, કે આટા સસ્તા હો; ઐર સાફ રસ્તા હો.

ગોપીચંદ—સાધુજી ! તુમ હમારે ગુર હો. દરસનકે લિયે આપકો લકલીફ દી હય, મુઆફ કીજિયે.

જવાલિન્દ્રનાથ—ખેટા ! કયું મુઝે ગુરકે નામસે પુલાતા હય ? સચ્ચા ગુર કોન હય, વહો તુઝે સુનાતા હું.

ભયરવ—હુમરી.

સચ્ચા ગુર હય વહ દાતાર દાતા, દાદાર દાવર મુખતાર દાતા—સચ્ચા. આયા ગુનહગાર ઉસકે જો દરબાર, અપને કરમસે ઉસકો બચાયા—દાદાર. તોળા કરે જો, બખ્શે વહ ઉસકો, અયસા વહ હય ગાફફાર કહાયા—દાદાર.

[જવાલિન્દ્રનાથ હરસે ધ્યાન લગાનેસે ખેખુદ હોતા હય, સખ તઅજ્જગુખમેં આતે હયેં.]

સખ—વાહ ! વાહ ! વાહ ! [ગોપીચંદ ગુસ્સેમેં આકર સખકો રોકતા હય.]

ગોપીચંદ—ખામોશ ! તુમને કયા અજ્ઞા દેખા જો સખ વાહ વાહ ! કરતે હો ?

લોટન—મહારાજ ! ઇસ જોગીકા ધ્યાન ઉસ માલિકસે લગા હય. ગુહપર રંગ આયા હય, કયુસા ગૂર છાયા હય !

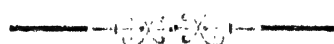
ગોપીચંદ—યહે સચ દંગ હય ! મઠ હય ! ઇસ બદબતકી બદબતકી તુમ સચપર અયાં હોગી. પંડિત ! શહરકે બાહર ઇસ પલીદકો અધે કુવેમે' ડલ દે !

પંડિત—આજા મહારાજ.

[સચ હયરાન હોતે હયે, પંડિત સર હુકાતા હય.]

બાબ તીસરા—દિખાવ પહલા.

જંગલ—મઠ.

[કાનિફ ધૂની લગાયે હુવે તસખીફ ફિરાંતે બચકા હય, ગોરક્ષ આતા હય.]

ગોરક્ષ—સાંઈ ! આદેસ.

કાનિફ—આદેસ સાંઈ ! આદેસ. બહુત દિનપર સુઝકાત હુઈ.

ગોરક્ષ—મયે બન બનસે આયા હું. સુના કે રાજા ગોપીચંદને જવાલિન્દ્રનાથકો એક કુવેમે' ડલવાયા હય, કયા યહે સચ આત હય ?

કાનિફ—સચ હય સાંઈ ! આફિલ ગોપીચંદને ગફલત આર ધાકસે મેરે ગુરકો ગાયગ કર દિયા હય, ઉસે તપ જપસે મયે આફતસે નિકાલનેકી તજવીજમે' હું. મયેને યૂ સુના હય કે આપકા ગુર મોક્ષિન્દ્રનાથ આસ્ત્રલિંગ લોગકે રાજમે' જાદુકે જોરસે ઔરતકે કુદમે' ફૂસા હય, કયા યહે સચ હય ?

ગોરક્ષ—સાંઈ ! ઉસી લિયે મયે ઉનકી તલાશમે' નિકલા હું, પર રાહમે' ગોપીચંદકી નાદાની સુનકર આપસે પૂછને આયા. સાંઈ ! મયે ગુરકી તલાશમે' જાતા હું, આપ અપને ગુરકે લિયે તપેસ્થા કાજિયે.

કાનિફ—આદેસ સાંઈ ! પર જાતેહી તુમ ગુર જવાલિન્દ્રનાથકી મુસીબત જાહિર કરના.

ગોરક્ષ—બહુત ખૂબ. સાંઈ ! આદેસ. [દોનોં જાતે હયે, લોટન; દારકે જલનસે જલતા હુવા આતા હય.]

લોટન—અરે તેરા સત્યાનાસ હો જય જોગન ! દારકા દાર ગોયા જિન્દગી ભરકી ફજીહતીકા ચિરાગ હય. આજ ઇસ જગહપર

अगर उससे भयं न पड़ला हूँ, तो भयं झोटन नहीं। अच्छा हुवा, जे जोगनके नौकरोंने जामर दी, के हर रोज़ ज़े हास जनमे आती हय, और जिस तरफ़ भयं पहरपिया जन रोज़ नया सांग लाता हूँ, ज़े हासी नित नये बेस जनाती हय. जोगनने अपने घरमे मुझे दिक्र किया और अपनी यादाडीसे मुझे हराया. “होता हय गलीमे अपने कृताली शेर.” अथ यहाँ आवे तो भज दिवावुं. (सामने देणकर) अरे सामनेसे पंडित आता हय। छुपके देणना आदिये के दूर कहां दित्ता भयाता हय। [झोटन ओपरीके पीछे छुप जयहता हय, पंडित छिप छिपके आता हय.]

पंडित—सुना हय के रानी भयनावत हर रोज़ छिपके यहाँ आती हय, और गुप्त जवालिन्द्रनाथके याद कर उसकी रिहाईके लिये हुआ व गोपीचंदके लिये मुआरी आहती हय. भयनावतके यकीन हय के दित्ता भयनेही भयाया, गोपीचंदके समझाया, जवालिन्द्रनाथके कुवेमे गिराया. सरपरसे ज़े जला टालनेके ज़ुज भाइय हय. ओपरीके ओक कानेमे छुप जयहुँ, और जवालिन्द्रनाथ जनकर भयनावतकी आतीका जवाज हूँ, तो यकीन हय के भयनावतका दिक्र मुझसे साह होगा. (सामने देणकर) अरे वही आती हय। [पंडित छतके पीछे छिपता हय, भय दासीयोके भयनावत आती हय और दोहनू होकर अर्ज करती हय.]

अभयात.

भयनावत—गुरु ! कहां हो ? जता हो मुझे !

अरे ओक दिन तो सदा हो मुझे !

यहां रोज़ हरशनके भयं आति हूँ,

भकां जालि पाती हूँ, केर जति हूँ.

तुम्हीं ये कहत येक रहजर मेरे,

मुझे छोरके तुम कहां चल दिये ?

मेरी रह गध नाव भज धार हाय !

न जेरा मेरा कर गये पार हाय !

जता मेरे जेटेकि कीजे अता,

क्षमा करके हरशन मुझे हो जरा !

[पंडित आवाज पड़लकर जवाज देता हय.]

पंडित—रानी ! तेरी अर्ज भयने सुनी, और उस जहानसे मुझे मिलने आया हूँ, भयनावत ! तेरी भक्तिसे भयं प्रश हूँ. मुझे

आजन्म देनेवाला इकत तेरा भेटा गोपीचंद हय, तू पंडितके उपर किस वारते शक लाती हय ? ओहो भेयारा निर्दोष ब्राह्मन हय.

भयनावत—गुरुनाथ ! भयँ पुरुष हूँ, के आपने मुझपर परसन्न होके पंडितका हाल कहा. नाथ ! कृपा कीज गोपीचंदपर, ओहो बालक हय, उसका दुःख मुझसे देखा न जयगा.

पंडित—ओहो करतार कृपा करे. भयनावत ! तेरा कल्याण हो.
[लोटन पंडितको पकड़के जहिर होता हय.]

लोटेन—भटारानी ! ओहो जवाहिन्द्रनाथ न था.

भयनावत—(अजन्ममे) तय डौन था ? डौन हय तू ?

लोटेन—ओहो था पंडित, और भयँ हूँ लोटन.

[भयनावत हयरात होती हय.]

भयनावत—पंडित ! लोटन !

लोटेन—नामवर रानी ! एहे जगन्ना-भगत ब्राह्मन आपको इरेण देनेके लिये छुप जयहा था, और भयँ किसी औरको देभनेके लिये यहां पहुँचेसे छिपा था. एहे छिपा भगर फूँसा, भयँ उपरसे पूँष हूँसा !

भयनावत—धंस इरेणी भटारने एहे सय क्षिन्ना जगाया हय, और पाड़ी था सो भेरेपर आजभाया हय ! दूर हो यहांसे भटार नभक-हराम ! (पंडित सुपथाप यसे जता हय.) लोटन ! तू किसको देभनेको छिपा था ?

लोटेन—रानी ! जेगनकी राह देण रहा था.

भयनावत—उसके साथ तूने शर्त की हय ?

लोटेन—हां, माता.

भयनावत—लोटेन ! तेरी हिम्मतसे आछन्दा तेरी इच्छा जरूर हय. यल आ भेरे साथ. कनिइ अली यहां आते होंगे. भयँ गोपीचंदको पयतावाके लिये उनके पास जाने जती हूँ, और उसे लाकर उसका कुसूर मुझाई कराती हूँ.

लोटेन—आज्ञा माता. [सय जते हयँ, कनिइ दूसरे तरईसे सेंचते आता हय.]

कनिइ—राम करे जहदी भेक्षिन्द्रनाथ आ पहुँच्ये ! सिवाय भेक्षिन्द्रनाथके गुरकी रिहार्थ नहीं होगी. धर भेक्षिन्द्रनाथको शरन भेज और गुरको आइतसे जया.

[कनिइ भेक्षिन्द्रनाथके लिये हुआ मांगता हय.]

મુસદ્દસ.

ગુર ! બા ખુદા ! બે રિયા ! લા જવાબ !
સદ અફસોસ ! યહે હાલ ઉનકા ખરાબ !
ન કરતા સિતમ ચર્ખ ગર બેહિસાબ,
ગહનમેં ન આતા કબી આફતાબ.
બલોંકો પરા ગમસે અકસર હય કામ,
ખુદાયા બલોંકો બલા કર મુદામ.

[મયનાવત મઝ દાસી ઔર ગોપીચંદકે આતી
હય, ઔર દાસીયોંકો દૂર રહનેકો ઇશારા કરતી હય.]

મયનાવત—મહારાજ ! પા લાગૂં. [પયરપર ગિરતી હય.]

કાનિફ—ક્યૂં માર્છ ! ગોપીચંદકો લાઈ ?

ગોપીચંદ—જેગીલ ! હાજિર હૂં. [ગોપીચંદ હાથ જોરતા હય.]

કાનિફ—અય પાપી રાજા ! તુને કયસા મહા પાપ કિયા હય ?

કયા તુએ જરાબી અદેશા ઉસ વકત ન આયા ? જવાલિન્દ્રનાથ બાવાકો
સતાકર તુને કયા નફા પાયા ?

મુસદ્દસ.

મયનાવત—(હાથ જોરકે) તુમારે કદમોંમેં લાઈ ઇસે યહાં હૂં મયેં,
કિયેસે ઇસકે પશેમાંન બેશુમાં હૂં મયેં.
યહ ચાહતી હું કે ઇસપર ન મિહરબાં હૂં મયેં,
મગર કલેજ નહીં માનતા, કે માં હૂં મયેં.
ખતા મુઆફ અબ ઇસકી અય બાખુદા કીજે,
હમારે બચ્ચેકે બદલે હમેં સજા કીજે !

ગોપીચંદ—જેગીલ ! મયેંને ઘોકે ઔર દીવાનપનમેં યહે કામ
કિયા. આખરકે જોશમેં દાનાબી દીવાના હો જતા હય.

કાનિફ—દીવાનપન ? કયસા દીવાનપન ? લોગ હમેશા ઇસી
તરફ અપનેકો બચાનેકે લિયે કહતે હયેં.

માડ—ગજલ.

ગોપીચંદ—ગુનહગાર હૂં ના સજા નાખકાર,
મગર હૂં મુઆશીકા ઉમ્મેદવાર.—ગુનહગાર.
હુવા મુઝસે ઘોકેમેં અયસા ફૂસર,
મગર મફ્ફશ દો આપ અય નામદાર !—ગુનહગાર.

દિવા મુઝકો મઝકારને થા ફરેળ,
 નહીં તો ન હોતી ખતા જીનહાર.—શુનહગાર.
 અળ અપને કરમસે મુઝે દો પનાહ,
 કરો મિહરકી યક નજર એક ખાર.—શુનહગાર.
 [ગોપીચંદ પાંવપર ગિરતા હય.]

કાનિદ્—ખેટા ગોપીચંદ! તુઝે ઇસ તરફ પશેમાન દેખ મયે
 ખુશ હું. મેરે હાથમેં તેરે શુનહકી મુઆશી નહીં હય. તુઝકો રિહાઈ
 દેનેવાલા હમારે શુરનાથ જવાહિન્દ્રઆવાકા બાઈ મોક્ષિન્દ્રનાથ હય.
 મોક્ષિન્દ્રનાથકો ખજર દેને ગોરક્ષનાથ ગયે હયે, અગર મોક્ષિન્દ્રનાથ
 આયા તો જોહો તુઝે ઇસ પાપસે છુરાયગા.

ગોપીચંદ—મહારાજ! તુમારી કૃપા ચાહિયે.

કાનિદ્—ખેટા ગોપીચંદ! આંર માઈ મયનાવત! અળ જાંવો,
 બે ફિક રહો. (ઉઠતા હય.) તુમારે બલેકે લિયે જો મુઝસે હોસકે કરંગા.
 [જાને ચાહતા હય, દોનોં પયરપર ગિરતે હયે.]

ગોપીચંદ—શુરનાથ! રૂખસત હોતા હું.

મયનાવત—મહારાજ! રજા લેતી હું.

[એક તરફસે કાનિદ્ જાતા હય, દુસરે તરફસે
 ગોપીચંદ આંર મયનાવત રવાના હોતે હયે,
 લોટન દોરતે હુવે સામને દેખતે આતા હય.]

લોટન—આઈ! આઈ! અચ્છા હુવા જો રાસમેંમેં મિત્ર ગઈ,
 ધરકા કામ ન પરા. લોટન! હિમ્મત કર, આગે જા. (જોગન
 દાખિલ હોતી હય, લોટન રોકતા હય.) ખીખી સાંજી! ઇસ તરફ
 જરા દેખિયે. મુઝે પહચાનતી હો?

જોગન—હ, મુઝે કહતે હો?

લોટન—હા હા, આપ્હીસે અર્જ કી, કે મુઝે પહચાનતી
 હો? (પ્રકારતા હય.)

જોગન—આપ જહરે હો?

લોટન—જહરા? ખુદાકી પનાહ! આપને કયસે જાના કે મયે
 જહરા હું?

જોગન—જહરે દુસરોંકોબી જહરે સમજતે હયે, ઇસ લિયે. આપને
 અળ જો પુકારકર કહા, ઉસ્સે મુઝે કુશ શક આયા.

लोहन—(पुद्गसे) क्या ज्ञान यक्षती है। (नेगनको) अगर आपने कुछ मेरे सवालका जवाब न दिया? आप मुझे पहचानती हो या नहीं?

नेगन—कुछ थोड़ा बहुत। जो एक दृश्य तुम मुझे राजके यहाँ मिले थे, और दूसरे वक्त,—

लोहन—धरमे, फिर?

नेगन—हाँ आप मुझे जनकर आये थे और,—

लोहन—गर्म सीपसे आपने मुझे जवान बना दिया। हीक, भूष याददास्त रम्पनी। वाह! जयतो हरणारमे जो शर्त दुर्ध थी उसकाही कुछ प्रियाल होगा?

नेगन—हाँ, कुछ है तो सही।

लोहन—तो जीजी साहेब। अब सीधी सीधी रस्तेपर आ जाय, नाहक अटाराज न पड़ाव।

लहुरा—सिंधुरा।

नेगन—जबोश जब ! किस नादानको प्रसलाने आये ?

• किसको जलकाने आये ? किसको जललाने आये ?

आतोमे लाने आये ! धातोमे पाने आये !

पूरे नादान अपनी नादानी दिखलाने आये !—जबोश.

आगे उस्तादके उस्तादी करने आना क्यसा ?

हरियामे उलने हो जम पानी जना क्यसा ?

फिरते हो धेरे धेरे, करते हो हरे रेरे,

आते हो मेरे उरे, जाते हो जनके येरे.

ज अय जन्दे ! अयसे कुन्दे, गोरज धन्दे, देजे यन्दे,

क्या हमको सिपलाने आये !—जबोश.

लोहन—मैं जनता हूँ, आप दिलखशी करती हो। पर अब सय नअरे छोड़कर सय जताव के आपकी क्या भरज है !

नेगन—(पुद्गसे) फिर छसे हथेलीपर खाँद दिपावुं ? (लोहनसे) भरज ? जो तुमारी भरज, वही मेरी भरज !

लोहन—सय ? जय तो यक्षो मेरे धरको !

नेगन—आपको हरआन मेरे ताज्जे इरमान रहना पड़ेगा !

लोहन—जयक कछो तो जयहूंगा, और उक कछो तो उहूंगा, और छसे जियादा क्या इरमान ?

જોગન—હીક. જવ, ઔર એક ગારી લાવ. શાયદ રાસ્તેમેં કોઈ દેખે તો અપની શર્તકે લિકે મયં શરમિન્દા હૂંગી ! મયં યહાં ખરી હં.

લોટન—યહાં કૌન હય, કોઈની નહીં. સિર્ફ ચંદ દોસ્તોંકે સાથ મયં શિકારકો આયા હં.

જોગન—દોસ્તોંકા કુછ હર્જ નહીં, મયં ગયરોંકી ખાત કરતી હં.

લોટન—હીક. મયં જતા હં ઔર ફૈરન ગારી લાતા હં.

[લોટન ખુશીસે ઉછલતા હુવા જતા હય.]

જોગન—ખેચારા અબી તો 'ખુશીમે' નાચતા હુવા જતા હય, પર આતે વફત ચ્હે ખુશી રંજસે બદલ જાયગી. ઇસ ગરીબ મજલીકે લિયે કંજરીકે લિખાસકી જલ આજ ખૂબ ખિછાઈ હય, ઉસમેં ફૂંસાવું, ઇમ્તેહાંન લૂં, ખાતેં જનાવું. [જોગન બગવા છુપ્પા નિકાલકર કંજરીકા બેસ કરતી હય.]

મોંડ—દાદરા.

અય દિલ દીવાને ! ઓ ચંચલ ! ધીમે ધીમે ધીમે ધીમે ધીમે ધીમે, દેખે બાલે રાખિયો પૈયાં તૂ.

ઓ ચંચલ ! ધીમે ધીમે ધીમે ધીમે ધીમે ધીમે દેખે બાલે ચાલ.—અય.

કાફૂકી મોહની મૂરત હો તો ઉરસે રહિયો ખચાય,

દીપક જયસા મુખરા હો રોશન તો વોલી દિયા જલાય.

કહીં બૂલેસે નયના ન જાય, ઇસે રખના હટાયે ખચાય.—અય.

ખંજર બરછી લાગત હય તો સૂઝત નેક ઉપાય,

નયન બાલા લામે જે કારી તો જિયરા ગારત જાય.

જહાં નયનોમેં નયના સમાય, વહાં કોઈ ન પાયે ઉપાય.—ઓ.

[લોટન પુકારતે મચ્છ દોસ્તોંકે દાખિલ હોતા હય.]

લોટન—ગારીકો પરે ફાટકપર ખરી રખ, હમ અબી આતે હય.

(દોસ્તોંસે) ખિરાદરો ! મયં આખિરશ ફાહમંદ હુવા. (સામને ખતાકર) દેખો, બહો સામને ખરી હય મેરી નખરેંબાજ, મસ્તેનાજ, દિલનિવાજ જોગન. (જોગનકો કંજરીકે લિખાસમેં દેખકર લોટન ચોકતા હય, દોસ્તોં હસતે હય) હેં ! કમખપતી ! ચ્હે કૌન ! (જોગનસે) ખીખી ! યહાં કિસી જોગનકો આપને દેખી હય ?

[ઇધર ઉધર દેખતા હય.]

જોગન—મિયાં સાહેબ ! હોશકી લો ! યહાં કિસે પૂછતે હો ? જોગન વગયરાકો હમારી જાને બલા ! ફફીરોંકો ફફીરસે મતલબ !

હમ દુનિયાદાર, જોગન બિરોગનસે હમકો કયા કામ ? હમારે હુસ્ન જવાનીપર અમીર, ફકીર, હું ! હો જાતે હય, હમ જોગી જોગનકો કય ધ્યાનમે લાતે હય. [જોગનકે અકરનેસે દોસ્તોં હસતે હય.]

લોટન—(પુદસે) ઓહો ! યહે તો છેરતેહી કુતેહી તરહ બોંકતી હય ! (જોગનસે) અજી હસીના જોગમ ! ઇતના નાક લેવ કયું ચાહતી હો ? હમને બૂલમે પૂછા, મુઆફ કરના. હમકો ખખર નહીં થી કે આપ દાનાપૂરકી જોગમ હો. [દોસ્તોં હસતે હય.]

જોગન—મિયાં ! અફલકે નાખૂન લો. શરીફજાહે બનો, શરારતસે ખાજ આવ. હમસે કયું આંખેં લગાતે હો ?

લોટન—(પુદસે) મસલ મશહૂર હય કે “માન ન માન, મયં તેરા મિહમાન.” મયંને બીબી સાહેબસે જોગનકે લિયે પૂછા, તો આપને ગોયા અપનાહી આશિક તસજ્વર કર લિયા ! (જોગનસે) આપ ઇસ ખાતસે બેફિક રહિયે. અમ્માજન ! મયં આપકી તાલાશમેં નહીં આયા હું.

જોગન—અમ્માજન ! કૌન અમ્માજન ? (પીઠપર મારતી હય) મુવે હરગોર લૂંંગે ! તુઝે મેરી ઝોરી ચોટીપર કુરખાન કર ! મયં કયા તેરે બાપકી બીબી હું, જો મુઝે અમ્માજન કહતા હય ?

લોટન—(પુદસે) લો ઝોક ન શુદ દો શુદ ! (જોગનસે) અચ્છા, અમ્માજન નહીં, ખાલાજન, અખતો બસ ?

જોગન—તેરી ખાલા મરે ઝૌર તૂબી મરે મુવા ચોર !

[સખ હસતે હય.]

૧ દોસ્ત—લોટન ! યહે તેરી જોગન ? કહાંસે ડાકિનકો દંડ નિકાલી ? વાહ ભાઈ ! હમકોબી બનાયા ?

લોટન—અરે યાર ! યહે તો જોગનકી દાદી નિકલી ! ફિર રાંડ કહ્યાને મુઝે ધોકા દિયા, મેરી ફજીહતી કી ! [ઇધર ઉધર દેખતા હય, દોસ્તોં હસતે હય.]

જોગન—ડાકિન કિસકો કહતે હો ? (દોસ્તોંકો મારતી હય) તેરી દાદી મરે ઝૌર તૂબી મરે ! મુવે રાહ ચલતી ઝૌરતોંકી છેર કરતે હય ! ખખર અખ તો જાતી હું, ફિર મિલેંગે તો જૂતીસે પીદૂંગી.

[નખરા કરકર જાતી હય, લોટન સકતેહી હાલતમે તકતે-રહતા હય, દોસ્તો હસતે હય.]

૨ દોસ્ત—કયું લોટન ! જોગનસે શાદીકી કબ તૈયારી ?

લોટન—સાહે બારહ બજે !

૧ દોસ્ત—આપકે પુરાને આશના પંડીતજીકી દાવત જરૂર કરના.

લોટન—ઉસકે પરદાદકોબી મસાનસે ખુલાવુંગા.

૨ દોસ્ત—દોસ્ત ! મુઝે ન બૂલના ?

લોટન—અરે ચાર ! મેરા ક્ષેજળ જલા જતા હય ઔર તુમ્હેં મસામરી સુઝી હય ? (ખુદસે) લોટન ! આજ કિસકા મુંહ દેખકે આયા થા ! ખયર ! હિમ્મતે મદ્દા, મદ્દે ખુદા.

બચત.

“ બ હર કારેકે હિમ્મત બસ્તા ગર્દદ.

અગર ખારે ખુવદ શુલહસ્તા ગર્દદ.”

[લોટન જલ્દીમેં જતા હય, દોસ્તોં હંસતે હંસતે રવાના હોતે હય, ગોરક્ષ ઔર મોક્ષિન્દ્રનાથ બાતે કરતે આતે હય.]

મોક્ષિન્દ્રનાથ—બેટા ગોરક્ષ ! તૂને આજ અપને ગુરૂકો એક બરી આશતસે બચાયા હય.

ગોરક્ષ—મહારાજ ! ઇસમેં તુમ્હારી કયા તફસીર. તુમ કુછ આપ્હી આપ નારીકે નયનોંકે શિકાર હો. ઉસકે પ્રેમકી તલવારસે જખ્મી નહીં હુવે થે ! તુમપર ઉસ શહરકી જાહગર ઔરતોંને જાહ ક્રિયા થા ઔર અફસુનકે અસરસે તુમ્હારા દિલ તુમ્હારે હાથમેં ન રહ સકા. [ગોપીચંદ કાનિફકે સાથ આનકર મોક્ષિન્દ્રનાથકે પયરપર ગિરતા હય.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—કાનિફ ! ચ્હે કોન શખ્સ હય ? કિસ વાસ્તે ચ્હે ઇતના ઉદાસ હય ?

કાનિફ—મહારાજ ! ચ્હે કિસી દુખકા મારા; અપની ફિસમતકા આવારા હય, ઔર આપકે પાસ કુછ અર્જ કરનેકે લિયે આયા હય ?

મોક્ષિન્દ્રનાથ—બેટા કાનિફ ! પૂછ કે ચ્હે કયા વાહતા હય ? બેટા ! તેરા કલ્યાન હો. છોર બેટા ! ચરન છોર દે.

ગોપીચંદ—ગુરૂનાથ ! તફસીર મુઆફ હોનેકા બચન ન દોગે, તબતલક તુમ્હારા કદમ નહીં છોડુંગા.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—અય રંજીદા દિલ ! મયંને તુઝે બચન દિયા,
બોલ તૂ કયા ચાહતા હય ?

ગોપીચંદ—નાથ ! મયં રાજા ગોપીચંદ હું.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—(ચીડકે) ગોપીચંદ ?

ગોપીચંદ—હાં, વહી કમળપ્રત ગોપીચંદ, કે જિસને ફરેબ
ખાકર નિદોશ ગુર જવાલિન્દ્રનાથકો કુંવેમેં ડાલા હય. વહી કમ ફહમ
ગોપીચંદ, જિસકા મુંહ ઈસ સિયહકારીસે તમામ ઉત્ર કાલા હય.

અખયાત.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—અરે ગાદિલ ! અરે નાદાન ! અખ આનેસે ફાસિલ કયા ?
તેરે ઇસ રંજ કરને ચાર પચતાનેસે ફાસિલ કયા ?
ગયા જળ તીર હાથોસે નિકલ, તળ કયા પશેમાની ?
જો પહલે સોચ લેતા તો ઉઘાતા ક્યું પરેશાની ?
યહી તેરી સમજ હય કયા ? વહી હય તેરી દાનાઈ ?
અરે મગર ! બંદોપર ખુદાકે જુદમ-આરાઈ ?
તુઝે રાજા બનાયા રખને કયા સખકે સતાનેકો ?
તુ આયા રાજ કરકે જુદમસે દોજખમેં જાનેકો ?
કુંવેમેં કિસ ખતાપર બે ગુનહકો તૂને ગારા થા ?
ગુર જવાલિન્દ્રને નાદાન ! તેરા કયા બિગારા થા ?

ગોપીચંદ—ન ગાદિલ હું, ન હું મગર મયં કરકે સિતમરાની,
ફકત ઇજજતકે અપને જોશમેં કી મયંને નાદાની !
હજારો રંગ દૈરે આસમાં હરદમ બદલતા હય,
નસીબોંકા લિખા લેકિન નહીં જિનહાર ટલતા હય.
જહાંમેં કૌન હય વહો શખ્સ, જો અપના પુરા ચાહે !
મગર હોતા હય અય દાતા ! વહી, જો કુછ ખુદા ચાહે.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—કુંસર ઇસમેં ખુદાકા કયા ? હુઈ હો જળ ખતા તુમસે !

ગોપીચંદ—ખતા હમસે હુઈ તો ખાંદ ક્યાં, ગર હો અતા તુમસે.

[મોક્ષિન્દ્રનાથ ગોપીચંદકે આનિજી વ હાનિર
જવાબીપર ખુશ હો જતા હય.]

મોક્ષિન્દ્રનાથ—મયં તુઝકો આગેહીસે અસીસ દે ચુકા હું,
નહીં તો મયં અયસી બદ દુઆ કરતા કે તૂ જલકે ખાક હો જતા !
મયં તો તુઝે દરગુજર કરતા હું, પર ગુર જવાલિન્દ્રનાથકે ગજબસે
તૂ કયસે બચેગા ?

ભીમપલાસી—કુંભરી.

ગોપીચંદ—અરજ સુન લીજો મોરી, ખતા બપ્પશ દો મોરી—અરજ.
કરમ કરો દાતા ! કોય નિવારો,
આસ હય સાંઈ મોહે તોરી.—અરજ.

[કાનિફ ગોપીચંદકી આંજિણ પર રહ્યો ખાકર
મોક્ષિન્દ્રનાથસે અર્જ કરતા હય.]

કાનિફ—નાથજી ! આજ રહે રાજ ઇસ હાલતમે આયા તો ક્યા
હવા ? રહે બહો ગુની ઔર નેકઅખત રાજ વૈજોકચંદકા બેટા હય,
નિસકા ગુન જહાનમે ગયા જતા હય. ચડતી ઔર પરતી સમકો
પેશ આતી હય. ઇન્સાન મિટીકા પુતલા હય. ચૂક કરના ઔર ખોરી
રાહ પર ચલના ઇસકે સુભાવમે દાખિલ હય ! ઇસ વાસ્તે મહારાજ !
ગોપીચંદકી તફસીરકા ધ્યાનમે ન લાઇયે, ઉસકે પચતાને ઔર
રોનેકા ખિયાલ કાનિયે.

ગોપીચંદ—સચ હય મહારાજ.

કવિત.

ભૂલે બહ પડિત જો ચાર વેદ પાટ કરે,
ભૂલે બહ ગ્યાની જો ગ્યાનમે નિરાલા હય.
ભૂલે બહ બચદ ક્યદસે છુરાય જમકે જો,
ભૂલે બહ ખીર જો બહાદુરીમે આલા હય.
ભૂલહીકે પૂલકા ગલેમે આદમીકે,
એક માલા કરતારને હજાર બાર ડાલા હય.
“તાલિબ” ઇસ ભૂલચૂકસે બચા ન આદમી,
આદમીકે મનમે ભૂલચૂકકા મસાલા હય.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—બજા હય. સુન ગોપીચંદ ! મયં તુઝે એક
તદખીર બતાતા છું. તૂ અપને મહલમે જા, ઔર તીન પુતલે બનવા
રખ. એક સોનેકા, દુસરા રૂપેકા, તીસરા લોહકા. ફીર જો કુછ કરના
હય બહો મયં તુઝે કહુંગા. અબતો જા, નિડર હો અપને મહલમે
આરામ કર.

ગોપીચંદ—આજા મહારાજ.

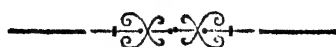
[પથરપર ગિરતા હય.]

મોક્ષિન્દ્રનાથ—જા બેટા ! કર્તાર તુઝ પ કૃપા કરે.

[ગોપીચંદ દોનોકે પથરપર ગિરકર જતા હય.]

બાબ ત્રીસરા—દિખાવ દૂસરા.

રાસ્તા.

[લોટન મઝ દો સિપાહીકે ખાતે કરતે આતા હય.]

લોટન—સિપાહીયો ! જિસ તરફ રાજગજને કહા હય; ઉસી તરફ ઉસ ફરેખીકો ક્યદ કરતા, હિમ્મત રખના ! (સામને દેખકર) અરે વહો આતા હય ! છિપ જવ; કિનારે હો જવ, મયં ખુલાવું તખ આવ. જવ, દાંચ બાંચ હો જવ (સિપાહીયોં છિપ જાતે હય, લોટન ધ્યાનમેં ચલતા હય, પંડિત દાખિલ હોતા હય, ઔર લોટનકો દેખકર ચોકતા હય.) ઓહો ! બંદગી પંડિતજી ! ક્યૂં ? કહાં ચલે ?

પંડિત—બંદગી બાઈ બંદગી. જરા ધરકી તરફ જાતા હું. (ખુદસે) આજ મયંબી મરં ઔર તુઝેબી મારં.

લોટન—આજ કુછ ઉદાસ હો ? (ખુદસે) દિન બર ચુકે !

પંડિત—નહીં, કુછ નહીં !

દોહરા.

સદા ન ફૂલે તોરઈ, સદા ન સાવન હોય,

સદા ન જોખન રસ રહે, સદા ન જીવે કોય.

કબી કયસા, કબી કયસા ! સબી કુછ ગુજરતા હય. પર લોટન ! રાજગજકી કુછ ખબર ?

લોટન—જો તુમ કહો સો. (ખુદસે) ખબર તેરી કુબકી.

પંડિત—મયં કયા કહૂં ! મેરા તો દિલ ઉઠ ગયા હય. જબ રાજગજહી ખફા હુવે હય, તખ તો ઇસ શહરમેં રહના જો ફાયદા હય. શાયદ મૌતકી નૌખત હો તો કુછ શક નહીં !

લોટન—અજી રહે કયા કહતે હો ! જરા અયસા કામ બહુત સોચ સમઝકે કરો. આપ જયસે અશ્રાફકે ચત્રે જાનેસે દરબારશા કામ તમામ સાફ હો જાયગા !

દોહરા.

પંડિત—જહાં ન કોઈ મીત હો, જહાં ન હો કુછ માન,

તહાં ન બસિયે એક છીન, લાખ મિલે ધન ધાન.

લોટન—ખાત તો સચ હય, મગર મયં કયા આપકા મીત કમ હું । મયંનેભી છાન છાનકે એક આપકો દોસ્ત બનાયા થા ઔર આપભી છોર જતે હો યહેભી એક કમ નસીખી ।

પંડિત—લોટન ! કહા સૂના મુઆફ કર. મયં તેરે ઘર આનેવાલા થા, મગર પ્રભૂને તુઝે રાસ્તેહીમે મિલાયા.

[પંડિત લોટનકો ગલે લગાતા હય, ઔર કમરસે આહિસ્તા ખાંજર નિકાલને આહતા હય, લોટન ફરેજકો તાર જતા હય.]

લોટન—(ખુદસે) યહે બગલગીરી ગલા કાટનેકી, યા ગલે લગાનેકી । હું હું, સમજા ।

પંડિત—ભાઈ ! યહે આખીર મુલાકાત હય, મેરે તરફકે ડાનેસે અપને દિલકો સાફ પાક કર.

લોટન—ઔર આપ અપને દિલકોભી સાફ કીજિયે, કયું કે આદમીકી જિન્દગીકા ભરોસા નહીં હય. ખુદ જાને કલ આપકી અર્થીકી તૈયારી હય, યા મેરે જનાજેકી ખારી હય. (પંડિત ખાંજર મારને આહતા હય, લોટન અપનેકો બચાકે પંડિતકો રોકતા હય, સિપાહીયો આનકર પંડિતકો પકર લેતે હય) વાહ વાહ ! કયા ખૂબ બગલગીરી કી !

પંડિત—આહ ફિસમત ! બગલગીરીનેભી ચારી ન દી ।

લોટન—ખયર ! ઈસ બગલગીરીને ચારી ન દી તો અબ માતકી બગલગીરી તો જરૂર ચારી દેગી.

પંડિત—લોટન ! તેરા નસીખ યાવર, મેરા બખ્ત બદલતર હય. મહારાજકી ખફગીસે, અપની જાન દેનેકે પહલે તુઝસે કીના લેના મયંને આહા થા; મગર વહી પેશ આયા જો નસીખકા લીખ્યા થા !

લોટન—“ જયસી કરની વયસી ભરની ! ”

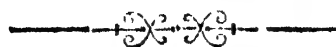
પંડિત—સચ હય. મેરી ખુરાઈ મેરે આગે આઈ, મગર અચ ભાઈ ! મરેકો મારના અચ્છા નહીં. તૂ ભલાઈ લે, મરતે વફત મેરી ખરાબી ન હો, કુછ અચસી ખાત બના દે. મેરી તો અબ કૌન સુનતા હય, કયું કે અપને ચલનસે મયંને ખુદકો ફરિસ્તેસે શયતાન બના લિયા હય ! અબ મુઆશીકે લિયે યહે નાબકાર તેરે ફદ્મોંપર સર ઝુકાતા હય. લે ચલ, મુઝે કહાં લે જતા હય ?

લોટન—રાજજીકે પાસ આપકે બલે કામોંકી સિફારશ કરને લે જતા હું, ઔર જો કુછ હદિયા કફન દફનકા હો; દિલાતા હું.

[સચ જતે હય.]

બાબ ત્રીસરા—દિખાવ ત્રીસરા.

જંગલ—મઠ.

✱

[મોક્ષિન્દ્રનાથ, ગોરક્ષ, કાનિક, ઔર દો ચેલે જવા-
લિન્દ્રનાથકી ઓપરીકે પાસ બચકે હય, ગોપીચંદ
પશેમાનીસે સર બુકાય ખરા હય, મોક્ષિન્દ્રનાથ;
ગોપીચંદકો પાસ બુલાકર ઉપદેશ કરકે લોહકી
મૂરત કુંવેમેં ડાલનેકો કહતા હય.]

મોક્ષિન્દ્રનાથ—ગોપીચંદ ! આગે આ. મનકો પાક કર, ખુરે
આદેશે ઔર બદ બિચારકા સીના ચાક કર. ઉસ સાહેબકા ધ્યાન
ધર, મેરે ઉપદેશપર કાન ધર. લોહકી મૂરતકો કુંવેમેં ડાલ; સાંઈ
જવાલિન્દ્રનાથકો આદેશ કહ સર બુકા. [ગોપીચંદ કુંવેમેં લોહકી
મૂરત ધરકર અર્જ કરતા હય.]

રુખાર્ધ.

ગોપીચંદ—કુંદમમેં આપકે રહે નાબકાર આયા હય,
બુકાકે સરકો બહુત શર્મિસાર આયા હય.
તેરે હુજૂરમેં રહમતકે આસરે મોલા,
તેરી મુઆશીકા ઉમ્મેદવાર આયા હય.

જવાલિન્દ્રનાથ—બેટા ! તૂ કૈન હય ?

અબયાત.

ગોપીચંદ—ગુનહગાર દામે નિદામતમેં બંદ,
મેરા નામ હય સાંઈજી ! ગોપીચંદ.
[લોહકી મૂરત કુંવેમેં ડાલતા હય, જવાલિન્દ્રનાથ;
લોહકી મૂરતકો દેખકર શ્રાપ દેતા હય.]

જવાલિન્દ્રનાથ—ગુનહગાર ! પાપી હય નાપાક તૂ !
યહીં જલકે હો જા અરે ખાક તૂ !
[લોહકી મૂરત ખાક હો જાતી હય, ગોપીચંદ
કાંપતા હય, મોક્ષિન્દ્રનાથ દિલાસા દેતા હય.]

મોક્ષિન્દ્રનાથ—ગોપીચંદ ! હિમ્મત કર, કુછ ન કર. ગુરકા
તુઝપર બરા કોપ હય. ઉસ રૂપેરી મૂરતકો કુંવેમેં ડાલકર સર સિજદેમેં
બુકા. [ગોપીચંદ કુંવેમેં રૂપેરી મૂરતકો ધરકર અર્જ કરતા હય.]

રુખાઈ.

ગોપીચંદ—નહીં હય ખાંદ અજલકા, મુઝે હલાક કરો,
મેરી તરફસે મગર દિલકો અપને પાક કરો.
હમારી ભૂલ થી છતના કમૂલ લો દાતા !
તો ફિર અલમ નહીં, ચાહે જલાકે ખાક કરો !

જવાલિન્દ્રનાથ—ખેટા તૂ કૌન હય ?

અખયાત.

ગોપીચંદ—પરીશાં, પશેમાન આર દર્દમંદ,
અય દાતાર ! મયેં હું વહી ગોપીચંદ.

[રેપેરી મૂરતકો કુવેમેં ઝલતા હય, જવાલિન્દ્રનાથ;
રેપેરી મૂરતકો દેખકર શ્રાપ દેતા હય.]

જવાલિન્દ્રનાથ—અરે ઓ દગાબાજ ! ઓ ફિતનગર !

મેરે શ્રાપકી આગસે જલકે મર.

[રેપેરી મૂરત ખાક હો જતી હય, ગોપીચંદ કાંપતા હય.]

ગોપીચંદ—ગુર મોક્ષિન્દ્રનાથ ! ચહે જિન્દગી હય અખ તુમારે હાથ.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—ન ધખરા ! અપને ગુનાહોંસે પશેમાન હો.
ભગવાનકા નામ લે, ઐર સોનેરી મૂરતકો કુવેમેં ઝલકર તીસરે
મર્તબા સાંઈકો સીસ નવા. [ગોપીચંદ સોનેરી મૂરતકો કુવેમેં ચરકર
અર્જ કરતા હય.]

રુખાઈ.

ગોપીચંદ—ખતા હુઈ હય બરો હું કુસૂરવારોંમેં,
હજાર તઅનકે લાયક હું મયેં હજારોંમેં.
મગર ન આપ જો હમ બેકસોં પ રહમ કરો,
તો ફર્ક કયા હો ગારૂર ઐર ગુનહગારોંમેં.

જવાલિન્દ્રનાથ—મુઝે કૌન યાદ કરતા હય ?

અખયાત.

ગોપીચંદ—વહી, જિસને તુમકો દિયા હય ગજંદ,
વહી પુર-ખતા; ના સજા ગોપીચંદ.

[ગોપીચંદ સોનેરી મૂરતકો કુવેમેં ઝલતા હય,
જવાલિન્દ્રનાથ; સોનેરી મૂરતકો દેખકર શ્રાપ
દેતા હય.]

જવાલિન્દ્રનાથ—બરક આગ તૂ, ખસ જલા ઈસકો ઝલ,
મિલા ખાકમેં, ખાક કર ખાયમાલ.

[સોનેરી મૂરત જલ જતી હય, ગોપીચંદ
ગમ ખાતા હય.]

મુસદ્દસ.

ગોપીચંદ—મુવા મયેં બદ અંજમ ! બદ રોજગાર !
 નતીજ હય જલ્દીકા ચહે આશકાર.
 અગર સોચ તહફાફે કરતા કાર,
 ચહ બદલા ન પાતા કબી જનહાર.
 મેરી તીન મૂરત જલી તીન બાર,
 બસ અબ જલકે મયેં આગમેં દૂંગા ખવાર !

મોક્ષિન્દ્રનાથ—ગોપીચંદ ! હિમ્મત કર ઔર સાંઈકો ફિર એક
 મર્તબા આદેસ કર. [ગોપીચંદ કુંવેમેં સર ઝુકાતા હય.]

અબયાત.

ગોપીચંદ—ઝુકાતા હું શરમિન્દા હોકે મયેં સર,
 જવાલિન્દ્રનાથ—તેરી આસ કયા, કૌન હય તૂ બશર ?

ગોપીચંદ—તલબગાર મુઆશીકા મયેં ગોપીચંદ,
 [તીન બાર મૂરત જલનેકે બઅદલી ગોપીચંદકી
 આવાજ સુનકર જવાલિન્દ્રનાથ તાઅજુબ કરતા હય.]

જવાલિન્દ્રનાથ—તુ જતા હય કયા અબતક અય ગોપીચંદ ?

ગોપીચંદ—ફક્ત તોબા કરનેકો અય નેકબત.

જવાલિન્દ્રનાથ—અલીતક તુ જિન્દા હય અય બદ સિફાત ?

ગોપીચંદ—કરમકે બરોસે તેરે અય ગુર !

જવાલિન્દ્રનાથ—અય ખેટા ! અલીતક સલામત હય તૂ ?

ગોપીચંદ—સલામત હું; લેકિન નિદામત કે સાથ,
 હુવે મિહરબાં મુઝપે મોક્ષિન્દ્રનાથ.

[મોક્ષિન્દ્રનાથકા નામ સુનકર જવાલિન્દ્રનાથ કુંવેસે
 બાહર આતા હય, સબ પયરપર ગિરતે હયે.]

મોક્ષિન્દ્રનાથ—સાંઈ ! આપકા દરસન બહુત મુદતસે મિલા.

જવાલિન્દ્રનાથ—સચ હય બાઈ. ગોરક્ષ ! તૂ ખુશ તો હય ?
 કાનિફ ! તેરા કલ્યાન હો. (મોક્ષિન્દ્રનાથકી મિહરબાની દેખકર જવાલિન્દ્રનાથ,
 ગોપીચંદકી ખતાકો મુઆફ કરતા હય.) ગોપીચંદ ! તૂ સુખી રહ.
 (ગોપીચંદ પાંવપર ગિરતા હય.) ખેટા ગોપીચંદ ! ઉઠ. તેરી પસેમાનીસે
 તેરા તમામ પાપ ધોયા ગયા. (મોક્ષિન્દ્રનાથસે) બાઈ મોક્ષિન્દ્રનાથ !
 તુમારી કાશીશસે આજ રાજ બચા. (ગોપીચંદસે) ડયું ગોપીચંદ !
 કિસ લિયે ઉદાસ હય ?

મુસદ્દાસાત.

ગોપીચંદ—જહાંકો મયેને બસ અય નામદાર દેખ લિયા,
 યહાંકા રંગ, યહાંકી બહાર દેખ લિયા.
 દગા; ફરેબકા નહો નિગાર દેખ લિયા,
 ગરજકી આહ, બનાવટકા પ્યાર દેખ લિયા.
 જિસે ગલેસે લગાયા, હમેશા પ્યારા ક્રિયા,
 ઉસીને મેરા ગલા કાટનેકો વાર ક્રિયા.
 પલા જો ધરમે મેરે, જાં-ફિદા ગુલામ હુવા,
 વહી ગુલામ હમારા નમક-હરામ હુવા.
 કિનારા સખસે મુઝે ફર્જ લા કલામ હુવા,
 બસ અબ જહાંકો મેરા આપ્પરી સલામ હુવા.
 મિલાકે દહરસે જિયાદા ન સોગ દો મુઝકો,
 છુરાકે મતલબી દુનિયાસે જોગ દો મુઝકો.

જવાલિન્દ્રનાથ—જળતો ગોપીચંદ ! તન; મન; ધનકી આસ
 છોર, માયાસે મુંહ મોર, નેકીસે નાતા જોર. ઉસ સાહેબકો એક
 પહચાન. ધ્યાન ધર, મયે તુઝકો ડિગમ્બરકા મંત્ર સુનાતા હું. બેટા !
 આંખ બંધ કર. [ગોપીચંદ આંખે બંધ કરતા હય, જવાલિન્દ્રનાથ
 કાનમે મંત્ર કહતા હય, એકાએક બિજલી ચમકતી
 હય, ગોપીચંદ બેખુદ હોતા હય, જવાલિન્દ્રનાથ
 મુંહપર હાત ફિરાતા હય, ગોપીચંદ હોશમે
 આતા હય.]

ગોપીચંદ—પાયા ! મયેને પાયા !

જવાલિન્દ્રનાથ—(એલેકો) બેટા ! ઇસકે કપડે ઉતારકે કદની
 પહનાકે લા. [એક એલેક સાથ ગોપીચંદ સીસ નવાકર જાતા હય.]

જવાલિન્દ્રનાથ—ભાઈ મોક્ષિન્દ્રનાથ ! આવ, ગોપીચંદકે નજ-
 તકી ઇશ્વરસે પ્રાર્થના કરે.

ભયરવી—ભજન.

સખ—ગતી, દાતાર હમારે ! અય કરતાર હમારે ! ભરોસે તેરે રહમકે,
 હમ સારે હમારે—ગતી.

દરપર તેરે ખુદાયા ! બંદા તેરા હય આયા, હર પાપસે પછતાયા,
 તોખાકે સહારે—ગતી.

કર તૂ કરમ દયા કર, ઇસકા ક્રિયા ક્ષમા કર, અપરાધસે છુટકા કર,
ખવારીસે કિનારે.—ગની.

ગિલા ગોપીચંદકો કદની પહનાકે લાતા હય,
ગોપીચંદ ચરનપર ગિરતા હય, જવાલિન્દ્રનાથ
ઉપદેશ કરતા હય.]

અખ્યાત.

જવાલિન્દ્રનાથ—અય ગોપીચંદ ! સુન દિલસે મેરી ખાત,
ન રખના દામને દુનિયા પ અખ હાત.
દિલ અપના મોહ માયાસે ખયાના,
ન હરગિજ દામમે' દુનિયાકે આના !
ન પરજના હવસકે બૂલમે' તૂ,
મિલાના જોગકો મત બૂલમે' તૂ.
દિખાઈ મયંને તુઝકો રાહ પહલી,
ઇસે તય કર તો કામિલ હો તુ જોગી.
બહન, બીબી વ માંકે પાસ જ તૂ,
વહાંસે જાકે મિલ્લા માંગ લા તૂ.
અગર ઉનકે મહાખ્યાતમે' ન આયા,
તો સમજંગા હવસપર ફાલ પાયા.
દિખાવંગા તુઝે ફિર ગ્યાન બયરાગ,
કે જિસ્સે મુકિત હાસિલ હોગી બેલાગ.
તુ જાકર આજસે અખ સાધ લે જોગ,
મુખારક તીન સાલ અખ હો તુઝે જોગ.

બાબ તીસરા—દિખાવ ચૌથા.

મહલ.

[મયનાવત ગોપીચંદકે શિકારસે વાપસ ન આનેસે
ખવાસોંકે સાથ બેફારી કરતી આતી હય.]

મુસદ્દસ.

મયનાવત—બહરે શિકાર નિકલા જખસે પિસર હમારા,
અખતક ત વાપસ આયા લખતે જિગર હમારા.

આયા નજર ન કલસે તૂરે નજર હમારા,
દિલ હો રહા હય બેકત્ર શામે સહર હમારા.
આમદસે ઉસકિ જલ્દી આગાહ કરદો મુઝકો,
આયે તો અય ખવાસો ! ફૈરન ખખર દો મુઝકો.

[મયનાવત સાથ ખવાસોંકે જતી હય, ગોપીચંદ
ફફીરી બેસમેં માસે મિલનેકો આતા હય.]

ભયરવ—૫૬.

ગોપીચંદ—

તૂ હર નામ બજલે બંદે અપને ખુદકે, હર કાર ધરખાર તજકે—તૂ.
દુનિયાકો છોરા, મુંહ સખસે મોરા, જોગી જતીકા સિંગાર સજકે—અપને.
[ગોપીચંદ અપને મહલકો દેખ ગમ કરતા હય.]

મુસદ્દસાત.

યહે મેરા અયવાને શાહી. યહે મેરા સુંદર મહલ !
મિસ્ત્રે રાજા રહતા થા કલતક મયં ઇસમેં ખરમહલ.
આજ જોગી હો ગયા હું છોરકે સખ ધર મહલ,
બસ યહી મુઝકો ખિયાલ આતા હય અખતો હર મહલ,—
આજ મેરા, કલ તુમારા, પરસોં ઉસકા માલ હય,
માલો મિલકીયતકા દુનિયાકે બસ યેહી હાલ હય.
યહે મહલ અયવાન હય ગો અયશ ઔર આરામકા,
હય દરે દોજખ મેરે આગે, મેરે કિસ કામકા ?
(સોચકે) પર મહખખત ! હાય ! ઔ જાલિમ મહખખત ! બદ બલા !
કયૂં લગાતી ધાત હય તૂ દિલ પ મેરે ફત્હકા ?
અય હવસ ! અય ફાની ચીજોંકી તમન્ના ! દૂર હો !
દૂર હો મુઝસે તુ અખ અય મોહ ! માયા ! દૂર હો !
અલખ ! [દાસી અંદરસે જવાબ દેતી હય.]

૧ દાસી—કૌન હય ?

[દાસીયાં બાહર આતી હય.]

ગોપીચંદ—બીખારી. અય દાસી ! બિખારી, બ્રહ્મચારી.

[દાસીયેં; ગોપીચંદકો ન પહચાનકે
ઉસે ઝિરકતી હય.]

૨ દાસી—કિસકી દાસી ? અય મૈંગન બિખારી ઉદાસી ! તુભી
હમેં કહે દાસી ? અપની સત્યાનાસી જખાન સંબાલ જરાસી, તેરે
આપને કબી રખખી થી દાસી ? જા કહીં છેત્રમેં માંગ ખા, રાજકે
લંગરખાનેમેં હાંક લગા. યહે કોઈ ધર્મશાલા નહીં હય ! ચલ નિકલ,
નહીં તો ધક્કે ખાયગા, ગરદનમેં હાય દેકે નિકાલા જાયગા.

ગોપીચંદ—માઈ ! મુઝપર નઈ મુસીબત હય. કલ મયે રાજ થા, આજ જોગી બના. જો બોલ દાસીકા મેરી જબાનપર ચડા થા; નિકલ ગયા, મુઆફ કરો, મુઝે બિક્ષા દો. દાતા બલા કરે, બંડાર ભરા રહે.

૧ દાસી—કલ રાજ, આજ ફકીર ! (દાસીસે) સુની બહન ! યહે બે સર પયરકી તફીર ? હમે ઔરત જાનકે કયસી પટ્ટી પડાને આયા હય, હૈં !

૨ દાસી—અય કુંગાલ બિકારી ! ચલ નિકલ ! શાયદ મ. જમે તેરે આયા ખલલ, તૂ કોઈ દીવાના હય યા પાગલ !

ગોપીચંદ—માઈ ! ફકીરકો કયું સતાતી હો ! કયું દિલ દુખાતી હો ? જલ્દી બિક્ષા દો, સવાબ લો.

૧ દાસી—અય હટા કટા મદુવા ! જરા શરમા ! જવાન જહાંન હોકે બીબ માંગતા હય ? મિહનત મજદૂરી નહીં કરતા ? જો હયા હોતી તો ચિલ્લુભર પાનીમેં ડૂબ મરતા ! [ગોપીચંદ સર ગિરેબાંમેં ડાલકર અફસોસ કરતા હય, દુસરી દાસી ગોપીચંદકો ગૌરસે દેખકર હયરાન હોતી હય.]

૨ દાસી—(દાસીસે) બહન ! મયે હયરાન હું ! મુઝે ઇસ ફકીરકી અવાજ, સૂરત ઔર અદા રાજ ગોપીચંદસે મિલતી નજર આતી હય !

૧ દાસી—ચલોબી ! રાજજીકી બરાબરી યહે કુંગાલ કરેગા ? હૈં ! “કહાં રાજ બોજ, કહાં ગંગા તેલી !”

ગોપીચંદ—માઈ ! સચ હય. મયે ગોપીચંદ હું.

દાનો દાસી—તૂ જાયગા યા સર ખાયગા ?

જીલા—કુમરી.

કોઈ જોગી હુવા જોગકા યહે જાના લે લિયા.

જુગત નહીં જાના લે લિયા.—કોઈ.

અરે જરે જલિયે, મતવારે જલિયે,

જતન ન જાને જોગી, લોબી સોબી માનેજોગી,

જરે જરે ઓ નાકારે, જરે જરે જા ! યહે જાના લે લિયા.—કોઈ.

૨ દાસી—(પુકારકે) કોઈ હય ? નિકાલો ઇસે !

[મયનાવત બહાર આતી હય,]

મયનાવત—કયા હય ? કયું શોર મચાતી હય ?

૧ દાસી—રાનીજી ! યહે કોઈ ભેસમેં જોગી; મગર દિલકા બોગી

કપસે ત્રીન પાંચ કરતા હય.

ગોપીચંદ—માઈ ! મયં—[મયનાવત ગૌરસે દેખકર ગોપીચંદકો પહચાનતી હય, ઔર દારકે ગલે લગાને ચાહતી હય, ગોપીચંદ રોકતા હય.]

મયનાવત—કૌન ! ગોપીચંદ ? મેરા ફરજંદ જોગી ! ઓ ! યહે મયં કયા દેખતી હં ! [મયનાવત બે-છાપ્તિયાર રોતી હય.]

ગોપીચંદ—માતા ! પ્યારી માતા ! મયં જાતા હં. જતા રહુંગા તો આદ તીન બરસકે મિલુંગા.

મયનાવત—બેટા ! મયંને તુજે જોગ લેનેકો કબ કહા થા ? તૂ જોગી કિસ લિયે બના ? કયા યહે તેરા નાજુક તન, બનબાસકી સખતી સહ સકેગા ? કયા યહે ગોરા રૂપેરા બદન પથરકે બિઠોનેપર લેટેગા ? અરે યહે મખમલ જયસે નરમ પાંવમેં છાલે પરંગે ! ઔર ખૂંખવાર કાંટે તલવે છેદ રંગીન લહૂ બહાયેંગે ! યહે ખિયાલ મુજે દીવાની કરતા હય ! મયં કયસે દેખૂં ! કયસે સહૂં ! કયસે ધીર ધરૂં ! પિતા તેરા સ્વર્ગવાશ હુવા, તૂભી જોગી હો ચલા, અબ મેરા કૌન રહા ? મુઝસે કુછબી ન કહા ઔર તૂને જોગ લિયા ? હાય ! યહે કયા કિયા ? સુખ ભોગ છોરકે તૂ હુબ સોગ કયસે સહેગા ! તેરી અબી ઉઠતી જવાની, ધરમેં બારહ બરસકી રાની, ઉસને કયા જીતેકા મજા પાયા ? જીતેજી તૂને ઉસે મિટાયા ! મયં કયા કરૂંગી ! ઉસે કયસે તસલ્લી દૂંગી ! [બે-છાપ્તિયાર રોતી હય.]

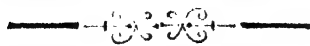
ગોપીચંદ—માતા ! મા બાપકા ધર્મ હય, ઔલાદકો પાપકે બંધનસે છુરાના ઔર મુકતકે માર્ગમેં પહુચાના. ન કે દુનિયાકે જલમેં ફૂંસાના ઔર જૂઠે પ્યારકે બહાને રાહે હકસે હટાના ! માતા ! મોહકો છોર ગ્યાનકી આંખસે દેખ. મયં કૌન ! તૂ કૌન ! અગર તેરા હોતા તો નવ મહીને પેટમેં રહકી માતકે ગોદમેં કયું સોતા ? તૂને પાલા, મયંને હોશ સંભાલા. તૂભી માલિકકા કામ કર, ભગવાનકી ભક્તિમેં નામ કર. મુઝેબી જાને ઔર ઉસકી સેવામેં જ લગાને દે. આજ દુનિયામેં ફૂંસાયગી, કલ માત આકે મુજે તુઝસે છુરાયગી. મેરા જ પરલોક જાયગા, તેરે હાથ કયા આયગા ? માતા ! મયં જાતાં હં.

[જાયા ચાહતા હય, મયનાવત રોકતી હય.]

મયનાવત—નહીં બેટા ! મયં નહીં જાને દૂંગી. મયં યહીં મરૂંગી ! [ગોપીચંદ હાથ છુરાકર ચલા જતા હય, મયનાવત ઉસકે પીછે સાથ દાસીયોંકે રોતી જતી હય.]

બાથ તીસરા—દિખાવ પાંચવાં.

મોહિનાકા દીવાનખાના.

[મોહિના ગોપીચંદ્રની જીદાઈ મેં બેકરારી કરતી આતી હય.]

જોગ—હુમરી.

મોહિના—કઈ દિન હુવે ધરસે ગયે, જળસે ગયા નહિં ચાર આયા.—કઈ.
દિલ સિનેમેં ધબરાયે, નહિં ચયન પિયા ખિન આયે,
મેરા રંજ કૌન મિટાયે, અશીતક નહીં દિલદાર આયા.—કઈ.
[મોહિના પરેશાનીમેં અંદર જાતી હય, ગોપીચંદ્ર
આતા હય ઔર યમ કરતા હય.]

ગોપીચંદ્ર—એ મેરા રંજ મહલ, જિસમેં મેરી પ્રાન-પ્યારી
મોહિના મેરે લિયે હોગી બેકલ. જિસે એક દિનકીલી જીદાઈ ગવારા
નહીં, ઉસે છોરે બગચર અબ ચારા નહીં! ઇસ બગવા ભેસમેં આગે
જાના, મૌતકા પયગામ ઉસકે લિયે લાના હય. (સામને દેખનેસે) હા!
વહી 'સામનેસે' આતી હય, જરા છિપકે દેખૂં, ફિસમત કયા દિખાતી
હય. [ગોપીચંદ્ર છિપ જાતા હય, મોહિના ગોપીચંદ્રની ફિક્રમેં ફિર
બેકરાર આતી હય.]

આસાવરી—હુમરી.

મોહિના—દિન રયન પિયા ખિન તલમલિયાં,
ખિરહ અગિન તનમન સભી જલિયાં.—દિન.
હાય ! સજન કયું સુધ જિસરાયે,
છાંડ ગયે મોહે, આપ ન આયે, આઠ પહર હય બેકલિયાં.—દિન.
[મોહિના બેકરાર હોકર રોતી હય.]

ગોપીચંદ્ર—હા! ઇસકે બયનસે સીના ફૂટતા હય, કલેજ
કટતા હય. હા! મજલૂમ મોહિના! જળ તૂ અપને ખાવિન્દકો ઇસ
ભેસમેં દેખેગી, કયસી જિન્દા રહેગી! અલ્લખ ! [આવાજ સુનકર મોહિના
ગોપીચંદ્ર સાધુ સમજકર ચરનપર ગિરતી હય.]

આસાવરી—હુમરી.

મોહિના—હય તુમકો આદેસ જોગી!
અલખ જગાવે, નાદ બજાવે.—હય.

કાનન કુન્ડલ, ગલેમેં માલા, કદની, સેલી, હરની છાલા,
શિવશંકરકો લેસ જોગી.—અલખ.

ગોપીચંદ—અલખ ! [મોહેના દાસીકો ખુલાતી હય.]

મોહેના—સખી ? (સખી હાજિર હોતી હય) જો યાલ લા,
યાલ બરા માલ લા. જોગી ખુશ જાયંગે, તો ઇનકી દોઆસે હમારે
સ્વામી જલદ ધર આયંગે. (દાસી જાતી હય, મોહેના ગોપીચંદકો ગૌરસે
દેખતી હય.) જોગીજી ! તુમારીહી સૂતરકા મેરા પ્યારા પ્રાનપતિ હય;
જો શિકાર ખેલને ગયા; અભીતક ન આયા, ઉસકી જીદાર્દને મુઝે
ખેચયન ખનાયા હય. (દાસી યાલ લાતી હય) લો, યહે યાલ લો, ઉસે
મેક દોઆ દો. જો જલદ આય, મેરા જી સુખ પાય.

[મોહેના યાલકો ઝાલીમેં ઝાલતી હય.]

ગોપીચંદ—માઈ ! જો તેરે સામને હય.

મોહેના—(ચાંકતી હય) યહે આવાજ ! યહે સૂરત !

ગોપીચંદ—ગોપીચંદકી !

મોહેના—મેરે પ્યારે રાજાજી ! યહે કયા હાલ ! [મોહેના હયરાન
હોકર ગલે લગાને જાતી હય, ગોપીચંદ રોકતા હય.]

ગોપીચંદ—માઈ ! દૂર હો, મુઝે પતી ભાવસે ન જુ.

[મોહેના રોતી હય.]

મોહેના—માઈ ? સ્વામી ! મુઝે માઈ કહતે હો ? અરે કયા
અપની મોહેનાકો ભૂલ ગયે ? કય ? મિજાજ કયસા હય ? પ્યારે ! દેખો
અપની પ્યારીકા ચેહરા ! પીતમ પ્યારે ! કર ઇંધર નજરે ! યહે કયા ક્રિયા ?

મુસદ્દસ.

ગોપીચંદ—યક તૌર પ રહતા હય નહીં રૈંગ જહાંકા,
હય કુજ કબી ઔર કબી ગોદ હય માંકા.
યકસાં હય નહીં હાલ કિસી પીરો જવાંકા,
હય તીરકિ સૂરત, કબી નજા હય કમાંકા.
ગુમનામ કબી ઔર કબી નામેં નિશાં હય,
તાખૂત કબી ઔર કબી તખૂતે રવાં હય !

મોહેના—પ્રાનપતિ, કયા સચમુચ પત્થરકા કલેજ કર લિયા ?
જનમકા ભોગી આજ જોગી હો ચલા ! મુઝે ડુખો ચલા ! પાખંડીને
જોગ સિખાયા, અરે ઉસે કુછ રહમ ન આયા ? તેરે ગલેમેં કદની

માલા, મેરે ગલેમેં ફાંસીકા ફન્દા ડાલા ! વ્હો કૌન નિરદર્ષ, વ્હો કૌન જાલિમ, વ્હો કૌન સંગદિલ થા, જિસને દો દિનકી ખ્યાલી ત્રિયાપર, એક ખેચારી અખલાપર ચ્હે સિતમ ગુજરા ! હાય ! મયેંને કિસકા કયા ખિગારા ! હાય ! ભગવાન ! મેરા હરાભરા ચમન ઉભરા ! પ્યારી ગોલ મુઝે ગલે લગાયા, ઐર આજ મા ખનાયા ? મેરી જવાની અકારત કર ચલા, મુઝે ચારત કર ચલા ? મેરા કૌન હય ? મુઝે સાથ લે, મેરા હાથ લે. મેરે મા બાપને મુઝકો તુઝે સૌંપા, તૂ મરતે જીતેકા શરીક ખના, તૂને કિસકો મુઝે સૌંપા ?

ભયરવી—ગજલ.

ગોપીચંદ—

મેરા દોનો જહાંનમેં ચાર રહે, મુઝે આજ હય વ્હો દિલદાર મિલા, નવ્હો અહલે-જફા નવ્હો અહલે-દગા ઐયાર નતો દિલઆજર મિલા.—મેરા. કોઈ મુલકે અદમસેં ચલા તો ઉસે બદી નેકીકા ખેપાર મિલા, નફ્ત નેકી સમજ, તુફસાન બદી, તુઝે દિન હય કમાઈકા ચાર મિલા.—મેરા. અગર આજકો મયેં તેરે સાથ રહા, કરે આકે અજલ મુઝે કલકો જુદા, જો રહા વહ રહેગા ચાર સદા, ઉસી ચારસે તૂ દિલેજર મિલા.—મેરા.

[એક દાસી ધખરાઈ દુર્ધ આતી હય.]

દાસી—અય મહારાની ! રાજ માતાકા હાલ નિહાયત ખરાખ હય ! મહારાજકે જોગી હોનેકે રંજમેં જીના અખાખ હય !

[દાસી જલ્દીમેં જાતી હય.]

મોહેના—(અફસોસ કરકે) હાય ! ઓ બેદર્દ જાલિમ ! ચ્હે તૂને કયા કિયા ? માકો જઈશીમેં ચ્હે દાગ દિયા ? પ્યારે ! મેરા માન ! હો ! હો ! ધખરાતી હય જાન ! [મોહેના ખેંપુદ હોતી હય, દાસી સંભલતી હય, ગોપીચંદ અફસોસ કરતા હય.]

ગોપીચંદ—મોહેના ! મેરી પ્યારી ! ઓ મુવા મયેં ! જલે ચ્હે જોગ ! ખાક હો જયે ચ્હે જિન્દગી ! [ગોપીચંદ મોહેનાકો ઉઠાને જાતા હય, જવાલિન્દ્રનાથ નમૂદ હોતા હય.

જવાલિન્દ્રનાથ—ગોપીચંદ ! ખખરદાર રહે ! ચ્હે દુનિયાકી માયા ઝૂઠી હય ! ખેટા ! સંભાલ ! નહીં તો પચતાયગા ! માયા તુઝે આસમાનપર ચડાકે પાતાલમેં ટૂંકા ચાહતી હય.

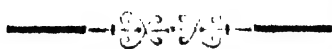
[ગોપીચંદ હાથ જોરકે સર ઝુકાતા હય.]

ગોપીચંદ—આશા મહારાજ.

[તહેયૂર.]

આખ તીસરા--દિખાવ છંદ.

જંગલ.

[લોટન સોચતા હુવા આતા હય.]

લોટન—એક આખીર આજ માઈશ. બસ, એકહી; એકહી; આખીર ઈલાજ, આર અગર ઉસમેંલી નામૂરાદ હુવા તો થકકર જોગનસે શર્ત હાર જાવુંગા. મયેંને ઉસ છપ્પીલીકો ફ્રંસાનેકા બાર બાર જાલ બિહાર્થ, પર વંહો દામમેં ન આઈ. આરતકા જિંદસે મદ મજાપર હય, રાજ હટ; ત્રિયા હટ; આર બાલ હટ મશહર હય. હા ! ખુદા કરે મયેં તુઝે ફ્રંસાવું, ફિર અયસા રહાવું, કે તૂલી કયા યાદ કરે ! (ઠહરકે) હા ! અબી મયેં જલા હું, ઇસ લિયે કયા કયા બક રહા હું. મગર જળ વંહો પ્યારી, મોહની સૂરત સામને આ જાયગી, તો સર ઝુકાનેકે સિવા કુછ બન ન આયગી. મઅશકોંકે સિતમમેં જો મજા હય, વંહો અશિકોંકે લિયે બના હય.

[જોગન આતી હય, આર લોટનકો દેખકર ચાંકકે છુપકર બાતેં સુનતી હય.]

કત્તબ.

દિજમેં લાખ હસીનોકા ગિલા કરતે હયે,
વરલ હોતેદિ ફરાંમોશ જદા કરતે હયે.
સામને મદેશ હસીનોકા જળ આ જાતા હય,
કુછ નહીં મુહસે નિકલતા હય, તકા કરતે હયે.

આજ ફિર અપની મહબ્બત ઇજહાર કરે, બલાયેં લૂં, સદકેં હૂં, પ્યાર કરે. દેખૂ કબતક અસર નહીં હોતા. જો મહબ્બત દેરમેં હોતી હય, દેરતક રહતી હય.

બયત.

હાલે દિલ આજલિ ઉસ શોખસે જા કહતે હયે,
દેખિયે આજ વંહો સુન્તે હયે તો કયા કહતે હયે.

અગર વંહો મુઝે ફૂલ કરે, તો સખ મિહનત વસૂલ કરે. આર જો ઉસે ન પાવું, તો મયેંબી ખાક રમાવું, જોંગી બન જાવું, ઉસીકે

સાથ અલખ જગાવું. છોડું હરગિજ ન મયં ઉસકા દામન, યા જોગ
લૂં યા જોગન ! લોટનકી ખાતે સુનકર જોગનકે દિશમે ઉલકતકા
જોશ આતા હય, ઔર જાહિર હોકર લોટનસે ગુફ-
તગુ કરતી હય.]

જોગન—જોગન ? [લોટન ચોંકકે હયરાન હોતા હય.]

લોટન—જોગન !

જોગન—હાં, કયું બિચક ગયે ?

લોટન—જખતો તુમને મેરા તમામ કહા—સુના હોગા ? ખયર !
અખ કયા જવાખ દેતી હો ? જોગ યા જોગન ?

જોગન—જો તુમ કહો સો ! [લોટન ખુશીમે ઉલકતા હય.]

લોટન—જખ તો જોગન ! સદ હજાર પાર જોગન !

[ખુશ હોકર જોગનકા હાત પકરને ચાહતા હય,
જોગન રોકતી હય.]

મુખમસાત.

જોગન—મહફિલે રાજમે આયે હો તુમ્હીં ખાજી લગા,
જતકે મુઝકો કિયા ચહતે હો રસવા ખરમલા !
ચાહતે હો દામમે લાના મુઝે ઉલકત જતા,
જાધયે, ઇસ દામમે ખંદી ન આયગી જરા,
ઈફક સમ્યા હો તો દિલ અપનાબિ ઉસપર હય ફિદા.

લોટન—સચ હય, ખાજી મયંને મહફિલમે લગાઈ, દિલરખા !
આતે જાતે હુરનો ખૂખીપર તેરે આશિક હુવા,
દુશમનીને દોસ્તીકા રાખિતા પયદા કિયા.
અય સનમ ! તેરી કસમ, મયં હું તેરા ખંદા સદા,
તેરી રસવાઈકો રસવાઈ હું અપની જાનતા.

જોગન—ખયર ! અગર તુમ્હે અયસી મહખ્ખત હય, તો
મુઝેલી કુછ તુમ્હારી ઉલકત હય. જાવ ઔર જાકે એક ગારી લાવ, તાકે
દોનો છુપકે નિકલ જાય, કોઈ ન દેખે ઔર ફજલતી ન હો.

લોટન—મયં ગારી લેને જાવું, ઇતનેમે આપ લોરા બનકર
હવા તો ન હો જાવ ? ઉસ રોજકી તરફ તંગ કરકે ઔરલી તો ન
સતાવ ?

જોગન—જહો ખાત ઔર થી, અખ તો મયં તુમ્હારી હું, ઔર
તુમપર વારી હું.

લોટન—બહુત ખૂબ. જાતા હું મેરી જન, આતા હું ઈસીઆન.
[લોટન ખુશ હોકર જાતા હય, જોગન બેસ બદલ-
નેકી ફિક કરતી હય.]

જોગન—અબ મયેં યક શિકારી ઔરતકા સ્વાંગ લૂં ઔર
સિંગાર કરે, ઇસ ફરેબસે મિયાં લોટનકી ચાલાકીકા શિકાર કરે.
જખતક યહે ગારી લાય, મયેં દુસરા રૂપ દિખાવું, ઔર મિયાંશુકો
છઠાવું! [જોગન જાતી હય.]

બાબ તીસરા—દિખાવ સાતવાં.

ચમ્પાવતીકા દીવાનખાના.

[ચમ્પાવતી દાસીયોંકે સાથ આતી હય.]

પીલુ—લાવની.

દાસીયેં—હર ધરમેં ચર્યા સુનકે આયે હયેં અય સરકારાં હમ,

ચમ્પાવતી—બાવર અય ચેરી કરનેવાલે યહે નહિં જિનહાર હમ.—હર.

દાસીયેં—કયસે કહેં હમ કહા ન જાવે, ઉઠે કલેજે સોગ,
ગોપીચંદ જોગી હો નિકલા, યહી કહે સખ ભોગ.—હર.

ચમ્પાવતી—આગ લગે વહો જીભ જો લેવે ગોપીચંદકા નામ,
એક નામકે ભોગ હજારોં બસ્તેં એકહી ગામ.—બાવર.

દાસીયેં—રાજ રાજ સખ કોઇ કરતા ગલિયોં ગલી પુકાર,
રાજ તો વોહી હય, ચર્યા ઝૂક કરે કરતાર.—હર.
[દાસીયોં, સામનેસે ગોપીચંદકો આતા હુવા દેખ-
કર હયરાન હોતી હય.]

દાસીયેં—દેખો, હય હય ! રાજકુમારી પૂલી હય તફદીર !
આતા હય વહો ગોપીચંદહી પહને બેસ ફકીર.—હર.
[ગોપીચંદ આતા હય.]

ગોપીચંદ—અક્ષય ! [ચમ્પાવતી ગોપીચંદકો દેખકર હયરાન
વ પરેશાન હોતી હય.]

ચમ્પાવતી—રાજા ! યે મયં કયા દેખતી છું ! યે ખવાળ
હય યા ખિયાલ ! [દોરકે ગલે લગાને જતી હય, ગોપીચંદ
રોકતા હય, ચમ્પાવતી દામન પકરકર બે-ધજિતયાર
રોતી હય, રાજા મનાતા હય.]

મુસદસ.

ગોપીચંદ—અય બહન ! સખ કર અબ હાલ ખુરા હોતા હય,
ઇસ તરખનેસે તેરે રંજ સિવા હોતા હય !
પીટને, રોનેસે, ગમ ખાનેસે કયા હોતા હય ?
વહી હોતા હય, જો ફિસમતકા લિખા હોતા હય.
દેર હોતી હય, મંગા બીખકે દો દાને, દે,
અય બહન ! જલ્દ મુઝે યહાંસે ચલા જાને દે,

જોગિયા આસાવરી—સોજ.

ચમ્પાવતી—મેરે માં બાપકા જાયા ! મેરા જાને જિગર બાઈ !
કરેગા રહમ કયા કુછબી ન તૂ હમશીર પર બાઈ!—મેરે,
રમાકે ખાક તૂ તનપર, બનાકે બેસ જોગીકા,
મિલાકર જાન મિટીમે મેરા સોનેકા ધર બાઈ!—મેરે,
પલા તૂ નાજકા પ્યારા, ચલા કિસ રંજકા મારા ?
હમે જાતા હય દુનિયામે કિસે તૂ સૌંપકર બાઈ?—મેરે.
[ગોપીચંદ જાને ચાહતા હય, ચમ્પાવતી રોકતી હય.]

ગોપીચંદ—ઉફ ! છોર દે બાઈ ! મુઝે છોર દે ! મુઝે ન સતા !
[દામન છુરાકર જાને ચાહતા હય.]

ચમ્પાવતી—બાઈ ! બાઈ ! કહર. આખરી ધર્મ સુન ! (ગોપી-
ચંદ જાતા હય, ચમ્પાવત તરપતી હય.) ગોપીચંદ ! બાઈ ! આ મુઈ,
મયં મુઈ ! [ચમ્પાવતી બેખુદ હોતી હય, દાસી ઉસે સંભાલતી હય.]

બાબ ત્રીસરા—દિખાવ આફવાં.

—:૦:—

જંગલ.

—*—

[જોગન શિકારી બેસમેં આતી હય.]

ચેડા જીલા—હુમરી.

અદા ઇસકી દો ચાર નજરોમેં મેરે સમા ગઈ.—અદા.
આશિક હય સચ્ચા જો મેરે ઈન્કારસે,
આયા હરખાર મગર પાયા આગર,
રહા ફિરખી નિસાર, અચરી તખીઅત હુમા ગઈ.—અદા.
મુઝકો જો ચાહે, મયેં ઉસકોબી ચાહે,
કહતા હય મેરા દિલ મુઝસે પુકાર,
ચલા આતા હય પ્યાર, નીચતસે સારી જફા ગઈ.—અદા.
મિલતા હય દુનિયામેં ચાહે બશર જો,
ચાહે તો રખકોબી કર લે દીદાર.
નહીં મિલતા દિલદાર, મયેં ઇસકો ફિસમતસે પા ગઈ.—અદા.
[લોટન ગાઝી ન મિલનેસે વાપસ આતા હય, જોગન
લોટનકો દેખકર છિપ જાતી હય.]

લોટન—ગાઝી મિલી ન ધોરા, પાલકી ન મિયાના. જોગનકી
જાને નાજુકકા મુશ્કિલ હય બે સવારી ઈતની દૂર જાના. (સોચકે)
મગર ક્યા મુજબકા.—

ખયત.

સર પ અપને ઉસ સમનકો મયેં ચદા લે જાવુંગા !
વ્હો અગર જામે તો આંખોંપર બિઠા લે જાવુંગા.

[જોગન ઈધર ઉધર દેખકે લોટનસે અકરમેં
પૂછતી હય.]

જોગન—વ્હો શિકાર યહાંસે જાગા ?

લોટન—શિકાર ! કૌનસા શિકાર ? (ખુદસે) મેરા શિકાર
કહાં ગયા !

જોગન—યહાંસે કોઈ હિરન જાગા હય ?

લોટન—મયેં ક્યા જાનું ! કયું નાહકું સર ખાતી હો ? (ખુદસે)

मेरा हिरन झुंडा जाने कहाँ रम गया, और रहे अपने हिरनके लिये सर शेर रही हय !

जोगन—तो फिर तुम यहाँ क्या करते थे ?

लोहन—अपना सर झारता था ! आपसे क्या वास्ता ?

जोगन—इज्जत ! कुछ दिक्के हो ? क्या कुछ रंज हय ?

[जोगन लोहनके कांधेपर हाथ रखती हय.]

लोहन—ओ हां, मुझे जरा रंज हय ! मेरी ओक चिरिया कहीं उड़ गई ! (झुंझसे) वाह ! रहे तो कांधेपरभी हाथ डालती हय !

जोगन—भय ! दूसरी मिल जायगी.

लोहन—दूसरीको क्या करे, जहज्जममें डालूं ? (झुंझसे) पड़-हीने तो हथेलीपर आँद दिखाया, दूसरीसे क्या फल पावुंगा !

जोगन—दूसरी नहीं तो वही आहिये ? हं ?

[गालपर मारती हय, लोहन तन्मन्त्रमुग्ध करता हय.]

लोहन—हं ! रहे क्या करती हय !

जोगन—भय ! इरमाधये, आपका नाम क्या ? भयें तुमको किस नामसे पुकारें ?

लोहन—मुझे हय सो के भिड़ू कहाँ भिड़ू, पर आप कौन लटपट पंथी हो ?

जोगन—भयें ? भयें ओक अभीरकी जेरी हूं. आज शिकारके लिये इस जंगलमें आँई हूं. दूरसे ओक हिरन नजर आया, जंगलमें काँध चिझाया, हिरन ! हिरन ! पकरो ! मारो ! भयेंने पीछा किया उसका, ओहा शिकार हुवा मेरा. भयेंने तीर मारा, ओहा धायल हुवा जेयारा ! अज रहो “ हाटका न जाटका, धोणीका कुता न धरका न धाटका.”

लोहन—हाँ हां ! भय ! धाटका या जाटका हो; कुछनी हो, उस मारो, काटो और लूनके भाव, झुंझके लिये यहाँसे जाव, मेरा बेज न पकाव, लोहन ! अज तो पयरे उठाव !

[लोहन जाने आहता हय, जोगन शिकती हय.]

जोगन—भयेंनी तुमारे साथे आती हूं.

लोहन—वाह ! जयरदस्ती ? (झुंझसे) लोहन ! रहे तो गले परो !

जोगन—क्या, भयें तुमको पसंद नहीं आती ?

ਲੋਟਨ—ਪੀਪੀ ਸਾਢੇਘ । ਮਧੋਨੇ ਅਪਨਾ ਦਿਲ ਕਿਸੀ ਐਰੇਕੋ
 ਦਿਯਾ ਫਯ. (ਘੁੜਸੇ) ਖਧਰ ਨ ਓਧਰ, ਯੇ ਘਲਾ ਖਿਧਰ !

ਜੇਗਨ—ਅਧਰ ! ਧੋਰਾ ਉਸਮੇਂਸੇ ਫਮੇਂਨੀ ਫੇਨਾ.

ਲੋਟਨ—ਯੇਭੀ ਕੁਝ ਘਾਨੇਕੀ ਘੀਯ ਫਯ, ਕੇ ਫੋਨੋਕੋ ਉਸਕਾ ਐਕ
 ਐਕ ਫਿਰਸਾ ਦਿਯਾ ਜਯ ?

ਜੇਗਨ—ਅਧਰ ਮਧੋਂ ਧੁਮਕੋ ਨ ਮੰਯੂਰ ਫਾਂਗੀ, ਤੋ ਅਪਨੀ ਜਨ
 ਧਫੀ ਫਾਂਗੀ.

ਲੋਟਨ—ਘਾਫੇ ਸੋ ਕਰੋ ! (ਘੁੜਸੇ) “ ਭਫਾਂ ਜਯ ਭੂਘਾ, ਧਫਾਂ
 ਧਰੇ ਸੁਘਾ ! ”

ਜੇਗਨ—ਯੋਫਾ ਕਯਾ ਮੁਝਸੇਭੀ ਘੁਘਸੁਰਤ ਫਯ ?

ਲੋਟਨ—ਘੁਘਸੁਰਤ ਫੋ ਯਾ ਘਫਸੁਰਤ, ਧਰ ਮੇਰੀ ਨਯਰਮੇਂ ਤੋ
 ਯੋਫਾ ਫਿਰਿਸਤਾ ਫਯ. ਲਧਫੀਕੋ ਫੇਘੋ ਮਯਨੂਕੀ ਘਾਂਘੋਂਸੇ.

[ਨਯਰ ਘਯਾਫਰ ਜੇਗਨ ਭਗਧਾ ਭੇਸ ਲਾਨੇ ਜਾਤੀ ਫਯ.]

ਘਯਤ.

ਧਸ ਟਰਫ ਫੇਘੇਂ ਫਮ ਓਨਕੋ, ਸਘ ਫਮੇਂ ਫੇਘਾ ਕਰੇਂ,
 ਯੋਫਾ ਫਮੇਂ ਫੇਘੇਂ ਨ ਫੇਘੇਂ, ਫਮ ਓਯੇਂ ਫੇਘਾ ਕਰੇਂ.

[ਜੇਗਨ; ਭਗਧਾ ਘੁਘਘਾ ਧਫਨਕਰ ਘਾਤੀ ਫਯ.]

ਜੇਗਨ—ਅਧਸਾ ? ਜਘਤੋ ਤੋ ਲੋ, ਫੇਘੋ ਉਸਕੋ.

ਲੋਟਨ—ਕਿਸਕੋ ?

ਜੇਗਨ—ਜੇਗਨਕੋ ! [ਲੋਟਨ ਜੇਗਨਕੋ ਫੇਘਕਰ ਘਾਂਕਤਾ ਫਯ.]

ਲੋਟਨ—ਜੇਗਨ ! ਮੇਰੀ ਜਨ ਜੇਗਨ !

ਜੇਗਨ—ਅਘ ਫਫਫ ਕਿਸਕੀ ਫੁਧ ?

ਲੋਟਨ—ਧੀਨੀ ਫਮਾਰੀ, ਧਾਧ ਧੁਮਾਰੀ, ਘ਼ਾਰ ਫੁਯਰਤੇ ਧੁਝਕੀ
 ਸਾਰੀ. ਫਮਾਰੇ ਘਾਫਨੇ ਧੁਮਾਰੇ ਦਿਲਮੇਂ ਰਾਫ ਕੀ, ਫਮਨੇ ਧੁਝਫੇਂ ਘਾਫਾ ਤੋ
 ਧੁਮਨੇ ਫਮਾਰੀ ਘਾਫਾ ਕੀ.

ਜੇਗਨ—ਲੋਟਨ ! ਮਧੋਨੇ ਧੁਝੇ ਫਰ ਟਰਫਸੇ ਫਗਕਰ ਰੁਸਧਾ ਕਰਨਾ
 ਘਾਫਾ, ਧਰ ਤੇਰੀ ਫਿਯਮਤਸੇ ਮਧੋਂ ਫਾਰੀ ਫਾਂ.

ਲੋਟਨ—ਫਾਰਕਰਭੀ ਮੁਝਕੋ ਘੁਤ ਲਿਧਾ, ਤੋ ਫਿਰ ਕੁਝ ਧੁਝਸਾਨ
 ਨਫੀ ਦਿਧਾ. ਅਘ ਲੋਟਨ ਜੇਗਨਕੋ ਘ਼ਾਰ ਜੇਗਨ ਕਿਸਕੀ ?

ਜੇਗਨ—ਲੋਟਨਕੀ !

ਲੋਟਨ—ਧਲ ਮੇਰੀ ਜਨ ! ਯੇ ਘੁਝ ਘਘਰ ਫਰਘਾਰਮੇਂ ਸੁਨਾਧੋਂ,
 ਫਨਘਾਮ ਧਾਧੋਂ, ਮਝੇ ਓਝਾਧੋਂ. [ਘੁਝੀਕੇ ਸਾਧ ਫੋਨੋਂ ਜਾਤੇ ਫਧੋਂ.]

ખાખ તીસરા—દિખાવ નઠવાં.

દીવાને આમ.

[આઠવેં ઔર નવેં દિખાવકે ખીચ તાન ખરસકા અર્સા.]

[જવાલિન્દ્રનાથ, મોક્ષિન્દ્રનાથ, ગોરક્ષ, કાનિફ ઔર ચોખદાર મય દરખારી ઔર રામિશગરોંકે ખરે હયેં.]

જવાલિન્દ્રનાથ—(મોક્ષિન્દ્રનાથસે) ચ્હે કુછ કમ નહીં, કે ઇતની દરાજ મુદત તક ગોપીચંદને અપને મનકો મારા.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—સાંઈ ! સચ કહતે હો. મુઝે હરગિજ યકીન ન થા કે ગોપીચંદ ભોગી, ભોગી બનકર બિન ધખરાયે અપના તપ પૂરા કરેગા.

કાનિફ—ગુરનાથ ! ઇન્સાન બે ચાહે સો કર સકતા હય. અયક્ષી કોનસી ચીજ હય કે બે માનવીકી કોશિશસે બાહર હય ? હિમ્મતસે હરયેક કામ હો સકતા હય.

ગોરક્ષ—સાંઈ કાનિફ ! બજા હય. મગર, ઇન્સાનકી ફત્લ ફકત હિમ્મત ઔર કોશિશસે નહીં હય. હિમ્મતકે સાથ ઉસ કરતાર પર ભરોસા ચાહિયે. યકીનસે હિમ્મત હય, હિમ્મતસે કૂવત, કૂવતસે ફત્લ હય. [મયનાવત, ઔર ચમ્પાકલી આનકર ચરનપર ગિરતી હયેં.]

મયનાવત—ગુરનાથ ! પા લાગૂં.

જવાલિન્દ્રનાથ—કલ્યાન હો બેટી ! તેરા કલ્યાન હો.

[ચરન છોરતી હય.]

ચમ્પાકલી—મહારાજ ! કૃપા કીજે.

જવાલિન્દ્રનાથ—બેટી ચમ્પાકલી ! તેરા ભાગ હો સદા બલી.

[ચરન છોરતી હય, લોટન ભોગન આકર ચરનપર ગિરતે હયેં.]

લોટન } મહારાજ ! આસીસ દીજિયે.
ભોગન }

જવાલિન્દ્રનાથ—કલ્યાન. [ચરન છોરકર મયનાવતકે ફદમોં-પર ગિરતે હયેં.]

લોટન—મહારાનીજી ! મુઝ ગુલામ ઐર ઇસ લૌંડીપર કૃપા કીજિયે.

મયનાવત—લોટન ! કયા યહી બ્હો જોગન હય ?

જોગન—મયંહી હું બ્હો મગર, તુંદ મિજાજ ઐરત, જો અપને હિમ્મતો કૃપતકા ઇતના ગુમાન રખતી થી. મેરા ગુમાન ટૂટા, બઝી મિહનત હિકમતસે મયંને ઇસે પાયા હય, ઐર અપની મહબ્બતસે ઇસને મુઝે બસમેં કર લિયા.

લોટન—રાનીજી ! સયકરોં ફન ઇસને કિયે ઐર હજારો ફિતુર હમને દિખાયે. [બાહરસે ગોપીચંદકી અવાજ આતી હય.]

ગોપીચંદ—અલ્લખ ! [ગોપીચંદ આતા હય, મયનાવત દોરકે ગલે લગાતી હય.]

મયનાવત—ગોપીચંદ ! બેટા ગોપીચંદ ! [ગોપીચંદ જવાલિન્દ્રનાથ ઐર મોક્ષિન્દ્રનાથકે કંદમોપર ગિરતા હય.]

ગોપીચંદ—ગુરનાથ ! આસીસકા ઉમ્મેદવાર હું.

જવાલિન્દ્રનાથ } —કલ્યાન !
મોક્ષિન્દ્રનાથ }

જવાલિન્દ્રનાથ—બેટા ગોપીચંદ ! અબસે થ્હે જોગ છોર દે. તેરે નસીબમેં તીન બરસકા તપ લિખા થા, બ્હો આજ પૂરા હૂવા. અબસે આરામ કર, અપને રાજકા કામ કર.

મુસદ્દસ.

ગોપીચંદ—રાજી હું મહારાજ ! તુમારેહી રજામેં, પર મુઝકો તો આરામ હય અબ યાદે ખુદમેં. કુછ દૂર ચલા જબકે મયં ઇસ રાહે સંદ્રામેં, કયૂં ડાલતે હો ફિર મુઝે દુનિયાકે બલામેં ? અય સ્વામી ! ખલલ મત મેરે બચરાગમેં ડાલો, ગુલશનસે ઉઠાકે મુઝે મત આગમેં ડાલો !

જવાલિન્દ્રનાથ—બેટા ! તેરા દિલ સાફ ઐર કાયમ હો ગયા. અબ તૂ દુનિયામેં રહકે આકૃષ્ટ અપની સુધાર સકતા હય. આદમી અગર સાફ રહે, તો ફકીરીસે દુનિયાદારી બેહતર હય.

લોટન—મહારાજ ગોપીચંદ ! આપ-લોટનકો તો ભૂલે ન હોંગે ?

गोपीचंद—लोहन ! मैं नहीं बूझा हूँ, पर क्या रहे वही जोगन हय, जिसने,—

लोहन—दरबारमें शर्त की थी, और,—

गोपीचंद—इतने किसकी दुर्घ ?

लोहन—इतने लोहनकी, हार जोगनकी. [मोहेना और यम्भावती आनकर गोपीचंदसे मिलते हैं.]

मोहेना—गोपीचंद ! मेरे पती !

यम्भावती—भाई ! मेरे भाई.

गोपीचंद—मोहेना ! यम्भावती ! [मोहेना व यम्भावती मोक्षिन्द्रनाथ और ज्वालिन्द्रनाथके पाँवपर परते हैं.]

मोहेना }
यम्भावती } महाराज ! आसीस दीजिये.

ज्वालिन्द्रनाथ }
मोक्षिन्द्रनाथ } कल्याण ! भेटी ! कल्याण !

ज्वालिन्द्रनाथ—जव, कोई तान ले आव.

[योगधार सर जुकाकर जाता हय.]

यम्भावती—(जोगनसे) क्यूँ जोगन ! आगिर तू हारी, और महज्जतके दाममें हूँसी ?

जोगन—महाराजी ! जेशक. जण तणीअत किसीपर आती हय, सारी दानार्थ बूझ जाती हय. मैं हारी और हारी.

[सिपाही पंडितको आँधके लाता हय.]

सिपाही—(ज्वालिन्द्रनाथसे) सरकारके हुकम मुजिअ हाजिर किया हय पंडितको.

पंडित—महाराज ! रहे सियह ३, सियहकार अपनी अतासे गुनहगार, शर्मके दाममें गिरइतार हय. मैंने उँया भरतया पाया, पंडित कहाया, अगर अपने मयले दिलके आर्हस हज्जर जिहलतो रुसवाईसे आकमें मिलनेका सज्जवार जना, अपने पुरे किंदारसे काबिले दार जना. हाय ! अगर मैं जेवकुँ पहले रहे समझता के जूरी नीयतसे कोई धज्जत नहीं पाता, तो आज क्यूँ सियह ३ होकर सरकारके सामने आता !

गोपीचंद—पंडित ! जयसे आगे हयात जुद्धातसे, जहदर अमरितसे निकलता हय, तेरी घस जुरी हरकतसे मुझे गुरकी हियायत

ઘોર ખુદાકી મઝરિફત મિલી. [જવાલિન્દ્રનાથકો ખતાકો] પાક સૂરજ તો
હુકે બદનામીકે ગહનસે છટ ગયા, તેરી ખતાકા ખિયાલમે અબ લાના
કયા ? તુએ પરવરદિગાર નેક હિદાયત દે કે તૂ નેક રાહપર ચલે.

પંડિત—તૌખા ! તૌખા કરતા હું. મેરે હાલપર રહમ ! રહમ કરો.

[પંડિત દોળનૂ હોકર મુઆરી ચાહતા હય.]

લોટન—પહલેહી સોચતા તો ક્યું ઇસ હાલતકો પહુંચતા ?

જવાલિન્દ્રનાથ—જા, જહો કરતાર તુએ ખખશી.

[પંડિત ઉઠકર એક તરફ ખરે રહતા હય. ચોખદાર
તાજ લાકર જવાલિન્દ્રનાથકો દેતા હય, જવાલિન્દ્ર-
નાથ ગોપીચંદકો તાજ પહનાતા હય.]

અખયાત.

જવાલિન્દ્રનાથ—મુખારક સભોંકો રહે રોજ આજકા,

મોક્ષિન્દ્રનાથ—પહના મહારાજકે તાજકા.

મયનાવત—પિસર હો તેરા ખખત યાવર સદા,

ચમ્પાકલી—રહે જહો ઇફ્યાલ ચાકર સદા.

મોહેના—હુઈ આજ મેરી નઈ જિન્દગી !

ચમ્પાવતી—મેરીબી ફિર આઈ ગઈ જિન્દગી !

પંડિત—પશેમાન હો મયેં છુકાતા હું સર,

લોટન—બદીકી નફિર આગ સિલગા મગર !

ગોપીચંદ—તુ જોગન ! પરસ્તાર લોટનકિ રહ,

જોગન—સદા ચાહ લોટનકો જોગનકિ રહ.

ગોરક્ષ—કરો વિદ અબ નામ મુખદાનકા,

કાનિફ—સભોંપર રહે ફજલ ભગવાનકા.

ગોપીચંદ—મુખારક હય અયામ કયા ખૂબ આજ,

મોહેના—મિલા આકે તાલિખસે મતલૂખ આજ.

મોક્ષિન્દ્રનાથ—રહે શાદમાનીકા નઅરા ખુલંદ,

જવાલિન્દ્રનાથ—અમર તેરી કાયા હો અય ગોપીચંદ !

સખ—અમર તેરી કાયા હો અય ગોપીચંદ !

સાબુ! સાબુ! સાબુ!

સાબુ તો તમે ઘણા વાપર્યા હશે, પણ કીંગ ક્રાઉ નો એન્ગેલીકા વાયોલેટ ગ્લીસરીન સાપને ફક્ત એકજ વખત અજમાવશો તો કદીથી તમે ખીજો વાપરશો નહીં.

ચામડીપરના ખીસ તદન નાબુદ કરે છે, તડકાંથી કાળી થયેલી ચામડીને તેનો અસલ રંગ આપે છે, અને ચામડીને સુવાળી નરમ મખમલ જેવી બનાવે છે.

મોટો પાકસ.....રૂ ૧૥

નાનો પાકસરૂ ૧૥

તમારાં વહાલાં ભુલકાંઓ માટે બેબી સાપ એક આશીર્વાદ છે.

પાકસના.....રૂ ૧૥

એકલા મંગાવનાર, કીંગ ક્રાઉ.

મુ'બઇના માનીતા પીકચર ફ્રેમ મેકર્સ.—અબદુલ રહેમાન સ્ક્રીટ.

પ્રાંચ:—કાળબાદેવી રોડ, મુ'બઇ.

યુનાની હેર ડાઈ.

સફેદ બાલોને કાળા કરવાનો,

સુગંધી એકજ શીશીનો કલફ.

ઘડપણમાં અથવા નજલાની અસરથી જે બાલ સફેદ થઇ જાય છે, તે આ કલફ લગાડવાથી અસલ જેવા કાળા કરે છે. ખીજ કલફની માફક એમાં કાંઈપણ કડાકુટ કરવી પડતી નથી. ફક્ત એકજ શીશીની દવાથી પાંચ મીનીટમાં બાલ કાળા કરે છે. કલફ સુગંધી હોવા સાથે બાલને મજબુત કરે છે.

શીશીના ફક્ત આના છે.

૬૦ મહમદલાઇ સુલેમાનજી.

૨૦૧, ચીરાબગર—મુ'બઇ.

વિકટોરીયા નાટક મંડળીઓનું ઉર્દુ થાપડીઓનું લીસ્ટ.

લયલો નહાર	૬	આશકકા ખુન...	...	૬
હરિશ્ચંદ્ર	૬	નિગાહે ગફલત...	...	૬
ગોપીચંદ	૬	તિલસ્માતે શુલ...	...	૬
રામલીલા	૬	સંગીન બકાવલી	૪
નાનંત	૬	હવાઇ મજલીસ	૪
અલીબાબા	૬	ઇન્દર સગા	૪
દીલેર દીલશીર	૬			

ગુજરાતી.

બોલી શુલ	૮	હક ઇનસાફ	૮
ગામરેની ગોરી...	...	૮	નેકબસલત તેહેમીના	૮
અસલાહ	૮	કળાવતી	૬
નિદાખાતુ	૮	મદન વસત	૬
તકદીરની તાસીર	૬	શુલુ સુદરી	૪

ફાર્સી ગુજરાતી.

નાનં શીરીન	૪	ચાલ મારા બાપ	૨
વેહેમાયલી જર...	...	૪	કાવલાની કુચુમ્બર	૨
ગુસ્તાદ ધામટ	૨	પ્રદાબખ્શા	૨
મતલબ બેહેરો...	...	૨			

સસ્તું કોણ ને મોઘું કોણ ?

એકઝીબીશનમાં આજ સુધીમાં ૩૦ ઇનામો મેળવ્યા છે.
દેશી, ચીનાઈ તથા વેલાયતી ફુલ ફળની કલમ,
વેળા તથા રોપા તૈયાર મળશે.

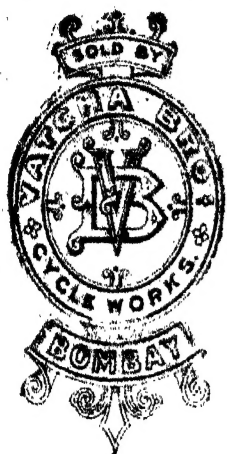
અરધી સદીના અમારા પુરાણા બાગમાંથી અજમાયશે હજીંદગી મેવાની,
તેમણાની, ફળફળાદીની તથા ફુલ પાનની કલમો, અનેક જાતનાં કેળાંનાં,
ફુલ ફળના ઝાડ, રોપા, વેળ, બીજ, ખાતરી પુર્વક તથા કિફાયત ભાવે
મળશે. દેશાવરના આર્ડર પ્રમાણીકપણે વગર પેકીંગ ચાર્જ બંનવવામાં
આવશે. માલ વીશે જમીનગીરી આપવામાં આવશે.

ફુલ પાન, તુરા, હાર, બતન, અને ડેકોરેશન વીગેરે તૈયાર તેમજ
વરદીથી થઇ શકશે.

ભાવખલા ફેરામની મીલની સામે.
મેહેરવાન બાગ-મજગામ-માહન્ટ } રૂસ્તમ અબ મેહેરવાન ઇરાની.
ફાઇ. નંબર ૩૮, મુબઇ.

HIGHSET CLASS OF LATEST
Motor-Cars,
Motor-Cycles,
Motor-Accessories,
Cycles,
Cycle-Accessories,
AT THE CHEAPEST RATES.

Motor-Cars repairing a speciality.

372, Girgaum Rd. 41, Meadows St.,
 Fort.

વાહા પ્રધર્મ

• મોટર ગાડીઓ.

મોટરને લગતો તમામ સામાન,
 ખાઈસીકલો.

સાઈકલને લગતો તમામ સામાન અતી
 કીંદાયત ભાવે વેચે છે.

મોટર ગાડીઓ તથા સાઈકલો
 અમારું પોલીશ મોટાં કારખાનામાં દરરો
 દરવામાં આવે છે.

વિજળી ભરી આપવામાં આવે છે.
 સૌથી સરસ બીલીટ તથા ઈનેમલ કર-
 વામાં આવે છે.

દોરોમાં ઇલુ પ્રાઈસ લીસ્ટ મંગી.

વાહા પ્રધર્મ.

મોટર, મોરનામ મોટર અને યા. મો.
 મોટર, કોટ, મો.

“ઈન્ડિયન મો” ના લખનાર

કલ એલેલ વાહાની તથા સર્વ આબરુદ.
 ગુજરાતી હાપાએ અતી વણી વખાણેઈ
 નીચલી ચોપડીઓ સર્વ બાણીતા ચોપડી
 વેચનારાઓને ત્યાંથી મળશે.

મુલતાની વાર્તા સંગ્રહ.

આર ફેરિઝી કોના અતી સુંદર ચીત્રો
 સાથેનું પુરાકળ દીક્ષપસંદ, રમુછ, દીક્ષ
 હસ્કેરનારી, મમતામરી વાર્તાઓનું ગંભીર
 પુસ્તક. સુંદર કપડાંનું પુસ્તક. સર અવસરે
 ભેટ આપવા લાય. આ પુસ્તક છો. કીમ્મત
 ફક્ત રૂપા નથી.

કલીફ હાઈન અલ રશીદ.

એમાં વણી ખુશનુમા વાર્તાઓનો મોટો
 એમાવેસ કરવામાં આવ્યો છે. ચીત્રો પણ
 મનહરણ તથા પુરું ચોક્કીતું છે. કીમ્મત
 ફક્ત રૂપા છે.

એસ્યન નાઈસ.

“મુલતાની વાર્તા સંગ્રહ” નો આ
 નેકયો બાઈછે. થોડા વખતમાં કુધ આલ-
 મમાં પોતાનો દેખાવ દેશે.

